

ISSN 1300-2805

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
BEDEN EĞİTİMİ ve SPOR YÜKSEKOKULU
Cilt: II Sayı: 2 Nisan 1997

BEDEN EĞİTİMİ
ve
SPOR BİLİMLERİ
DERGİSİ

JOURNAL OF PHYSICAL EDUCATION AND SPORTS SCIENCES

Volume: II

Issue: 2

April 1997

BEDEN EĞİTİMİ ve SPOR BİLİMLERİ DERGİSİ
Journal of Physical Education and Sports Sciences

Sahibi
Owner

Prof. Dr. Kemal TAMER
Gazi Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor
Yüksek Okulu adına

Yazı İşleri Sorumlusu
Editör

Doç. Dr. İbrahim YILDIRAN

Yayın Kurulu
Editorial Board

Prof. Dr. Kemal TAMER
Doç. Dr. A. Faik İMAMOĞLU
Doç. Dr. Yaşar SEVİM
Doç. Dr. A. Azmi YETİM
Doç. Dr. İbrahim YILDIRAN
Doç. Dr. Suat KARAKÜÇÜK
Doç. Dr. Özbay GÜVEN
Yard. Doç. Dr. Ömer ŞENEL
Öğr. Gör. Hasan Basri ÖNGEL

Bilimsel Danışma Kurulu
Scientific Advisory Board

Prof. Dr. Eyüp İSPİR
Prof. Dr. Bilge GÖNÜL
Prof. Dr. Cihat ÖZÖNDER
Prof. Dr. Erdal IŞIK
Prof. Dr. Rana VAROL
Prof. Dr. Emin ERGEN
Doç. Dr. Caner AÇIKADA
Doç. Dr. Fehmi TUNCEL

Yayın ve Dağıtım Koordinatörlüğü
Coordinators

Öğr. Gör. Oktay ÇİMEN
Arş. Gör. Fatih YENEL

Yazışma Adresi
Correspondence address

Gazi Üniversitesi
Beden Eğitimi ve Spor Yüksek Okulu
06500 Teknikokullar / ANKARA
Tel: (312) 222 50 57
Fax: (312)212 22 74

Baskı

ÖZEN MATBAACILIK

Tel: 341 12 08

Dizgi

Mualla ATIL

Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi yılda dört kez yayınlanır.
J.P.E.S.S. is published quarterly
ISSN 1300 - 2805

BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR BİLİMLERİ DERGİSİ
Cilt II **Sayı 2** **Nisan 1997**

İÇİNDEKİLER

SPOR SAĞLIK BİLİMLERİ

1. Eda AĞAŞÇIOĞLU
Fatih OSMANÇELEBİOĞLU
Nigar SİREK
Fehmi TUNCEL
Feza KORKUSUZ
- Genç Yaşlarda Basketbolün Kemik Mineral Yoğunluğu Üzerine Etkisi.....

HAREKET ve ANTRENMAN BİLİMLERİ

2. Hürmüz KOÇ
Kadir GÖKDEMİR
- Eurofit Test Bataryası ile 14-16 Yaş Grubu Hentbolcuların Bazı Fiziksel ve Fizyolojik Parametrelerinin Değerlendirilmesi16-2
3. Uğur Tarık TURAÇLAR
Turhan ONARLIOĞLU
Beytullah DÖNMEZ
Esat ADIGÜZEL
- Antrene Sporcularda ve Sedanterlerde Ölçülen Skinfold Parametrelerinin Karşılaştırılması.....25-3'
4. Latif AYDOS
Recep KÜRKÇÜ
- 13-18 Yaş Grubu Spor Yapan ve Yapmayan Orta Öğrenim Gençliğinin Fiziksel ve Fizyolojik Özelliklerinin Karşılaştırılması31-3:

BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR ÖĞRETİMİ

5. Yasemin SUNAY
- İlk ve Orta Dereceli Okullarda Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Okul Müdürü Olmasının Engelleri.....39-5.

SPORDA PSİKO - SOSYAL ALANLAR

6. Suat KARAKÜÇÜK
Fatih YENEL
- Türk Sporunun Gelişmesi ve Topluma Yaygınlaştırılması Bakımından Basının Etkinliği... 56-6"
7. Hasan Basri ÖNGEL
- Sporda Etik Değerler Açısından Doping68-7>
- Kongreler Takvimi.....**

Gazi Üniversitesi
Beden Eğitimi ve Spor Yüksek Okulu Yayınıdır.

CONTENTS

SPORTS and HEALTH SCIENCES

1. Eda AĞAŞÇIOĞLU Effects of Basketball on the Bone Mineral
Fatih OSMANÇELEBİOĞLU Density of Adolescent..... 1-15
Nigar SİREK
Fehmi TUNCEL
Feza KORKUSUZ

MOVEMENT and TRAINING SCIENCES

2. Hürmüz KOÇ Assessment of Some Physical and Physiologi-
Kadir GÖKDEMİR cal Parameters of 14-16 Age Group Handball
Players with Eurofit Test Batteries..... 16-24
- Uğur Tank TURAÇLAR Comparison of Skinfold Parameters Measured
Turhan ONARLIOĞLU in Trained Sportsmen and Sedentaries..... 25-30
Beytullah DÖNMEZ
Esat ADIGÜZEL
4. Latif AYDOS A Comparative Study of Physical and Physio-
Recep KÜRKÇÜ logical Features Between Active and Non-
Active 13-18 Age Groups Secondary and High
Schools Youth in Sport..... 31-38

TEACHING IN PHYSICAL EDUCATION and SPORTS

5. Yasemin SUNAY The Difficulties of Physical Education Teac-
hers to Be the Principals in Secondary Educati-
on Schools..... 39-55

PSYCHO - SOCIAL AREAS IN SPORT

6. Suat KARAKÜCÜK The Efficiency of Media in Terms of the De-
Fatih YENEL velopment of Turkish Sport and the spread of
sport in society..... 56-67
7. Hasan Basri ÖNGEL Doping in Sport in Terms of Ethic Values. 68-79

Kongreler Takvimi

GENÇ YAŞLARDA BASKETBOLUN KEMİK MİNERAL YOĞUNLUĞU ÜZERİNE ETKİSİ

Eda AĞAŞCIOĞLU *
Fatih OSMANÇELEBİOĞLU *
Nigar SİREK *
Fehmi TUNCEL *
Feza KORKUSUZ *

ÖZET

Ergenlik çağlarında basketbolün kemik mineral yoğunluğuna (KMY) etkisi bayan (BB) ve erkek basketbolçularda (EB) karşılaştırmalı olarak incelendi. KMY Ankara Düzen Laboratuvarında ölçüldü. Ölçümlerde Hologic QDR 4500 kemik densitometresi kullanıldı. L1-L4 omurlar ve sağ kalça bölgesi (femur boynu, trokanter bölgesi, intertrokanterik alan, Ward üçgeni ve femur totali) ön-arka yönde incelendi. Kemik mineral yoğunluğunun yanısıra sporcuların vücut kitle endeksleri (VKE) ve egzersiz süreleri (kaç yıldır, yılda kaç hafta, haftada kaç gün ve antrenmanda ortalama kaç saat egzersiz yaptığı) kaydedildi. Dünya Sağlık Örgütü'nün (WHO) 1993 yılında osteoporoz projesinde uyguladığı sorgulama formu geliştirilerek sporcuların KMY ile ilişkili yiyecek tüketimleri, alışkanlıkları ve bayanların adet bilgileri sorgulandı. Vücut kitle endeksinin BB ve EB gruplarında 20.5 ± 1.8 ve 20.4 ± 2.3 olduğu belirlendi. Her iki grupta da yaşın, VKE ve egzersiz süresinin artmasıyla KMY'nun arttığı saptandı. Aynı yaş EB ve BB gruplarının omurga bölgesinde KMY'nun belirgin bir fark göstermediği ancak kalça çevresinde EB grubunda BB grubuna oranla daha yüksek olduğu saptandı. Egzersiz süreleriyle KMY arasındaki ilişki incelendiğinde, yılda 450 saatin altında antrenman yapan EB grubunun KMY'nun BB grubuna oranla özellikle kalça bölgesinde yüksek olduğu gözlemlendi. Yılda 450 saatin üzerinde antrenman yapan EB ve BB gruplarının KMY değerleri birbirine yakındı. Toplam egzersiz süresi 2000 saatin üzerinde olan EB grubunun KMY, 2000 saatin altında egzersiz yapan BB grubuna göre yüksek bulunurken, BB grubunda bu fark EB grubunda olduğu kadar belirgin değildi. Toplamda 2000 saatin üzerinde antrenman yapan EB grubunun KMY değeri eşdeğer egzersiz yapan BB grubuna oranla fazlayken, toplamda 2000 saatin altında egzersiz yapan EB ve BB gruplarının KMY birbirine yakındı. Her iki gruba da beslenmelerinde KMY yönünden önemli olan kalsiyuma yeterince yer verdikleri ve sigara ve alkol gibi kötü alışkanlıklarının olmadığı saptandı. Bayan basketbol grubunda adet düzensizliği sık rastlanan bir bulgu olmakla birlikte KMY'ni etkilemediği gözlemlendi.

Anahtar Kelimeler: Kemik Mineral Yoğunluğu, Basketbol, Egzersiz, Dual Enerji X-ray Absorbtometri

EFFECTS OF BASKETBALL ON THE BONE MİNERAL DENSITY OF ADOLESCENT

ABSTRACT

Effects of basketball on the bone mineral density (KMY) of adolescent and young adult female (BB) and male (EB) basketball players were evaluated. The age distribution, body mass index (VKE), duration of exercise (for how many years, for how many weeks per year, for how many days per week and for how many hours per day), food consumption and living habits of the BB and EB groups were compared to the KMY. The KMY was measured with a dual energy x-ray absorptiometer (QDR - 4500, Hologic Inc.). The spinal column (L1-L4) and the right hip region (femoral neck, trochanteric region, intertrochanteric area, Ward triangle and total femur) were evaluated in the anterior-posterior direction. The "WHO Osteoporosis Project" questionnaire established for case control studies in 1993 was modified and applied to the athletes to assess their food consumption, living habits and menstrual status of the female players. The results

indicate that there is a positive correlation between the age, VKE and duration of exercise and KMY in both of the groups. The increase of KMY compared to the increase of the VKE in the EH group was more significant than that of the BB group, especially at the hip region. The Eli group training for less than 450 h per year had higher values, specially around the hip region, than the BB group. However, the KMY values of the EB and BB groups training for more than 450 h per year had similar values. The KMY values of the BB group trained less than 2000 h in total were tower than that of the EB group. Both the EB and BB groups trained more than 2000 h in total had similar KMY values. As the ages of both of the groups were relatively young, smoking and alcohol consumption was not recorded. Menstrual irregularities and painful menstruation was a common finding in the BB group, however, they did not correlate with the KMY values.

Key Words: Bone mineral density, Basketball, Exercise, Dual energy x-ray absorptiometry

GİRİŞ

Kemik mineral yoğunluğu (KMY) kişinin yaş, cinsiyeti, kökeni ve genetiğiyle yakından ilişkilidir. Bu parametreler değiştirilemez ve gelecekte oluşacak KMY'nu bir ölçüde belirler. Buna karşın kişinin hormonal durum, gıdayla kalsiyum alımı ve yaptığı egzersiz değiştirilebilen parametrelerdir ve en az diğerleri kadar KMY'nu etkilerler (16). Yapılan çalışmalar ergenlik döneminde KMY'nu en üst düzeye ulaştırmanın ileride oluşacak osteoporoz riskini önemli oranda azaltacağı yönündedir (2,15).

İskelet sisteminin egzersize genel (1) ve bölgesel (10, 11,15) cevabı bilinmektedir. Tüm bu çalışmalara rağmen farklı egzersiz yöntemlerinden hangisinin osteoporozu önleyebileceği tam olarak bildirilmemiştir (18, 20). Ayrıca, kişinin spora başlama yaşı, kaç yıldır ve ne sıklıkta spor yaptığı, sporun süresi ve yoğunluğunun KMY'na etkisi incelemeye açık konulardır. Ağırlık ve kuvvet egzersizlerinin KMY'nu olumlu yönde etkilediği bilinmektedir (1, 3, 9, 22, 24). Buna karşılık cimnastik ve Tai-Chi-Chuan (Çinlilerin gölge dansı) dengeyi geliştirmekte ve en az ağırlık egzersizleri kadar KMY'nu arttırmaktadırlar (13,14,19,26).

Basketbol, aerobik ve anaerobik kapasiteyi geliştiren ve spordur. Basketbol antrenmanları temel olarak ağırlık antrenmanına dayanır ve çabukluğun yanısıra dengeyi de geliştirir. Bu çalışmada benzer egzersiz programını takip eden erkek ve bayan basketbol oyuncularının lomber (L1-L4) omurga ve sağ kalça bölgelerinin (femur boynu, trokanter bölgesi, intertrokanterik alan, Ward üçgeni ve femur totali) KMY karşılaştırıldı. KMY ile sporcuların yaşı, vücut kitle endeksi (VKE) ve egzersiz süreleri (kaç yıldır egzersiz yaptığı, yılda kaç hafta, haftada kaç gün ve antrenmanda ortalama kaç saat egzersiz yaptığı) arasındaki ilişki incelendi. Dünya Sağlık Örgütü'nün (WHO) 1993 yılında osteoporoz projesi çerçevesinde uyguladığı sorgulama formu geliştirilerek sporcuların KMY ile ilişkili yiyecek tüketimleri, alışkanlıkları ve bayanların adet bilgileri sorgulandı.

GEREÇ VE YÖNTEM

Sporcular ve Araştırma Grupları: Çalışmaya 26 bayan (BB), 25 erkek (EB) toplam 51 ergenlik dönemi basketbol oyuncusu dahil edildi. Bayan basketbolcuların ortalama yaşı 15.0 ± 1.3 (13-17) ve EB'in ortalama yaşı 15.2 ± 1.5 (14 - 18) idi. Sporcuların vücut ağırlığı ortalamaları BB ve EB için 59.2 ± 6.5 (45 - 74) ve 69.0 ± 15.6 (47 - 98) kg olarak ölçüldü. Sporcuların boyları BB için 170.0 ± 5.3 (158 - 181) ve EB için 182.6 ± 11.3 (162 - 201) cm olarak ölçüldü. Grupların vücut kitle endeksleri [(kg olarak vücut ağırlığı) / (m olarak

boyu³). BB için 20.5 ± 1.8 ve EB için 20.4 ± 2.3 olarak hesaplandı (Tablo 1). BB'nın toplam egzersiz süresi 4.4 ± 1.9 yıl iken EB'nın toplam egzersiz süresi 5.0 ± 2.2 yıl idi. BB grubu haftada 5.9 ± 1.0 gün ve EB grubu ise haftada 6.4 ± 0.6 gün spor yapmakta idi. Her bir antrenmanın ortalama süresi BB için 2.1 ± 0.4 ve EB için 2.1 ± 0.6 saat idi. Her iki grupta yıllık aktif antrenman dönemi 35 hafta olarak belirlendi (Tablo 2).

Kemik Mineral Yoğunluğu Ölçümleri: KMY ölçümleri "dual energy x-ray absorptiometer" (DEXA) yöntemi kullanılarak (QDR - 4500, Hologic Inc., Walham, USA) Ankara Düzen Laboratuvarında gerçekleştirildi. Lomber omurga (L1-L4) ve sağ kalça bölgesi (Femur boynu, trokanterik bölge, intertrokanterik bölge, Ward üçgeni ve kalça totali) KMY standart protokol ile ön ve arka yönde incelendi.

Sporcuların Yiyecek Tüketimi, Bayanların Adet Bilgileri ve Alışkanlıkları: Dünya Sağlık Örgütü'nün (WHO) 1993 yılında osteoporoz projesi çerçevesinde uyguladığı sorulama formu geliştirilerek sporcuların KMY ile ilişkili yiyecek tüketimleri, alışkanlıkları ve bayanların adet bilgileri sorgulandı. "*WHO Osteoporoz Project*" anketi Temmuz 1993 yılında dünya sağlık örgütü tarafından vaka kontrol çalışmaları için hazırlanmış ve Brezilya, Çin, Hong Kong, Bulgaristan, Nijerya, İzlanda ve Trinidad'da ileri yaş gruplarında osteoporoz riskini tanıma kullanılmıştır. Bu anket Türk halkının alışkanlıkları ve yaşam tarzı göz önüne alınarak yeniden uyarlandı. Anketin beslenme bölümü Türk mutfağına göre değiştirildi. Ayrıca özgün WHO anketinde bulunan kalça kırığı hikayesi, fonksiyonel yetersizlik ve zeka değerlendirme parametreleri incelenen grubun yaşının genç olması nedeniyle kullanılmadı. BB grubunda ayrıca ilk adet yaşı, adet düzensizlikleri, ağrılı adet ve polikistik over ve buna bağlı cilt problemleri sorgulandı.

SONUÇLAR

KMY'nun Yaşa Göre Değişimi: Her iki grupta yaşın artmasıyla KMY'nun L1-L4 omurga bölgesinde arttığı izlendi (Tablo 3) (Şekil 1). Yaşa bağlı olarak artan KMY, EB grubunda BB grubuna göre daha belirgindi. L1-L4 omurga bölgesinde KMY artışına benzer bir artış her iki grupta kalça çevresinde de izlendi. Ancak BB grubunda femur boynu, intertrokanterik bölge ve femur totalinde KMY, EB grubunun değerlerinin gerisindeydi (Şekil 2 a, b, c, d, e).

KMY ile VKE Karşılaştırılması: EB ve BB gruplarının VKE, Garrovv derecelendirmesine göre (5) 25'ten küçük ve 0 grubunun içindeydi. Garrovv'un 0 derecesi 15 ile 25 arasında dört alt gruba bölündüğünde VKE ile KMY'nun doğru orantılı arttığı izlendi. Vücut kitle endeksinin artmasıyla her iki grupta da kalça çevresi KMY'nun arttığı saptandı. VKE'nin artışı ile orantılı KMY artışı intertrokanterik bölgede L1-L4 omurga bölgesine oranla EB grubunda BB grubuna oranla daha belirgindi (Şekil 3a, b).

KMY ile Egzersizin Karşılaştırılması: Her iki grupta sporla geçen süre arttıkça KMY'nun da arttığı gözlemlendi. Egzersiz süreleriyle KMY arasındaki ilişki incelendiğinde, yılda 450 saatin altında antrenman yapan EB grubunun KMY'nun BB grubuna oranla özellikle kalça bölgesinde yüksek olduğu gözlemlendi (Şekil 4a). Yılda 450 saatin üzerinde antrenman yapan EB ve BB gruplarının KMY değerleri birbirine yakındı (Şekil 4b). Toplam egzersiz süresi 2000 saatin üzerinde olan EB grubunun KMY, 2000 saatin altında egzersiz yapan EB grubuna göre yüksek bulunurken (Şekil 4c), BB grubunda bu fark EB grubunda olduğu kadar belirgin değildi (Şekil 4d). Toplamda 2000 saatin üzerinde antrenman yapan EB grubunun KMY değeri, eşdeğer egzersizi yapan BB grubuna oranla fazlayken (Şekil 4e) toplamda 2000 saatin altında egzersiz yapan EB ve BB gruplarının KMY birbirine yakındı (Şekil 4f).

Sporcuların Yiyecek Tüketimi, Alışkanlıkları ve Bayanların Adet Bilgileri: EB ve BB gruplarının diyetlerinde eşit oranda kalsiyuma önem verdikleri saptandı. Kalsiyum tüketimi ile KMY arasında anlamlı bir ilişki kurulamadı. Sporcuların yaşlarının genç olması nedeniyle sigara ve alkol tüketimi nadirdi.

Bayan basketbol grubunda ilk adet yaşının ortalaması 12.9 ± 1.1 olarak belirlendi. Aynı grupta düzensiz adete %70 oranında rastlandı. Sekiz BB oyuncusu (%31) oligomenore ve üç BB oyuncusu (%12) hipermenore tanımlandı. Diğer BB oyuncularında adet düzensizliğini belirtmekle birlikte düzensizliğe tanımlama getirmedi. Ağrılı adet (%52) aynı grupta sık rastlanan bir bulguydu. Sporcuların %26'sının bu nedenle analjezik kullandığı belirlendi. BB'lardan sadece birinin düzensiz adetten dolayı tedavi gördüğü saptandı. Ultrason ile polikistik över tanısı veya polikistik övere bağlı cilt problemlerinin tedavisine rastlanmadı (Tablo 4). Düzensiz adet veya ağrılı adet ile KMY arasındaki ilişki araştırıldığında aralarında anlamlı bir ilişki kurulamadı (Tablo 5). Adet dönemini ağrısız geçiren BB grubunda KMY ağrılı adet dönemi olanlara oranla intertrokanterik bölge hariç yüksek olmakla birlikte aradaki fark anlamlı değildi.

TARTIŞMA

Kemik dokusunun fiziksel uyarıları algılama ve buna uyum sağlama özelliği olduğu bilinmektedir (23). Fazla ağırlık ile vücudun belirli bir bölgesine uygulanan egzersizin hafif ağırlıklı yapılan genel egzersize oranla osteojenik uyarıyı arttırdığı gösterilmiştir (18). Genç yaşlarda diyetle kalsiyum alımı egzersiz kadar olmasa da KMY'nu olumlu etkilemektedir (3). Cimnastik gibi denge ile ilgili sporlarda KMY'nun artması, ağırlık dışı etkenlerle de KMY'nun değişebildiği göstermektedir (26). Ergenlerde ağırlık çalışmalarının KMY'na etkisi uzunlamasına bir çalışmayla gösterilmiştir (28). Yaşa göre normal kiloda olmak ve ağırlık türü egzersizler, ergenlik döneminde bel bölgesi KMY'nu olumlu etkilemektedir. Çocukluk çağlarında ağırlık ile yapılan egzersizin iskelet sistemini sadece kas kontraksiyonuna bağlı egzersize oranla anlamlı olarak daha fazla etkilediği saptanmıştır (6). Yüksek gerim ve kuvvet ile yapılan çalışmalar, örneğin aerobik dans, uzun süreli hafif yüklenme ve tekrar ile yapılan egzersize göre kemik mineral oluşumunu daha fazla etkilemektedir (7).

Fiziksel aktivite, atletin hormonal durumu ve biyomekanik parametrelerini değiştirebilir (4, 17, 21). Hormonal değişikliklerin KMY'na etkisi iyi tanımlanmıştır. Egzersiz, serum seviyesindeki insulin benzeri büyüme faktörü (IGF) I ve H'yi ve iskelet alkalen fosfat ve tartarat rezistan asid fosfatı etkilememektedir (20, 24). Egzersizle serum somatomedin - C oranı artmakta (12) ve bu artış osteoblastı uyurarak KMY'nu doğrudan etkilemektedir.

Basketbol oyuncularının aerobik ve anaerobik kapasiteleri ağırlık türü egzersizden dolayı artar. Bu spora özel olan teknik antrenman atletlerin dengesini de geliştirir. Nichols ve arkadaşları, bayan basketbol oyuncularının KMY'nu atlet olmayanlarla (19) ve Tsuji ve arkadaşları, üniversite bayan basketbol oyuncularının KMY'nu güreşçiler ve tenis oyuncularını ile (27) karşılaştırmışlardır. Buna karşın erkek ve bayan basketbol oyuncularını kendi aralarında karşılaştıran bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Bu çalışmada aynı yaş grubu BB ve EB oyuncuları KMY yönünden karşılaştırılmıştır. Her iki grupta da VKE ve egzersiz sürelerinin benzer olduğu belirtilmiştir. Düzenli egzersizin KMY'nu her iki cinsten de olumlu etkilediği gösterilmiştir. Egzersiz süresi arttıkça KMY'nun arttığı saptanmıştır. Egzersizin yoğunluğu ve sıklığı her iki grupta benzer olmasına rağmen, kalça eklemi çevresinde KMY artışı EB grubunda BB grubuna oranla daha fazla olarak bulunmuştur.

Heinonen ve arkadaşları antropometri, antrenman hikayesi, kas performansı ve kalp solunum kapasitesinin KMY'nu olumlu etkilediğini göstermiştir (8). Sporcuların kalp solunum ve kas performans kapasitesi bu çalışmada ölçülmemiştir. Ancak çalışmaya alınan sporcuların uzun süredir antrenman yaptıkları bilinmektedir. Bulgularımız Suominen'in çalışması ile uyum içindedir ve uzun süreli egzersizin her ki cinste de KMY'nu geliştirdiğini göstermektedir (25).

Basketbol sporu her iki cinste ve ergenlik döneminde KMY'nu olumlu etkilemektedir. Kemik mineral yoğunluğundaki artış, atletlerin yaşı ve VKE ile doğru orantılıdır. EB oyuncuların kalça çevresindeki KMY artışı, aynı yaş grubundaki BB oyuncularınkinden daha fazladır. Bununla birlikte sporcuların kalp, solunum ve kas Performans kapasitesiyle KMY arasındaki ilişkiyi inceleyen yeni çalışmalara gereksinim vardır.

Teşekkür

Anketin geliştirilmesi ve değerlendirilmesinde Ortadoğu Teknik Üniversitesi (ODTÜ) Sağlık ve Rehberlik Merkezi Aile Hekimliği Uzmanı Sn. Dr. Mehmet Urgan'a, kemik mineral yoğunluğu ölçümlerinde Düzen Laboratuvarından Sn. Arzum Incegöl, Sn. Uz. Dr. Levent Kuşçu ve Sn. Prof. Dr. Yahya Laleli'ye, Anket verilerinin girilmesinde ODTÜ Kimya Bölümü Lisans Öğrencileri Sn. Selmiye Alkan ve Gülay Yılmaz'a, katkılarını esirgemeyen Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Endokrinoloji Bölümü Öğretim Üyesi Sn. Prof. Dr. Selahattin Koloğlu'na ve ODTÜ Kimya Bölümü Öğretim Üyesi Sn. Prof. Dr. Namık K. Aras'a teşekkürü borç biliriz. Bu çalışma Uluslararası Atom Enerjisi'nin 8198/RB 58 ve TÜBİTAK # SBAG 1533 numaralı projeleriyle kısmen desteklenmiştir.

KAYNAKLAR

- 1- Cohen, B., P. J. Millett, B. Mist, M. A. Laskey and N. Rushton. Effect of exercise training program on bone mineral density in novice college rowers. **Br. J. Sports Med.** 29: 85-88, 1995.
- 2- Dalsky, G. P. Exercise: its effect on bone mineral content. **Clin. Gynecol.** 30 : 820 - 831, 1987.
- 3- Friedlander, A. L., H. K. Genant, S. Sadovvsky, N. N. Byl, and C. C. Gluer. A two-year program of aerobics and weight training enhances bone mineral density of young women. **J. Bone Miner. Res.** 10 : 574 - 585,1995.
- 4- Fruth, S. J. and T. W. Worrell. Factors associated with menstrual irregularities and decreased bone mineral density in female athletes. **J. Orthop. Sports Phys. Ther.** 22: 26-38,1995.
- 5- Garrow, J.S. Treat obesity seriously. Edinburgh, Churchill Livingstone, 1981, pp. 3.
- 6- Grimston, S.K., N. D. Willows and D.A. Hanley. Mechanical loading regime and its relationship to bone mineral density in children. **Med. Sci. Sports Exerc.** 25: 1203 - 1210, 1993.
- 7- Heinonen, A., P. Oja, P. Kannus P, et al. Bone mineral density in female athletes representing sports with different loading characteristics of the skeleton. **Bone** 17: 197-203,1995.
- 8- Heinonen, A., P. Oja, P. Kannus, H. Sievanen, A. Manttari and I. Vuori. Bone mineral density of female athletes in different sports. **Bone Miner.** 23: 1-14,1993.
- 9- Henrich, C, S. Going, R. Pamerter, C. Perry, T. Boyden, and T. Lochman. Bone mineral content of cyclically menstruating female resistance and endurance trained athletes. **Med. Sci. Sports Exerc.** 22: 558-563,1990.
- 10- Kannus, P, H. Haapasalo, M. Sankelo, et al. Effect of starting age of physical activity on bone mass in the dominant arms of tennis and squash players. **Ann. Intern. Med.** 123: 27-31, 1995.

- 11 - Kannus, P., H. Haapasalo, H. Sievanen, P. Oja and I. Vuori. The site specific effects of long-term unilateral activity on bone mineral density and content. **Bone** 15: 279-284, 1994.
- 12- Kelly, P. J., J. A. Eisman, M.C. Stuart, N. A. Pocock, P. N. Sambrook and T. H. Gwinn. Somatomedin^α, physical fitness and bone density. **J. Clin. Endocrinol. Metab.** 70: 718-723, 1990.
- 13- Kirchner, E.M., R. D. Lewis, and P. J. O'Connor. Bone mineral density and dietary intake of female college gymnasts. **Med. Sci. Sports Exerc.** 27: 543-549, 1995.
- 14- Lane J. Orthopaedic view of diagnosis and treatment of osteoporosis. **J. Jpn. Orthop. Assoc.** 67: S513-S514, 1993.
- 15- Lee, E. J., K. A. Long, W. L. Risser, H. B. W. Poindexter, W. E. Gibbons, and J. Goldzieher. Variations in bone status of contralateral and regional sites in young athletic women. **Med. Sci. Sports Exerc.** 27: 1354-1361, 1995.
- 16- Lindsay, R., and F. Cosman. Primary osteoporosis. In: **Disorders of Bone and mineral Metabolism**, L. F. Coe and J.M. Favus (Eds.), New York: Raven Press, 1992, pp. 831-888.
- 17- Linnell, S. L., J. M. Stager, P. W. Blue, N. Oyster, and D. Robershavv. Bone mineral content and menstrual regularity in female runners. **Med. Sci. Sports Exerc.** 16: 343-348, 1984.
- 18- Marcus, R., B. Drinkwater, G. Dalsky, et al. Osteoporosis and exercise in women. **Med. Sci. Sports Exerc.** 24: S 301 - S 307, 1992.
- 19- Nichols, D. L., C. F. Sanborn, S. L. Bonnick, B. Gench, and N. DiMarco. Relationship of regional body composition to bone mineral density in college females. **Med. Sci. Sports Exerc.** 27: 178-182, 1995.
- 20- Nichols, D. L., C. F. Sanborn, S. L. Bonnick, V. Ben-Ezra, B. Gench, and N. M. DiMarco. The effects of gymnastics training on bone mineral density. **Med. Sci. Sports Exerc.** 26: 1220 - 1225, 1994.
- 21- Okano, H., H. Mizunuma, M. Soda, et al. Effects of exercise and amenorrhea on bone mineral density in teenage runners. **Endocr. J.** 42: 271-276, 1995.
- 22- Risser, W., E. Lee, A. Lebleanc, H. Poindexter, J. Risser, and V. Schneider. Bone density in eumenorrheic female college athletes. **Med. Sci. Sports Exerc.** 22: 570-574, 1990.
- 23- Rubin, C, T. Gross, H. Donahue, F. Guliac, and K. McLeod. Physical and environmental influences on bone formation. In: **Bone Formation and Repair**, C. T. Brighton, G.E. Friedlander and J. M. Lane (Eds). Rosemont, IL: American Academy of Orthopaedic surgeons, 1994, pp. 61-78.
- 24- Ryan, A. S., M. S. Treuth, A. A. Rubin MA, et al. Effects of strength training on bone mineral density: hormonal and bone turnover relationships. **J. Appl. Physiol.** 77: 1678-1684, 1994.
- 25- Suominen, H. Bone mineral density and long term exercise, an overview of crosssectional athlete studies. **Sports Med.** 16: 316-330, 1993,
- 26- Taaffe, D.R., C. Snow-Harter, D. A. Connolly, T. L. Robinson, M. D. Brown, and R. Marcus. Differential effects of swimming versus weight-bearing activity on bone mineral status of eumenorrheic athletes. **J. Bone Miner. Res.** 10: 586-593, 1995.
- 27- Tsuji, S., N. Tsunoda, H. Yata, F. Katsukawa, S. Onishi, and H. Yamazaki. Relation between grip strength and radial bone mineral density in young athletes. **Arch. Phys. Med. Rehabil.** 76:234-238, 1995.
- 28- Welten, D.C., H. C. Kemper, G.B. Post, et al. Weight bearing activity during youth is a more important factor for peak bone mass than calcium intake. **J. Bone Miner. Res.** 9: 1089-1096, 1994.

Tablo 1: Çalışmaya Katılan Sporcular Hakkında Bilgi

DENEK	SAYI	Yaş	Vücut A. (kg)	Boy (cm)	VKE
BB	26	15.0±1.5(13-17)	59.7 ± 6.5 (45 - 74)	169 ±5.3 (158- 181)	20.5 ± 18
EB	25	15.2±1.5(14- 18)	69.0± 15.6(47-98)	182.6± 11.7(162 -201)	20.4 ±2.3

* VKE: Vücut Kitle Endeksi [(kg olarak vücut ağırlığı) / (m olarak boy)²]

Tablo 2: Çalışmaya Katılan Sporcuların Egzersiz Süreleri

	Bayan Basketbol	Bayan Basketbol
Kaç yıldır spor yaptığı	4.4 ±1.9	5.0 ±2.2
Haftada kaç antrenman	5.9 ±1.0	6.4 ± 0.6
Antrenmanda kaç saat	2.1 ±0.4	2.1 ±0.6

Tablo 3: Çalışmaya Katılan Sporcuların Kemik Mineral Yoğunluğu Ortalamaları

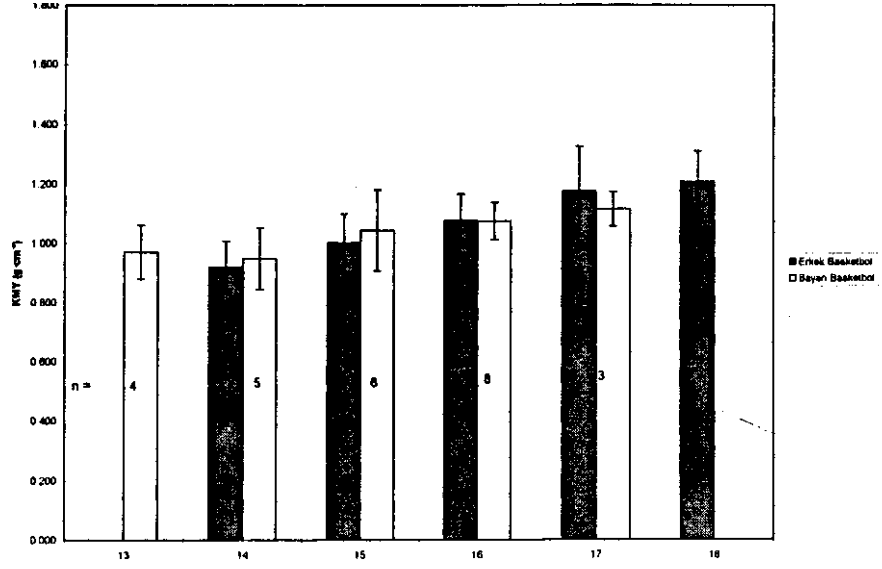
	Bayan Basketbol	Bayan Basketbol
L1-L4(g/cm ²)	1.0307±0.1071	1.0152±0.1449
F. Boyun (g/cm ²)	0.9441 ±0.1101	1.0412±0.1482
F. Trok. (g/cm ²)	0.8213 ±0.0848	0.9331 ±0.1377
F. Intertrok. (g/cm ²)	1.1611±0.1080	1.3036±0.2184
Ward Üçgeni (g/cm ²)	0.90040 ±0.1312	0.9703 ±0.1469
F. Total (g/cm ²)	1.0218±0.0966	1.1456±0.1749

Tablo 4: Bayan Basketbol Oyuncularında Adet Sorgulaması

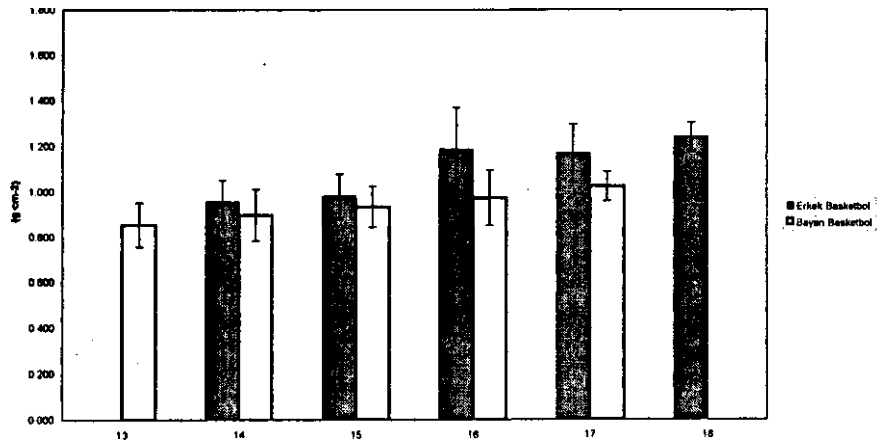
Belirtiler	Ortalama \pm SS ve Yüzdeleri
İlk adet yaşı	12.9 \pm 1.1 yıl
Düzensizadet	70%
Düzensiz adet tedavisi	4%
Ağrılı adet	52%
Ağrılı adetten dolayı analjezik tüketimi	26%
Ultrason kullanarak polikistik över tanısı	hiç
Polikistik övere bağlı olan cilt problemleri	hiç
Polikistik övere bağlı olan cilt problemleri tedavisi	hiç

Tablo 5: Bayan Basketbolcülerin Adet Düzeni ve Kemik Mineral Yoğunluğu İlişkisi

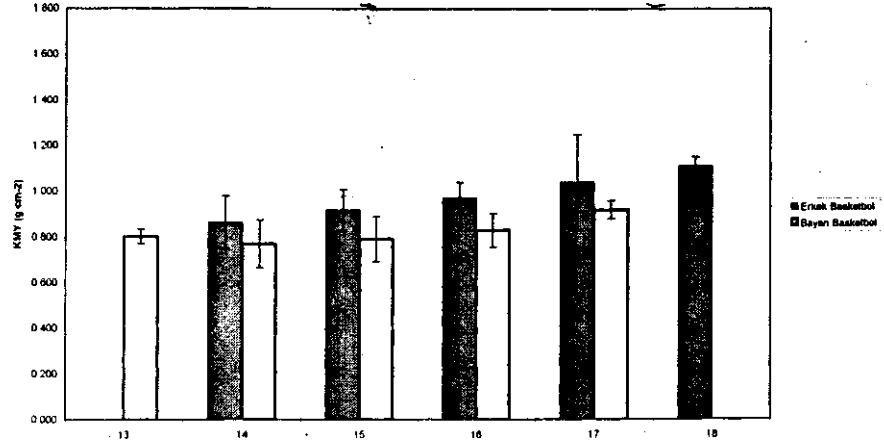
	Omurga (L1-L2)	Femur Boynu	Trokanter	Intertrokanter	Femur Totali	Ward Üçgeni
Düzensiz Adet	1.055 \pm 0.096	0.967 \pm 0.106	0.822 \pm 0.087	1.117 \pm 0.109	1.030 \pm 0.098	0.947 \pm 0.127
Düzenli Adet	1.049 \pm 0.109	0.900 \pm 0.102	0.825 \pm 0.083	1.167 \pm 0.104	1.012 \pm 0.089	0.852 \pm 0.113
Ağrılı Adet	1.045 \pm 0.096	0.804 \pm 0.091	0.804 \pm 0.097	1.161 \pm 0.108	1.011 \pm 0.100	0.866 \pm 0.073
Ağrısız Adet	1.045 \pm 0.117	0.959 \pm 0.140	0.830 \pm 0.086	1.154 \pm 0.112	1.028 \pm 0.105	0.937 \pm 0.125

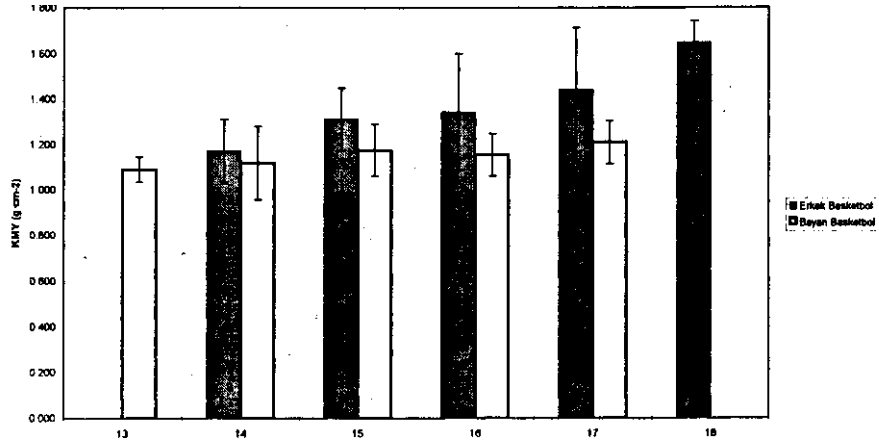
Şekil 1: L1-L4 omurga bölgesi KMY'nun EB ve BB gruplarında yaşa göre dağılımı

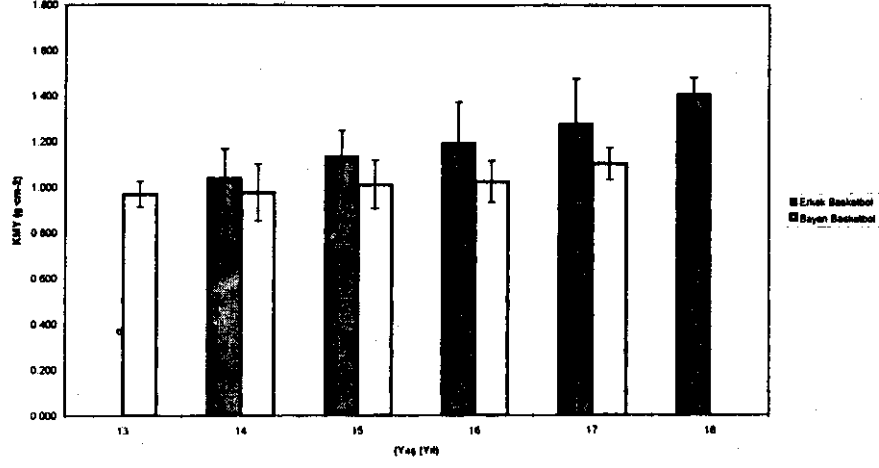
Şekil 2a: Femur boynu KMY'nun EB ve BB gruplarında yaşa göre dağılımı.

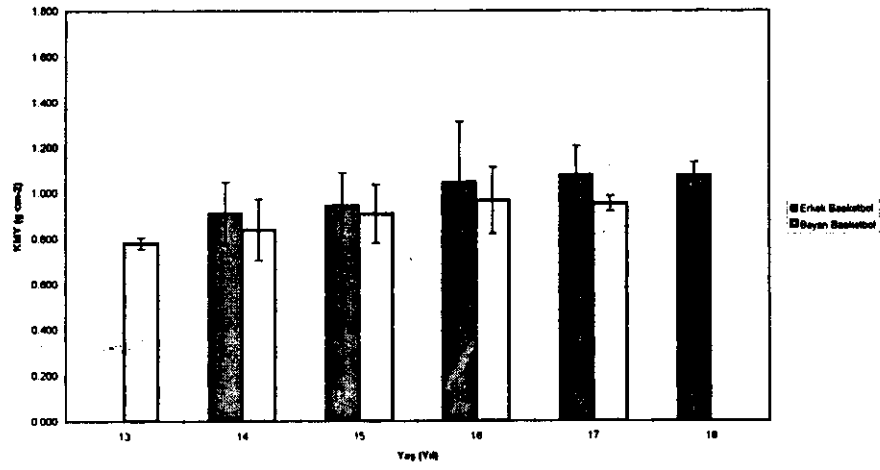
Şekil 2b: Trokanterik bölge KMY'nun EB ve BB gruplarında yaşa göre dağılımı.

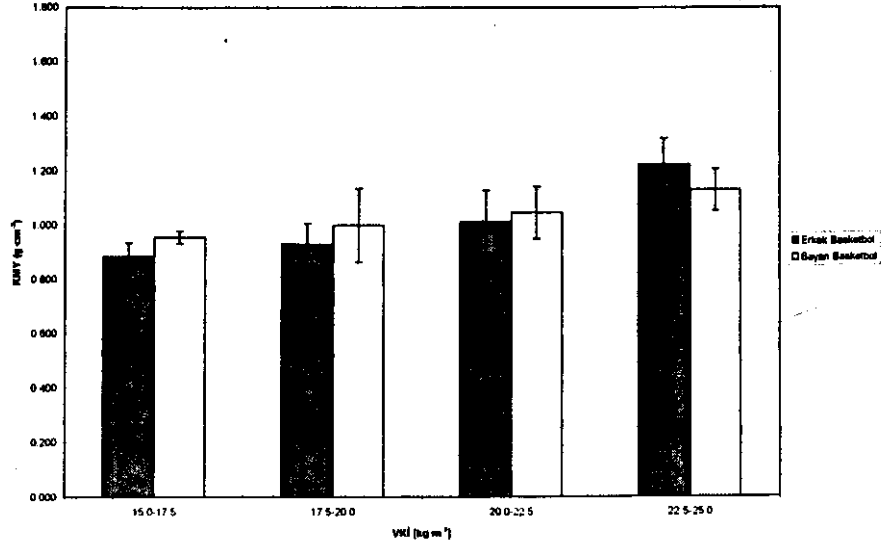
Şekil 2c: Intertrokanterik bölge KMY'nun EB ve BB gruplarında yaşa göre dağılımı.

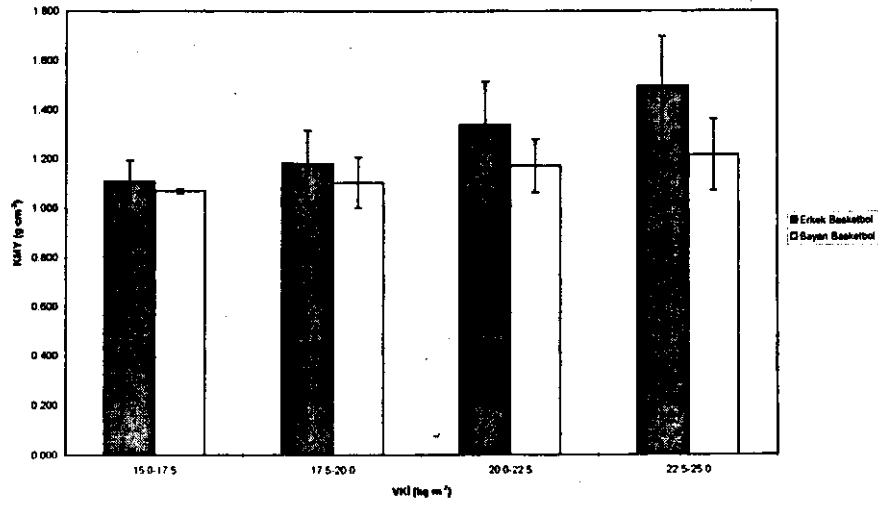
Şekil 2d: Femur totalinde KMY'nun EB ve BB gruplarında yaşa göre dağılımı.

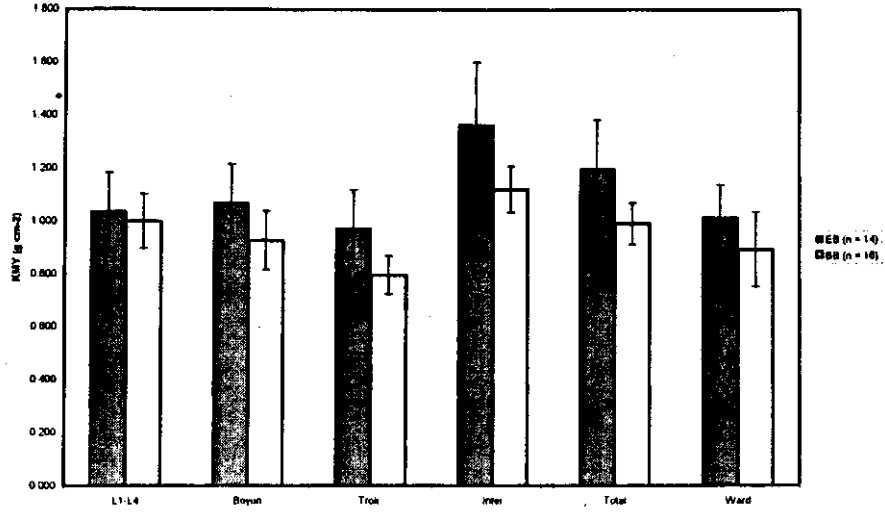
Şekil 2e: Ward üçgeninde KNY'nun EB ve BB gruplarında yaşa göre dağılımı

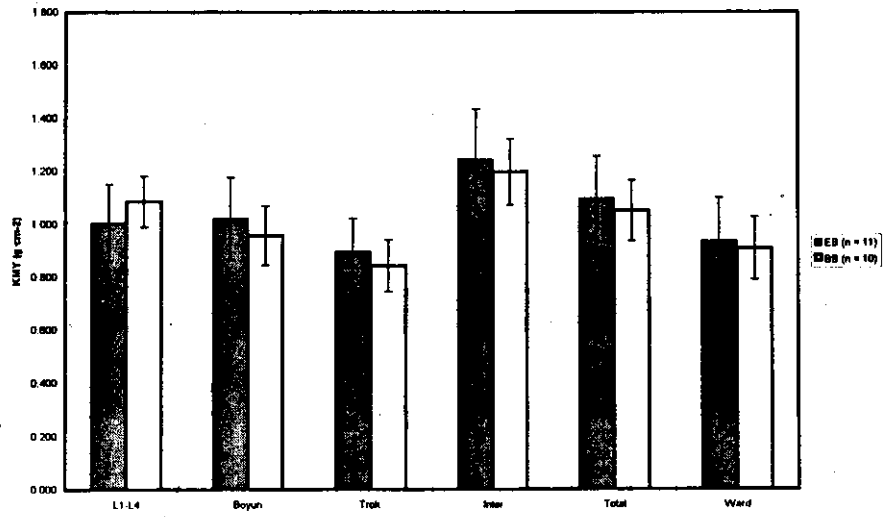
Şekil 3a: L1 - L4 omurga bölgesi KMY'nun EB ve BB gruplarında YKE'ne göre dağılımı.

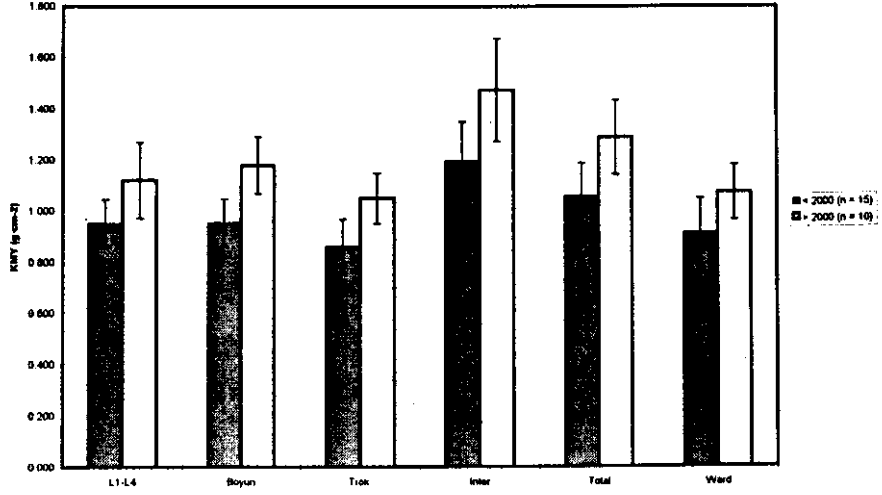
Şekil 3b: Intertrokanterik bölge KMY'nun EB ve BB gruplarında VKE'ne göre dağılımı

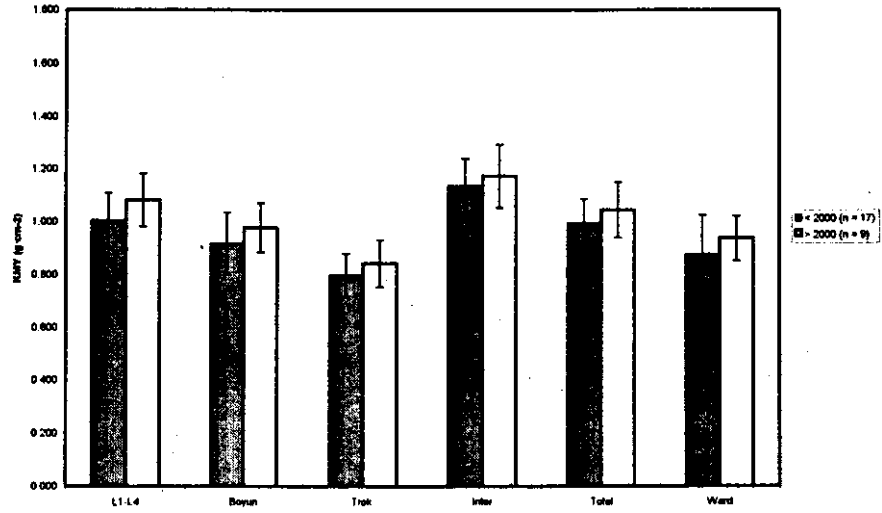
Şekil 4a: Bir yılda 450 saatin egzersiz yapan EB ve BB gruplarının farklı bölgelerdeki KMY'lerinin karşılaştırması

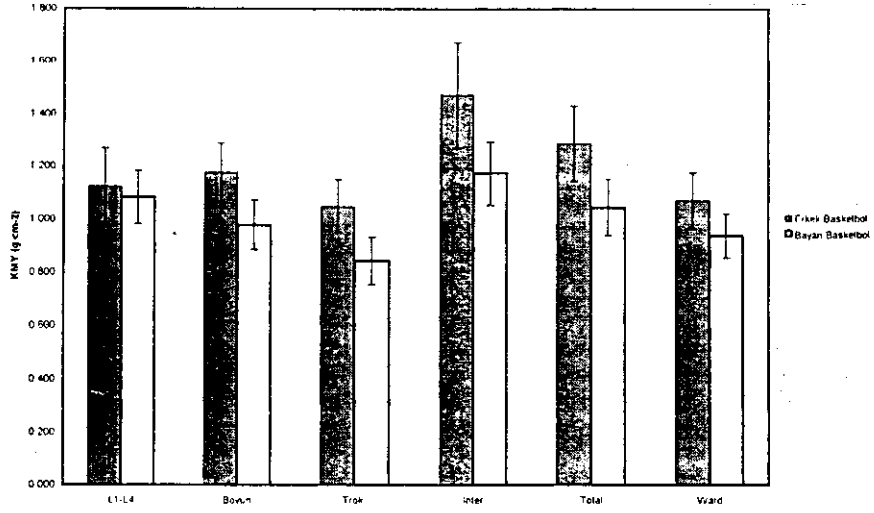
Şekil 4b: Bir yılda 450 saatin üstünde egzersiz yapan EB ve BB gruplarının farklı bölgelerdeki KMY'lerinin karşılaştırması.

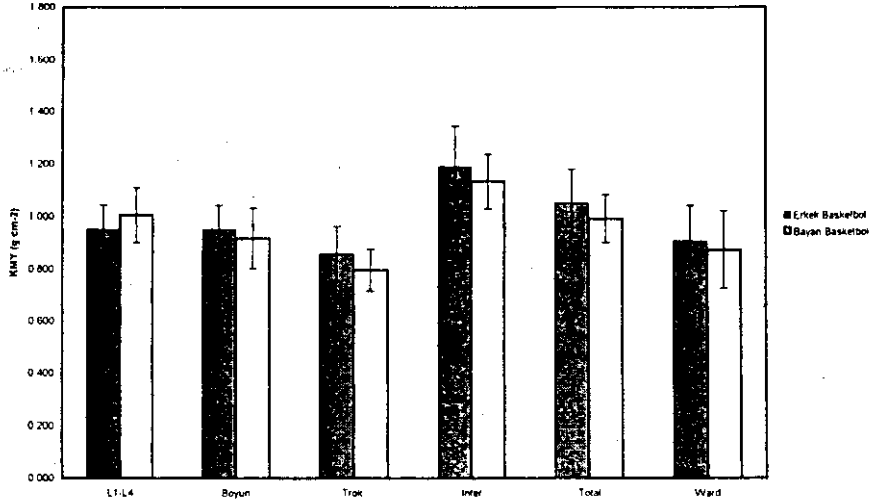
Şekil 4c: Toplam olarak 2000 saatin altında ve üstünde egzersiz yapan EB grubunun farklı bölgelerdeki KMY'lerinin karşılaştırması.

Şekil 4d: Toplam olarak 2000 saatin altında ve üstünde egzersiz yapan BB grubunun farklı bölgelerdeki KMY'lerinin karşılaştırması.

Şekil 4e: Toplam olarak 2000 saatin üstünde egzersiz yapan EB ve BB gruplarının farklı bölgelerdeki KMY'lerinin karşılaştırılması.

Şekil 4f: Toplam olarak 2000 saatin altında egzersiz yapan EB ve BB gruplarının farklı bölgelerdeki KMY'lerinin karşılaştırılması.

EUROFİT TEST BATARYASI İLE 14-16 YAŞ GRUBU HENTBOLCULARIN BAZI FİZİKSEL VE FİZYOLOJİK PARAMETRELERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Hürmüz KOÇ *
Kadir GÖKDEMİR **

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, yirmi hafta düzenli olarak devam eden hentbol antrenmanlarının 14-16 yaş grubu erkek hentbolcuların bazı fiziksel ve fizyolojik parametreleri üzerindeki etkisini tespit etmektir. Çalışmaya; Kütahya Endüstri Meslek Lisesinde öğrenci olan ve değişik kulüplerde hentbol oynayan 20 hentbolcu ve aynı okulda öğrenci olan fakat hiç bir fiziksel aktivite içinde yer almayan 20 öğrenci kontrol grubu olmak üzere toplam 40 denek katılmıştır. Hentbolcular haftada düzenli olarak dokuz saat antrenman yapmışlardır.

Deneklerin bazı fiziksel ve fizyolojik parametreleri bilimsel geçerliliği kabul edilmiş, alan ve laboratuvar testleri ile ölçülmüştür. Her iki gruptaki deneklerden elde edilen verilerin istatistiksel analizi student-t-testi kullanılarak yapılmıştır.

Çalışmaya katılan hentbolcuların ön test ve son test ölçüm sonuçlarına göre yaş artışına ve egzersize bağlı olarak; boy, vücut ağırlığı, el kavrama kuvveti, mekik ve aerobik güç değerlerinde anlamlı artış ($P < 0,01$), deri kıvrımları, vücut yağ yüzdesi, denge, disklere dokunma ve 10 x 5 m mekik koşusu değerlerinde anlamlı azalmalar ($P < 0,01$) gözlenmiş, esneklik ve durarak uzun atlama değerleri ise anlamsız bulunmuştur.

Kontrol grubu deneklerin ön test ve son test ölçüm sonuçlarına göre boy, vücut ağırlığı, deri kıvrımı kalınlıkları, vücut yağ yüzdesi, esneklik, durarak uzun atlama, el kavrama kuvveti ve mekik değerlerinde anlamlı artışlar ($P < 0,01$), denge, disklere dokunma ve 10 x 5 m. mekik koşusu değerlerinde anlamlı azalmalar ($P < 0,01$) görülmüş, aerobik güç değerleri ise anlamsız bulunmuştur.

ASSESSMENT OF SOME PHYSICAL AND PHYSIOLOGICAL PARAMETERS OF 14-16 AGE GROUP HANDBALL PLAYERS WITH EUROFIT TEST BATERIES

ABSTRACT

The purpose of this study to assess the effects of 40 hours P.E. lessons during 20 week on some physical and physiological parameters of 14-16 aged group male students. With this aim 40 high school students (20 control group and 20 experiment group) were selected randomly as subject. Control group students didn't participate any physical activity.

The physical and physiological parameters of subject were measured with standardized laboratory and field test that were taken from Eurofit Test Batteries. Statistical analysis of results were done by student t-test.

As a result of study, while there was a significant increase in height, bodyweight, grip strength, sit up, aerobic power results ($P < 0,01$) and significant decrease bodyfat %, balance, to touch discs and 10 x 5 m shuttle run tests result of experiment group ($p < 0,01$), flexibility and horizontal jump scores didn't change significantly.

Although there was a significant increment in height, body weight, bodyfat %, horizontal jump, left hand grip, sit up ($P < 0,01$) flexibility and right hand grip scores of control group, significant decrease in balance, to touch discs and 10x5 m shuttle run tests results ($P < 0,01$). also there were not any changes in 20 x 20 m shuttle run (aerobic power) test results.

* Dumlupınar Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Bölümü

** Gazi Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu

GİRİŞ

Hentbol oyununun temelinde bulunan; belirli bir direnci yenme ya da kas gerilimi ile karşılama yeteneği (11, 23, 32) olan **kuvvet**, tüm organizmanın fiziki yorgunluğa mümkün olduğu kadar karşı koyabilme gücü (27) olan **dayanıklılık**, kasın yorulmadan tekrar tekrar kasılabilme kapasitesi (15) olan **kas dayanıklılığı**, aynı hareketi başarılı ve hızlı bir şekilde yapabilme veya kısa bir mesafeyi mümkün olduğunca kısa bir sürede tamamlayabilme yeteneği (9) diye tanımlanan **sürat**, bir eklem etrafındaki hareket serbestliği (27, 30) olan **esneklik**, statik veya dinamik hareket sırasında vücudun istenen pozisyonunu sağlayabilme yeteneği (24) olan **denge**, **beceri**, **sıçrama** ve savunma gibi motorik özellikler çocukluk ve gençlik çağında oluşturulur. Daha sonraki çalışmalarla geliştirilir (26). Hentbol oyun süresi, çabukluk ve doğru oynama gerekliliği göz önüne alındığında, temel motorik özelliklerin, kuvvet, dayanıklılık, hız-sürat, hareketlilik, beceri ve koordinasyon özelliklerinin tümünün olması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Ancak tüm takım sporlarında olduğu gibi, topa sahip olmak için yapılan mücadelede bazı motorik özelliklerin (çabuk kuvvet, sürat, kuvvetle devamlılık ve koordinatif yetenekler) ön planda olması gerekmektedir (7).

Mükemmel bir tekniğe ve taktiğe sahip olan bir hentbol takımı, ancak motorik temel özellikleri ve maksimal egzersiz esnasında bir dakikada tüketilen maksimal oksijen miktarı (20) olarak tanımlanan aerobik gücü, sistematik bir biçimde geliştirdiği takdirde başarı elde edebilir.

İnsan gelişiminde en hızlı büyümenin birincisi çocukluk döneminde, ikincisi ise ergenlik döneminde. Ergenlik döneminin başlangıç yıllarında büyüme hormonu çok salgılandığı için boy uzaması ve ağırlık artışı çok fazla olmaktadır. Erkeklerde boy uzaması 12-16 yaşları arasında yıllık ortalama 7-8 cm dir. Bu dönemdeki ağırlık artmasının nedeni ise vücuttaki yağlanmadır (25, 12). Fiziksel ve motor gelişim, sporcular açısından büyük önem taşımaktadır. Fiziksel gelişim; bireyin fiziki yapısı, sinir ve kas sisteminin işlevlerindeki değişim ve dengelenme süreci ile ilgilidir. Motor gelişim ise; kişinin organlarının işleyişini denetim altına almada gösterdiği becerikliliğin artmasıdır. Motor gelişim bütün yaşam boyunca devam eden bir süreçtir (9). Fiziksel ve motor gelişim insan yaşamında hiç bir şekilde egzersiz yapmasa da tamamen doğal bir gelişme süreci içinde olur. Örneğin; kuvvet dediğimiz motorik özellikte hiç bir antrenman ve çalışmanın etkisi olmadan insanın gelişmesine paralel olarak 25-30 yaşına kadar gelişir (16). Günlük yaşantı ve sportif etkinliklerdeki verimliliği ve başarıyı etkileyen fiziksel uygunluk hem sağlıkla ilişkili, hem de beceri ile ilişkili öğeleri içerir. Bunlar kalp dolaşım sistemi dayanıklılığı, kuvvet, dayanıklılık, esneklik, çeviklik, denge, koordinasyon, güç, sürat ve vücut kompozisyonu olarak belirlenebilir (9). Bütün bu öğeler antrenman programlarıyla geliştirilebilir. Son zamanlarda fiziksel uygunluk tespit çalışmaları, daha çok ergenlik öncesi ve ergenlik dönemine yönelmiştir. Bu yaşta gençlerin fiziksel uygunluklarının belirlenmesi, genel bir ülke normu oluşturulması bakımından önemlidir.

Çocuklarda ve gençlerde mevcut olan yeteneğin tanımlanması ve değerlendirilmesi için, araştırmalarda yararlanılabilecek, okullarda ve kulüplerde kullanılabilecek yöntemlerin geliştirilmesi için "Avrupa Konseyi Spor Gelişim Komitesi" nin himayesinde yapılan araştırmalar sonucu; 6-7'den 16-18 yaşları arasında okul çağındaki gençlerin fiziksel uygunluk, fizyolojik fonksiyon ve motor performansın belirlenmesine yönelik olan "Eurofit Test Bataryası" geliştirilmiştir (29). Avrupa'da Eurofit Test Bataryası'nın uygulanmasına paralel olarak Türkiye'de Eurofit ile ilgili araştırmalar yapılmıştır. Türkiye'deki ilk çalışmalar Akgün, Ergen ve Arkadaşları tarafından yapılmıştır. Daha sonraları Demire! ve ark. 1990, Oğuz 1991, Uzuncan 1991, Çalış 1992, Er 1995, Tamer ve ark. 1996 ve Koç 1996 Eurofit testleri ile çalışmalar yapmışlardır (16).

Bu çalışmada, yirmi hafta süresince düzenli olarak uygulanan hentbol antrenmanlarının, 14-16 yaş grubu erkek hentbolcuların bazı fiziksel ve fizyolojik parametreleri üzerindeki etkisinin belirlenmesi amaçlanmaktadır.

MATERYAL VE METOD

Bu çalışma için, 1995-1996 öğretim yılının güz döneminde Kütahya Endüstri Meslek Lisesi'nde okuyan ve Çağladan, Evliya Çelebi, Azot ve Köy Hizmetleri gibi spor kulüplerinde hentbol oynayan $x = 15,3 \pm 0,78$ yıl yaş, $x = 171,3 \pm 8,3$ cm boy ve $x = 59,7 \pm 8,07$ kg. vücut ağırlığına sahip 20 erkek hentbolcu ve hiç bir fiziksel aktiviteye katılmayan $x = 15,2 \pm 0,69$ yıl yaş, $x = 165,4 \pm 5,8$ cm boy ve $x = 59,3 \pm 52$ kg vücut ağırlığına sahip 20 öğrencide kontrol grubu olarak, tesadüfi yöntemle seçildi.

Hentbolcular ortaokul ve lisede okul takımlarında ve son iki yılda da düzenli olarak kulüplerde hentbol oynamaktadırlar. Hentbolcular haftada yaklaşık olarak 9 saat olmak üzere okul takımında ve kulüpte 20 haftada toplam 180 saat antrenman yapmışlardır. Kontrol grubunu oluşturan öğrenciler ise 20 hafta boyunca hiç bir fiziksel aktivite içinde yer almamışlardır.

Denekler bu çalışmaya gönüllü olarak katılmışlardır. Ölçümler ve testler esnasında denekler maksimal kapasitelerini kullanmışlardır. Testlerden önce deneklerin, çalışmaya sağlık yönünden engel olacak durumlarının olmadığı tespit edilmiştir. Motorik ölçüm ve testler yapılmadan önce gerekli ısınma çalışması yapılmıştır. Ölçümler bilimsel geçerliliği kabul edilmiş alan ve laboratuvar testleri ile Kütahya Endüstri Meslek Lisesi spor salonunda yapılmıştır.

Deneklerin yaşı nüfus cüzdanlarındaki doğum yılı esas alınarak yıl itibarıyla kaydedilmiştir. Boyları, istirahat halinde iken, ayakları çıplak olarak Holtain Limited Marka boy ölçer aleti ile ölçülmüştür (Hassasiyet 0,01 cm). Ağırlıkları ise, şortlu olmak suretiyle Angel marka elektronik baskül ile ölçülmüştür (Hassasiyet 0,01 kg).

Deneklerin vücut yağ yüzdelerinin tespiti için, vücudun sağ tarafından Holtain Ltd. Crymych marka skinfold caliper ile biceps, triceps, subscapular, suprailiac ve quadriceps femoris bölgelerinden ölçümler alınmış ve Green formülü (31) kullanılmıştır:

$$\text{Vücut Yağ Yüzdesi} = 3,64 + \text{Toplam Deri Kıvrımı (mm)} \times 0,097$$

Toplam Deri Kıvrımı = Triceps + Biceps + Subscapular + Suprailiac + Quadriceps femoris.

Deneklerin, sağ ve sol el pençe kuvvetleri Takei marke el dinamometresi ile ölçülmüştür (30,29). Bacakların anaerobik gücünün tespiti için iki defa tekrarlanan durarak uzun atlama testi uygulanmıştır (29). Gövde kuvvetinin (karın kas dayanıklılığının) belirlenmesi için zamana karşı yapılan mekik testi yapılmıştır (29). 10 x 5 metre koşu testi sürat özelliğinin ölçülmesi için uygulanmıştır (29). Hareket hızını ölçmek için iki defa tekrarlanan disklerle vuruş testi (en kısa zaman diliminde A ve B disklerine 25 vuruş) yapılmıştır (29). Esnekliğin ölçümü için otur ve uzan testi kullanılmıştır. Test iki defa tekrarlanıp en iyi sonuç kaydedilmiştir (29). Genel denge ölçümü için flamingo denge testi uygulanmıştır (29).

Kalp ve solunum dayanıklılığının (aerobik güç) belirlenmesi için, adımla başlayıp hızlı koşu ile sona eren 20 x 20 mekik koşusu testi yapılmıştır (29). Elde edilen skor değerlendirme cetveli yardımı ile deneklerin Max V02 değerleri ml/kg/dk cinsinden hesaplanmıştır.

İstatistiksel analizler: Hentbolcuların ve kontrol grubundaki deneklerin ön test ile son teste ait bağımlı değişkenleri arasındaki ilişkinin tesbiti için, elde edilen değerlerin aritmetik ortalamaları (\bar{x}) ve standart sapmaları (S) hesaplanmıştır. Deneklerde aritmetik ortalamalar arası farklılıklar -t- testi ile kontrol edilmiştir. Sonuçların 0,05 ve 0,01 önem seviyesinde anlamlı olup olmadığı araştırılmıştır.

BULGULAR

Bu çalışmaya katılan hentbolcuların ve kontrol grubundaki deneklerin ön test ve son test ölçüm sonuçlarında tablolardaki değerler bulunmuştur.

Tablo 1: Deneklerin Ön ve Son Teste Ait Antropometrik Ölçüm Sonuçları

Tablo 1: Deneklerin Ön ve Son Teste Ait Antropometrik Ölçüm Sonuçları

Hentbolcular (n=20)		Yaş (Yıl)	Boy (cm)	Vücut Ağırlığı (kg)	Deri Kıvrımları					Vücut Yağ Yüzdesi
					Biceps (mm)	Triceps (mm)	Subscapula (mm)	Suprailiac (mm)	Quadriceps Femoris (mm)	
Ön	X ₁	15,3	171,3	59,7	3,74	7,05	7,53	8,91	10,82	7,33
	S ₁	0,78	8,27	8,07	0,67	1,73	1,78	3,64	2,65	0,85
Son	X ₂	15,3	173,6	61,7	3,58	6,69	7,37	8,69	10,3	7,19
	S ₂	0,78	8,54	7,81	0,67	1,82	1,72	3,59	2,66	0,85
X ₂ -X ₁		-	2,3	2,0	-0,16	-0,36	-0,16	-0,22	-0,52	-0,14
S		-	1,12	1,34	0,12	0,42	0,16	0,23	0,29	0,098
S.H.		-	0,25	0,30	0,027	0,094	0,037	0,052	0,066	0,022
t değeri		-	9,2**	6,6**	5,9**	3,83**	4,32**	1,23**	7,87**	6,2**
Kontrol Grubu (N=20)										
Ön	X ₁	15,2	165,3	59,3	3,70	7,31	7,57	8,08	12,03	7,38
	S ₁	0,89	5,83	5,22	1,34	2,37	2,14	3,77	4,59	1,31
Son	X ₂	15,2	167,59	60,95	3,85	7,48	7,71	8,43	12,11	7,47
	S ₂	0,69	5,52	4,99	1,35	2,25	2,25	3,92	4,74	1,35
X ₂ -X ₁		-	2,2	1,7	0,15	0,17	0,14	0,35	0,08	0,09
S		-	1,16	1,03	0,13	0,12	0,13	0,21	0,16	0,13
S.H.		-	0,26	0,23	0,028	0,029	0,030	0,048	0,038	0,028
t değeri		-	8,5**	7,4**	5,36**	5,86**	4,66**	7,29**	2,10*	3,2**

*P<0,05 **P<0,01

Tablo 2: Deneklerin Ön ve Son Teste Ait Motorik Ölçüm Sonuçları

Tablo 2: Deneklerin Ön ve Son Teste Ait Motorik Özelliklerin Ölçüm Sonuçları

Hentbolcular (n=20)		Denge (dk/Adet)	Disklere Dokunma (sn)	Esneklik (cm)	D. Uzun atılama (m)	Pençe Kuvveti (kg)		Mekik (30 sn/Adet)	10x5 M Mekik Koşusu (sn)
Ön	X ₁	5,7	13,26	9,35	2,01	30,48	30,04	22,55	30,62
Test	S ₁	2,99	1,67	6,77	0,18	6,05	4,95	2,58	1,34
Son	X ₂	3,8	11,61	9,6	2,04	34,86	32,85	24,45	29,3
Test	S ₂	2,52	1,52	7,14	0,17	6,55	4,87	3,41	1,49
X ₁ -X ₂		-1,9	-1,66	0,25	0,03	4,38	2,61	1,9	1,32
S		2,27	1,56	1,43	0,10	2,32	2,05	1,47	0,98
S.H		0,51	0,35	0,32	0,02	0,52	0,46	0,33	0,22
t değeri		3,73**	4,71**	0,78	1,5	8,41**	6,10**	5,75**	6**
Kontrol Grubu (N=20)									
Ön	X ₁	4,65	12,6	8,65	1,79	32,35	30,17	22,7	30,62
Test	S ₁	2,96	2,12	6,79	0,22	5,81	5,20	2,7	1,34
Son	X ₂	2,8	11,58	9,3	1,89	33,87	31,99	23,85	29,3
Test	S ₂	1,73	1,47	6,19	0,16	6,31	5,74	2,25	1,49
X ₁ -X ₂		-1,55	-1,39	0,65	0,1	1,52	1,82	1,15	1,32
S		1,65	1,74	1,21	0,13	2,73	1,56	1,20	1,07
S.H		0,37	0,39	0,27	0,003	0,61	0,26	0,27	0,24
t değeri		4,18**	3,56**	2,41*	3,3**	2,49*	7**	4,25**	5,5**

*P<0,05 **P<0,01

Tablo 3: Deneklerin Ön ve Son Teste Ait Aerobik Güç (ml/kg/dk) Ölçüm Sonuçları (Mekik Koşusu)

		Hentbolcular (n = 20)	Kontrol Grubu (n = 20)
Ön	x ₁	36,97	34,72
Test	S ₁	5,12	3,90
Son	x ₂	41,36	34,80
Test	S ₂	5,37	3,71
x ₁ - x ₂		4,39	0,08
S		2,19	0,58
SH		0,49	0,13
t değeri		8,95**	0,61

*P<0,05 **P<0,001

Tablo 1'de görüldüğü gibi hentbolcular ve kontrol grubunda boy uzunluğu ve vücut ağırlığı değerlerinin ön test ile son teste ait aritmetik ortalamaları farklarında anlamlı artışlar bulunmuştur ($P < 0.01$). Hentbolcuların; biceps, triceps, subscapula, suprailiac ve quadricepsfemoris deri kıvrımlarında ön test ile son test ölçüm değerlerinin aritmetik ortalamaları farkında anlamlı azalmalar görülürken ($P < 0,01$), kontrol grubunda artma ($P < 0,01$) görülmüştür (Quadriceps femoristeki artış ($P < 0,05$) düzeyinde). Vücut yağ yüzde değerleri hentbolcularda azalma, kontrol grubunda ise artma göstermiştir ($P < 0.01$).

Tablo 2'de görüldüğü gibi hentbolcularda ve kontrol grubundaki deneklerde; denge, disklere dokunma ve 10 x 5 m. mekik koşusu değerlerinde ön test ile son test arasında azalmaların olduğu görülmüştür ($P < 0,01$). Hentbolcularda sağ-sol pençe kuvveti ve mekik testi değerlerinde artış ($P < 0,01$) gözlenirken, esneklik ve durarak uzun atlama değerlerinde anlamlı artış görülmemiştir. Kontrol grubunda esneklik ve sağ el pençe kuvvetindeki artış düzeyinde, durarak uzun atlama ve sol el pençe kuvvetindeki artış ise $P < 0,05$ düzeyinde anlamlı bulunmuştur.

Tablo 3 incelendiğinde aerobik güç (20 x 20 mekik koşusu) ön test ile son test ölçümleri sonucunda artış olduğu tespit edilmiştir. Bu artışlar hentbolcularda anlamlı ($P < 0,01$), kontrol grubunda ise anlamsız bulunmuştur.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Sekiz aylık eğitim ve öğretim döneminde yirmi hafta düzenli olarak devam eden hentbol antrenmanlarının 14-16 yaş grubu erkek hentbolcuların bazı fiziksel ve fizyolojik parametreleri üzerindeki etkilerini belirlemek amacıyla yapılan bu çalışmada ele alınan fiziksel ve fizyolojik parametrelerde istatistiksel olarak anlamlı gelişmelerin olduğu bulunmuştur.

Bu çalışmanın sonuçları göstermiştir ki boy ve ağırlık egzersize değil, yaşa bağlı olarak artmaktadır. Boy değerleri Şenel (28) tarafından bildirilen değerlerden düşük, Çalış (6) ve Cicioğlu (5)'nin bulduğu değerlerle paralellik göstermektedir. İnsan gelişiminde en hızlı büyüme çocukluk ve ergenlik dönemidir (25). 12-16 yaşları arasında yıllık ortalama 7-8 cm dir (9). Bu çalışmaya katılan deneklerin (14-16 yaş grubu) boy uzunluğundaki artışın normal olduğu söylenebilir. Vücut ağırlığındaki artış Chattersee ve Arkadaşı (4) tarafından belirtilen artış değerleriyle benzerlik arz etmektedir. Ergenlik dönemi süresince erkeklerde ağırlık artışı en fazla 16 yaş civarında görülmektedir. Bu dönemde ağırlığın artmasının sebeplerinden bir tanesi de vücuttaki yağlanmadır (25). Kontrol grubundaki denekler egzersiz yapmadıkları için deri kıvrımı kalınlıkları ve vücut yağ yüzde değerlerinde artış gözlenirken, hentbolcularda egzersize bağlı olarak azalmalar görülmüştür. Çalışmalardaki elde edilen değerler, Housh ve Arkadaşları (13) ve Çingilioğlu (7) tarafından bildirilen değerlerden düşük, Adeniran ve Arkadaşlarının (1) bulduğu değerlerden ise yüksektir Hakkinen ile Arkadaşları (10) ve Çalış'ın (6) belirttiği değerlerle paralellik arz etmektedir.

Denge değerleri her iki grupta da anlamlı olarak azalmıştır. Bulunan bu değerler Er'in (8) daha küçük yaş grubunda (12-14) bulduğu değerlerle karşılaştırılırsa, yaş ilerledikçe denge özelliğinin arttığı söylenebilir. Disklere dokunmadaki anlamlı azalma Çalış'ın (6) bulduğu değerlerle benzerlik göstermektedir. Esneklik ve durarak uzun atlama değerlerinde egzersize bağlı bir fark gözlenmemiştir. Bu değerler Chattersee ve Arkadaşı (4) tarafından bildirilen değerlerden daha düşüktür. Oğuz'un (21) yaptığı çalışmadaki değerle de paralellik

arzetmektedir. Pençe kuvveti yaşa ve egzersize bağlı olarak artmaktadır. Bu teste ait değerler Zorba ve arkadaşlarının (33) yaptığı çalışmadaki değerlerle benzerlik gösterirken, Çingiloğlu'nun (7) bulduğu değerlerden düşüktür. Mekik testi sonucundaki elde edilen değerler yapılan çalışmaların değerleriyle mukayese edildiğinde büyük farklılıkların olmadığı gözlenmiştir. Çalışma sonucunda 10 x 5 mekik koşusunun son testteki değerleri ön testteki değerlerine göre daha az zaman almaktadır. Bu zamanın saniye olarak kısalmasının sebebi olarak deneklerin son testte daha rahat ve teste daha hakim olmaları söylenebilir. Bu teste ait değerler Boreham'ın (3) belirttiği sonuçlarla benzerlik göstermektedir.

Çalışma sonucunda egzersize bağlı olarak aerobik gücün arttığı tespit edilmiştir. Bu değerlerin Nikoliç ve İliç (19), Pekkarinen ve Arkadaşları (22), Massicotte (18), Mohoney (17) ve İlmairn ve Valimaki (14) tarafından bildirilen değerlerden düşük olduğu gözlenmiştir.

Sonuç olarak; boy, ağırlık, pençe kuvveti, denge ve disklere dokunma değerleri yaşa bağlı olarak artmakta, deri kıvrımları kalınlıkları ve vücut yağ yüzde değerleri egzersize bağlı olarak azalmaktadır. Esneklik değeri, bireyin eklem ve kas yapısına bağlı olduğu için kontrol grubundaki deneklerde daha fazla bulunmuştur. Egzersize bağlı olarak mekik değerleri artarken, 10 x 5 mekik koşusu değerleri olumlu yönde azalmıştır. Bu değerler gösteriyor ki, kısa süre devam eden egzersizlerde kontrol grubundaki deneklerin parametreleri ile hentbolcuların parametreleri benzerlik göstermektedir.

KAYNAKLAR

- 1- ADENIRAN, S.A. TORIOLA, A.L.: Effects of Cotinoufs and Interval Runnig Programs of Aerobic and Anarobic Capacities In Scholl Girls Aged 13 and 17 Year. J. Sports Med. Phys. Fitness, 28. (3), (1988).
- 2- AL-SAID, A. PAMELA, H. KIRK, C: Anaerobic Threshold and Relation of Ventinaltion to C02 Output During Exercises in 11 Years Old. Journal Of Sprot Med. and Phys Fitness, 28. 74-78,(1988).
- 3- BOREHAM, C.A.G. POLICZKA, V.J. NICNOLS, A.K.: Fitness Testing Of Belfast Schol Children, 5 Th European Research Seminer on Testing Physical Fitness, Formia (1986).
- 4- CHATTERJEE, S. BANDYOPADHYAY, A.: Effects of Continuous Slow-Speed Runing For 12 Weeks on 10-14 Year Old Indian Boys. British Journal of Sports Medicine, 27. (3), 175-85, (1993).
- 5- CİCIOĞLU, İ.: Pliometrik Antrenmanın 14-15 Yaş Grubu Basketbolcularının Dikey Sıçraması ile Bazı Fiziksel ve Fizyolojik Parametreleri Üzerine Etkisi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara (1995).
- 6- ÇALIŞ, M.: Beden Eğitimi Dersine Katılan, Katılmayan ve Spor yapan 15-16 Yaş Grubu Erkek Öğrencilerin Fizyolojik Parametrelerinin Eurofit Test Bataryasında Mukayesesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Ankara, (1992).
- 7- ÇINGİLIOĞLU, F.Ç.: Çabuk Kuvvet İstasyon Çalışmasının 16-18 Yaş Grubu (E) Hentbolcularda Bazı Motorik Özellikler Üzerine Etkisinin İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara (1995).

- 8- ER, D.: Eurofit Testleri ile 12-14 Yaş Grubu Öğrencilerin Fiziksel Uygunluk Normlarının Araştırılması (Kastamonu Uygulaması). Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Ana Bilim Dalı, Ankara, (1995).
- 9- GÖKMEN, H. KARAGÜL, T. AŞÇI, F.H.: Psikomotor Gelişimi. Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü Yayınları, 5,6,55,59,62, Ankara, (1995).
- 10- HAKKİNEN, K. MERO, A. KAUKANEN, H.: Specificity of Endurance, Sprint and Strength Training of Physical Performance Capacity In Young Athletes, Journal Of Sports Medicine and Physical Fitness, 29 (1), 27-35, (1989).
- 11- HARRE, D.: Principles of Sports Training, Sportverlag, Berlin (1982).
- 12- HAYWOOD, K.M.: Life Span Motor Development. Champaign. Human Kinetics Pub. Inc. (1986).
- 13- HOUSH, T.J. JOHNSON, G.O. HUGHES, R.A. Yearly Changes In Body Composition and Muscular Strength of Highschool Wrestlers Research Quarterly For Exercise and Sport. 59 (3), 240-243,(1988).
- 14- ILMAREN, J. VALİMAKİ, I.: Children and Sport Pediatric Work Physiology Sprinter Verlag, Berlin Heidelberg, 157-161, (1985).
- 15- KARAKAŞ, S.E.: Sağlık, Spor ve Performans. I. Yüksek İrtifa ve Spor Bilimleri Kongresi Bildirileri. Erciyes Üniversitesi Tıp Fakültesi Yayınları, 11,12, Kayseri (1991).
- 16- KOÇ, H.: 14-16 Yaş Grubu Hentbolcu ve Beden Eğitimi Dersi Alan Öğrencilerin Bazı Fiziksel ve Fizyolojik Parametrelerinin Eurofit Test Bataryasında Değerlendirilmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Ankara, (1996).
- 17- MAHONEY, C: 30 MST and PWC 170 Validity in Noncaucasian Children in U.K. British Journal of Sports Medicine, 26. (1), 45,47, (1992).
- 18- MASSICOTTE, D.R.: Prediction Of V02 Max From Running Performance In Children Aged 10-17 Years Journal of Sport Medicine, 25. 10-17, (1985).
- 19- NİKOLİÇ, Z. İLİÇ, N.: Maximal Oxygen Uptake In Trained and Untrained 15 Year-old Boys, British Journal Of Sport Medicine, 26. (1), (1992).
- 20- NOB.E, B.J.: Physiology of Exercises and Sport Times. Mirror/Mosby Coll, Publ. U.S.A. (1986).
- 21- OĞUZ, O.: Bazı Eurofit Testleri İle 12-14 Yaşları Arasındaki Erkek Öğrencilerin Fiziksel Uygunluklarının Ölçülmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Konya (1991).
- 22- PEKKARİNEN, H.L. MAHLAMAKİ, S.: Physiological Profiles Of Young Boys Training in ballet, British Journal of Sports medicine, 23. (4), (1989).
- 23- SARPENER, K.: Sporcularda Kas Yaralanmaları ve Tendon Hastalıkları. Arkadaş Tıp Kitapları Yayını, 75, İstanbul (1984).
- 24- SCHURR, E.L.: Movement Experiences For Children London Prentice Hall Inc. Englewood Cliffs, N.J. (1980).
- 25- SELÇUK, Z.: Eğitim Psikolojisi. Atlas Kitabevi, 4. Baskı, 34-38, Konya (1995).
- 26- SEVİM, Y.: Hentbol Teknik Taktik. Gazi Büro Kitabevi, 1. Baskı, 1-4, Ankara (1992).

- 27- SEVİM, Y.: Antrenman Bilgisi. Gazi Büro Kitabevi, 30,37,40, 51,57,67,70,73,215, Ankara (1995).
- 28- ŞENEL, Ö.: Aerobik ve Anaerobik Antrenman Programlarının 13-16 Yaş Grubu Erkek Öğrencilerin Bazı Fizyolojik Parametreleri Üzerindeki Etkileri. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim dalı, Ankara (1995)
- 29- ŞİPAL, M.C. (Çev): Eurofit Bedensel Yetenek Testleri El Kitabı T.C. Başbakanlık G.S.G.M. Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığı Yayını, yayın No: 78, 14, 24, 25, 26,40,44,46, 50, 54, Ankara, (1989).
- 30- TAMER, E.: Fiziksel Performansın Ölçülmesi ve Değerlendirilmesi. 1. Baskı, Gökçe Ofset Matbaacılık, 24,31,34,108,110,116, Ankara, (1991).
- 31- TAMER, K.: Farklı Aerobik antrenman Programlarının serum Hormonları, Kan lipitleri ve Vücut Yağ Yüzdesi Üzerine Etkisi. Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 1 (1), 1 - 11, 1996
- 32- VVİLİMCZİK, K. ROTH, K: Bevvegunslehre, 69, Hamburg, (1983).
- 33- ZORBA, E. ZİYAGİL, M. ÇOLAK, H. KALKAVAN, A. KOLUKISA, Ş. TORUN, K. ÖZDAĞ, S.: 12 - 15 Yaş Grubu Futbolcuların Antropometrik ve Fizyolojik Uygunluk Değerlerinin Sedarter Grupla Karşılaştırılması. Futbol Bilim ve Teknoloji Dergisi, 2 (3), 17 - 22,1995

ANTRENE SPORCULARDA VE SEDANterLERDE ÖLÇÜLEN SKİNFOLD PARAMETRELERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

Uğur Tarık TURAÇLAR *
Turhan ONARLIOĞLU **
Beytullah DÖNMEZ ***
Esat ADIGÜZEL ****

ÖZET

Bu çalışmada Cumhuriyet Üniversitesinde okuyan sedanterler ve antrene sporculardan alınan derialtı yağ kalınlığı ölçümleri, yağ yüzdesi, yağın ağırlığı, yağsız vücut ağırlığı ve vücut dansitesi skinfold kaliper ile incelenmiş ve arada önemli farklar olduğu görülmüştür. Sedanter grubun ağırlık ortalaması 73.64 ±3.19 kg iken, sporcu grubunun ağırlık ortalaması 69.54 ± 2.08 kg idi ve aralarındaki fark istatistiksel olarak anlamsız olarak bulunmuştur. Yağ yüzdesi sedanterlerde 17.13 ± 1.16, sporcularda ise 13.65 ± 1.00 idi. Bu fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Yağın ağırlığı ise sedanter grupta 12.44 ± 0.99 kg, sporcu grubunda ise 9.60 ± 0.81 kg olarak bulunmuştur. Aradaki fark istatistiksel açıdan anlamlıdır. Sedanter gruba ait yağsız vücut ağırlığı 58.35 ± 1.13 kg iken sporcu grubunda bu değer 60.65 ± 1.61 kg idi ve bu istatistiksel olarak anlamsızdı. Vücut dansitesi sedanterlerde 1.06 ± 0.003, sporcularda ise 1.07 ± 0.002 idi ve fark istatistiksel olarak anlamlı idi. Sonuç olarak, Cumhuriyet Üniversitesinde okuyan sedanter insanlar ile antrene sporcular arasında derialtı yağ kalınlıkları açısından yaptığımız çalışmada sporcuların daha düşük yağ kitlesine sahip olduğu saptandı.

Anahtar Kelimeler: Deri kıvrımı, Derialtı yağ kalınlığı, Yağ yüzdesi, Vücut dansitesi.

COMPARISON OF SKINFOLD PARAMETERS MEASURED IN TRAINED SPORTSMEN AND SEDENTARIES

SUMMARY

In this study the lipid percentage of subcutaneous lipid thickness measurements obtained from sedentaries and trained athletes studying at Cumhuriyet University. The lipid weight, lipidless bodyweight and body density have been investigated by skinfold caliper and significant differences have been observed in between them. While the average weight of the sedentary group was 73.64 ± 3.19 kg, that of the group of the athletes was 69.54 ± 2.08 kg and the difference in between was considered to be insignificant statistically. The lipid average in sedentaries was 17.13 ± 1.16 and that in athletes 13.65 ± 1.00. This difference was found to be statistically significant. As for the lipid weight, it was found to be 12.44 ± 0.99 kg in the sedentary group and 9.60 ± 0.81 kg in athletes. The difference in between was considered to be statistically significant. While the lipidless bodyweight in the sedentary group was 58.35 ± 1.13 kg, this value was noted to be 60.65 ± 1.61 kg and considered to be insignificant statistically. The body density in sedentaries was 1.06 ± 0.003 and that in athletes 1.07 ± 0.002 and this difference was found to be statistically significant. In conclusion, it has been determined in this investigation made on subcutaneous lipid thickness of sedentaries and trained studying at Cumhuriyet University that the athletes have a lower lipid layer compared to that of sedentaries.

Key Words: Skinfold, Subcutaneous lipid thickness, Lipid percentage, Body density.

* Öğr. Gör. Dr. Cumhuriyet Üni. Tıp Fak. Fizyoloji ABD

** Uzm. Dr. Cumhuriyet Üni. Tıp Fak. Fizyoloji ABD

*** Yrd. Doç. Dr. Cumhuriyet Üni. Beden Eğitimi ve Spor Yüksek Okulu

**** Arş. G. Dr. Cumhuriyet Üni. Tıp Fak. Anatomi ABD

GİRİŞ

Vücut yağ dağılımı ve yağ oranının, yani vücut kompozisyonunun saptanması, günümüzde birçok hastalığın sebebi olarak kabul edilen şişmanlığın tayininde sık kullanılan basit bir yöntemdir (Shinton ve ark., 1995; Ramirez, 1993).

Belirli bir yüklemeyi yerine getirirken, kişi fiziksel ve merital bir performans sergiler. Spor performansını etkileyen çeşitli fiziksel ve mental faktörlerin toplamı kondüsyon adını alır. Sporcular ve sedanter insanlar arasındaki performans farklılıklarından birisi de sedanterlerin vücudundaki yağ oranının fazlalığı ile açıklanabilir. Yağ hücreleri kas tarafından ATP üretiminde kullanılmaz, onların temel amacı lipid depolamaktır. Sonuçta vücutta fazla oranda bulunan yağ performans açısından iki şekilde zarar verir: 1) Hücre, enerji üretimine (ATP) katkıda bulunamaz, ve 2) Yağların taşınması için enerji tüketimine sebep olur (Tamer; 1991).

Kişinin vücut kompozisyonu, en iyi ve en doğru şekilde sualtı tartma tekniği ile belirlenebilir. Fakat bu ölçüm tekniği pratik olmayan ve her yerde yapılamayan bir yöntemdir. Bundan dolayı, vücut kompozisyonunun yağ yüzdesi, yağın ağırlığı, yağsız vücut ağırlığı (kemik ve kas) ve vücut dansitesi (yoğunluğu) gibi değişik unsurlarını belirlemek için sıklıkla antropometrik ölçümler (derialtı yağ, çevre ve çap ölçümleri) kullanılır. Özellikle derialtı yağ kalınlığı ölçümleri vücut kompozisyonu tayinlerinde oldukça doğru sonuçlar verdiğinden günümüzde her dalda ve yaş grubunda yoğun olarak kullanılmaktadır (Kann ve ark., 1995; Deutsch ve ark., 1985; Gasser ve ark., 1995). Bu teknik ile sualtı tartma metodunun sonuçları arasında pozitif ve yüksek bir ilişki olduğu gibi derialtı yağ kalınlığı ölçümünün bazı avantajları da vardır. Bu avantajlar, kullanılan aletin çok pahalı olmayışı, çok az yer kaplaması ve ölçümünün kolay ve çabuk uygulanabilir olması şeklinde sıralanabilir. Dolayısıyla bu yöntem büyük grupların test edilmesinde daha verimli bir şekilde kullanılabilir (Tamer, 1991; Sencer, 1991).

Derialtı yağı ölçümü vücudun toplam yağ miktarının 1/2'sinin derinin altındaki yağ depolarında toplandığı ve bunun toplam yağ miktarı ile ilişkili olduğu gerekçesine dayanarak yapılır. Özel 'kısaç tipi kalibre' aleti ile derialtı yağ ölçümü vücudun belirli bölgelerinden oldukça doğru olarak yapılmaktadır (Tamer, 1991; Mayhev, 1985).

MATERYAL VE METOD

Bu araştırma Cumhuriyet üniversitesi Tıp Fakültesi ile Beden Eğitimi ve Spor Yüksek Okulunda okuyan erkek öğrencilerden 80 gönüllü üzerinde yapılmıştır.

Çalışmamızdaki sedanterler grubunu, klinik olarak sağlıklı, sigara içmeyen, yaşları 18-24 arasında, gönüllü 40 Tıp Fakültesi öğrencisi oluşturmuştur. Deneklerin hiçbiri aktif olarak spor yapmıyordu.

Çalışmamızın antrene sporcular grubu ise en az 3, en fazla 10 yıldır aktif olarak spor yapan sağlıklı, sigara içmeyen, yaşları 18-26 arasında ve çoğunluğu Beden Eğitimi ve Spor Yüksek Okulu öğrencisi olan 40 sporcudan oluşturulmuştur.

Derialtı yağ kalınlığının ölçümünde Holtain marka Skinfold Caliper aleti kullanılmıştır. Ölçüm, baş parmak ve işaret parmağı ile deri ve derialtı yağ dokusu tutularak doğal deri katlantısı yönünde ve kas dokusundan uzağa çekilmek suretiyle yapıldı. Aletin kısaç kolları ile deri üzerine sabit basınç uygulandı. Derinin çift katının kalınlığı ve derialtı yağ

dokusu aletin göstergesinden milimetre cinsinden okundu (Gore ve ark., 1995). En doğru sonucun alınabilmesi ve insan hatasını minimuma indirebilmek amacıyla bütün ölçümler tek kişi tarafından yapıldı ve ölçüm noktaları toplam 7 bölgeden olacak şekilde fazla tutuldu (Housch ve ark., 1995). Ölçüm noktaları şunlardır:

Göğüs: Ön aksiller hat ile meme arasındaki diyagonal deri katlanmasının 1/2'si.

Midaksillar: Orta aksiller hatta aksiller çukurun yaklaşık 5 cm aşağısı.

Triceps: Üst kolun arkasında (triceps kasının üstü) arka orta çizgi üzerindeki dikey deri katlanmasının acromion ve olecranon çıkıntıları arasındaki orta noktası (dirsek uzatılmış ve serbestken).

Subscapular: Scapulanın alt ucunun yaklaşık 1 cm mediali.

Abdominal: Umblicusun yaklaşık 2 cm yan tarafındaki dikey deri katlanması.

Supraüiac: Orta aksular çizgide ve iliumun tepesindeki diyagonal doğrultuda deri katlanması.

Bacak: Üst bacağın ön yüzünde, kalça ve diz ekleminin arasında orta noktadaki dikey deri katlanması.

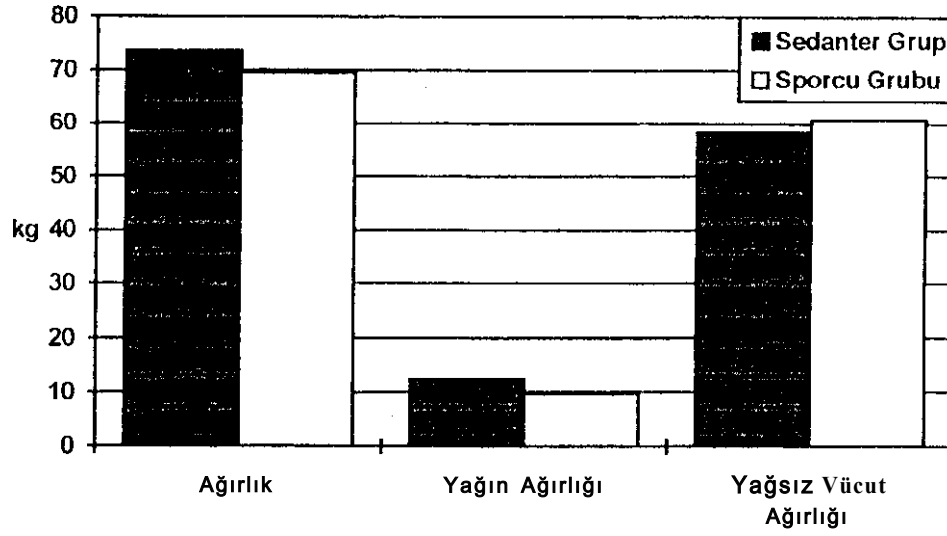
Elde edilen veriler formüle konarak her iki gruba ait yağ yüzdesi, yağın ağırlığı, yağsız vücut ağırlığı ve vücut dansitesi saptandı (Kaçar, 1981). Bu bulgulara ait istatistik çalışması 'bağımsız iki grup arasındaki farkın anlamlılık testi' (Student-t testi) kullanılarak yapılmıştır.

BULGULAR

Çalışmamızda yer alan sedanter ve sporcu gruplarına ait değerler Tablo -1 ve Şekil- 1'de karşılaştırmalı olarak sunulmuştur.

Tablo 1: Sedanter ve Sporcu Grupları Arasındaki Derialtı Yağ Kalınlığına Ait Değerlerin Karşılaştırılması

	Yaş (Yıl)	Ağırlık (kg)	Yağ Yüzdesi	Yağın Ağırlığı (kg)	Yağsız Vücut Ağırlığı (kg)	Vücut Dansitesi
Sedanter Grup	21.05 ±0.26	73.64 ±3.19	17.13 ± 1.16	12.44 ±0.99	5835 ±1.13	1.06 ±0.003
Sporcu Grubu	21.88 ±2.21	69.54 ±2.08	13.65 ±1.00	9.60 ±0.81	60.65 ± 161	1.07 ±0.002
	p>0.05	p>0.05	p<0.05	p<0.05	p>0.05	p<0.05

Şekil 1: Sedanter ve Sporcu Gruplarında Derialtı Yağ Kalınlığına Ait Değerlerin Karşılaştırılması.

Sedanter grubun ağırlık ortalaması 73.64 ± 3.19 kg iken, sporcu grubunun ağırlık ortalaması 69.54 ± 2.08 kg idi ve aralarındaki fark istatistiksel olarak anlamsız bulunmuştur.

Yağ yüzdesi sedanterlerde 17.13 ± 1.16 , sporcularda ise 13.65 ± 1.00 idi. Bu fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur.

Yağın ağırlığı ise sedanter grupta 12.44 ± 0.99 kg, sporcu grubunda ise 9.60 ± 0.81 kg olarak bulunmuştur. Aradaki fark istatistiksel açıdan anlamlıdır.

Sedanter gruba ait yağsız vücut ağırlığı 58.35 ± 1.13 kg iken sporcu grubunda bu değer 60.65 ± 1.61 kg idi ve bu istatistiksel olarak anlamsızdı.

Vücut dansitesi sedanterlerde 1.06 ± 0.003 , sporcularda ise 1.07 ± 0.002 idi ve fark istatistiksel olarak anlamlı idi.

TARTIŞMA

Bu çalışmada, Cumhuriyet Üniversitesinde okuyan sedanterler ve antrene sporculardan alınan derialtı yağ kalınlığı ölçümleri yağ yüzdesi, yağın ağırlığı, yağsız vücut ağırlığı ve vücut dansitesi yönünden incelenmiş ve arada önemli farklar olduğu görülmüştür.

Ölçüm sonuçlarının değerlendirilmesinde olabilecek yanlışlıkların önüne geçebilmek amacıyla, çalışmamıza katılan gerek sedanter gerekse sporcu gruplarının hem yaşları, hem de ağırlıkları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmamasına dikkat edilmiştir.

Vücut yağ oranının normal değerleri sedanter erkekler için total vücut ağırlığının genellikle %10-15'i olarak kabul edilir (Akgün, 1989). Sporcularda ise bu oranın daha düşük olması ve %10'u aşmaması tercih edilir (Sencer, 1991). Bizim çalışmamızdaki

antrene sporcu grubunda saptanan yağ yüzdesi sedanterlere kıyasla daha düşük olmasına rağmen yine de beklenenden daha yüksektir. Elit sporcularda bu oranın çok daha düşük miktarlarda olduğu bilinmektedir (Chong, 1995). Çünkü egzersiz vücut yağ kitlesini azaltan çok önemli bir faktördür. Vücuttaki yağ oranı arttıkça egzersize efektif olarak katılan yağsız vücut kitlesi azalır, vücut ağırlığının kilogramı başına düşen aerobik kapasiteyi azaltır, dolayısıyla bir kilogram vücut kitlesini hareket ettirmek için gerekli oksidatif enerji metabolizması düşer (Akgün, 1989).

Sedanter grupta ölçülen yağ yüzdesi ise hemen hemen şişmanlık sınırındadır. Bu alanda ve çeşitli yaş gruplarında yapılmış olan birçok araştırma da benzer bulgular vermekte ve bu da şişmanlığın oluşmasında hareketsizliğin oldukça önemli bir rol oynadığını göstermektedir (Dietz ve ark., 1994). Şişmanlayan bir insanın hareketsizliği de arttığından bir kısır döngü içine girilmiş olunur ve başta kardiyovasküler olmak üzere çeşitli risk faktörleri artış gösterir (Rode, 1995; Duncan ve ark., 1995).

Yağ yüzdesi ile ilişkili başka bir parametre vücut dansitesidir. Vücut yağ yüzdesi arttığı oranda dansite düşer, yağ yüzdesi azaldıkça da dansite artar (Bernink ve ark., 1983; Tsunavvake ve ark., 1995). Çalışmamızda da buna uygun olarak sedanter grubun vücut dansitesi düşük, sporcu grubunun ise yüksek bulunmuştur.

Yağsız vücut kitlesi ile kuvvet ve dayanıklılık arasında önemli bir ilişki vardır. Yağ yüzdesinin fazlalığı sportif faaliyetlerde vücut ağırlığını artırarak performansı düşürdüğü gibi, meydana gelebilecek spor yaralanmalarının sıklığını da artırır (Kaplan ve ark., 1995; Huddy ve ark., 1993). Çalışmamıza katılan sedanter ve sporcu gruplarının yağsız vücut ağırlıkları arasında istatistiksel olarak fark bulunamamış olsa da sporcu grubunun yağsız vücut ağırlığı daha yüksek olarak saptanmıştır. Bu durumu teyid eden diğer bir bulgu da yağın ağırlığıdır. Nitekim sporcu grubunda ölçülen yağ ağırlığı sedanter gruba göre anlamlı olarak düşük bulunmuştur.

Sonuç olarak, Cumhuriyet Üniversitesinde okuyan sedanter bireyler ile antrene sporcular arasında derialtı yağ kalınlıkları açısından yaptığımız çalışmada sporcuların daha düşük yağ kitlesine sahip olduğunu saptadık. Bu basit ve kullanımı kolay ölçüm metodunun diğer birçok parametreler ile birlikte gerek sporcuların takibinde, gerekse diğer birçok fizyolojik araştırmalarda rahatlıkla kullanılabileceği düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- Akgun N. Egzersiz Fizyolojisi. 3. Baski. GSGM Yayınlan, Ankara, 1989.
- Bernink M.J.E, Erich W.B.M, Peltenburg A.L, Zonderland M.L, Husisvvel LA. Height, body composition, biological maturation and training in relation to socio-economic status in girl gymnasts, swimmers and controls. *Growth*, 47,1-12,1983.
- Chong C.K, Tseng C.H, Tai T.Y, Wong M.K. Body composition and its relationship with physical activity and anthropometric factors in Chinese adults. *J Formos Med Assoc*, 94 (8), 481-6, 1995.
- Deutsch M. I, Mueller W.H, Malina R.M. Androgyny in fat patterning is associated with obesity in adolescents and young adults. *Annals of Human Biology*, 12 (3), 275-86,1985.
- Dietz W.H, Bandini L.G, Morelli J.A, Peers K.F, Ching P.L.Y.H. Effect of sedentary activities on resting metabolic rate. *Am J Clin Nutr*, 59,556-9,1994.
- Duncan B.B, Chambless L.E, Schmidt M. I, Szklo M, Folsom A.R, Carpenter M. A, Crouse J.R. Correlates of body fat distribution. Variation across categories of race, sex and body mass in the atherosclerosis risk in communities study. *Ann Epidemiol*, 5 (3), 192-200,1995.

- Gasser T, Ziegler P, Seifert B, Molinari L, Largo R.H, Prader A. Prediction of adult skinfolds and body mass from infancy through adolescence. *Ann Hum Biol*, 22 (3), 217-33,1995.
- Gore C. J, Wolford S.M, Carlyon R.G. Calibrating skinfold calipers. *J Sports Sci*, 13 (4), 355-60, 1995.
- Housh D.J, Housh T.J, Weir J.P, Weir L.L, Johnson G.O, Stout J.R. Anthropometric estimation of thigh muscle cross-sectional area. *Med Sci Sports Exerc*, 27 (5), 784-91,1995.
- Huddy D.C, Nieman D.C, Johnson R.L. Relationship between body image and percent body fat among college male varsity athletes and nonathletes. *Perceptual and Motor Skills*, 77,851-857,1993.
- Kaçar M, İpbüken Y. 1980 Avrupa güreş şampiyonasına katılan serbest ve grekoromen güreşçilerde ölçülen vücut yağ oranları. *Spor Hekimliği Dergisi*, 16 (4), 1981.
- Kann P, Zawalski R, Piepkorn B, Schehler B, Beyer J. Validation of a mechanical method for measuring skin thickness: relation to age, body mass index, thickness determined by ultrasound, and bone mineral density. *Exp Clin Endocrinol Diabetes*, 103 (2), 113-8,1995.
- Kaplan T.A, Digel S.A, Scavo V.A, Arellana S.B. Effect of obesity on injury risk in high school football players. *Clin J Sport Med*, 5 (1), 43-7,1995.
- Mayhew J.L. Accuracy of anthropometric equations of estimating body compositions in female athletes. *J Sport Med*, 25,120,1985.
- Ramirez M.A. Subcutaneous fat distribution in adolescents. *Human Biology*, 65 (5), 771-82, 1993,
- Rode A, Shephard R.J. Body fat distribution and other cardiac risk factors among circumpolar Inuit and Ganasan. *Arctic Med Res*, 54 (3), 125-33,1995.
- Sencer E. Beslenme ve diyet. Güven Matbaası, İstanbul, 1991.
- Shinton R, Sağar G, Beever G. Body fat and stroke: unmasking the hazards of overweight and obesity. *J Epidemiol Community Health*, 49 (3), 259-64,1995.
- Tamer K. Fiziksel performansın ölçülmesi ve değerlendirilmesi. Gökçe Matbaacılık, Ankara, 1991.
- Tsunawake N, Tahara Y, Yukawa K, Katsuura T, Harada H, Kikuchi Y. Characteristics of body shape of female athletes based on factor analysis. *Appl Human Sci*, 14 (1), 55-61,1995.

13-18 YAŞ GRUBU SPOR YAPAN VE YAPMAYAN ORTA ÖĞRENİM GENÇLİĞİNİN FİZİKSEL VE FİZYOLOJİK ÖZELLİKLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

Latif AYDOS *
Recep KÜRKCÜ **

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, 13-18 yaş grubu, orta öğretim kurumlarında okuyan, spor yapan ve spor yapmayan erkek öğrencilerin fiziksel, fizyolojik ölçüm sonuçları karşılaştırılarak, sporun fiziksel ve fizyolojik özellikler üzerindeki etkilerinin tespit etmektir.

Bu araştırmaya toplam 123 öğrenci katılmıştır. Öğrenciler (13-14), (15-16), (17-18) yaş, deney (n=11) ve kontrol (n=30) gruplarına ayrıldı. Deney ve kontrol grubu öğrencilerin fiziksel ve fizyolojik ölçüm sonuçları karşılaştırıldı. İstatistik analizler t testi ile gerçekleştirildi.

Deney ve kontrol gruplarının kilo, barfiks, paralel 6 dakika koşu, sınav, mekik, durarak uzun atlama, dikey sıçrama ve esneklik ortalamaları arasındaki fark $p < 0.01$ seviyesinde anlamlı bulunurken, yaş, boy ve vücut yağ yüzdesi ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır. ($P > 0,05$).

13-14 yaş deney ve kontrol grubu sol pençe kuvveti ile 17-18 yaş deney ve kontrol grubu sağ pençe kuvveti ortalamaları $p < 0,05$ anlamlılık seviyesinde bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Spor, orta öğrenim gençliği, fiziksel ve fizyolojik Özellikler.

A COMPARATIVE STUDY OF PHYSICAL AND PHYSIOLOGICAL FEATURES BETWEEN ACTIVE AND NON-ACTIVE, 13-18 AGE GROUPS, SECONDARY AND HIGH SCHOOLS YOUTH IN SPORTS

ABSTRACT

The main objective of this study is to determine the effects of sports on the physical and physiological features of a person by comparing the results of physical and physiological dimensions of 13-18 age group, active or non-active male students.

Total of 123 male students is included in this study first. The students were divided between the experiment and control groups. Both the experiment and control groups are consisted of three different age groups (13-14, 15-16, and 17-18). Each of the experiment age groups eleven students (n=11) while each control group has thirty students (n = 30). The results of the experiment and control groups were compared and analyzed by using t-test.

After comparing the experiment and control groups, the differences were found statistically significant in these areas: weight, barfix, six minute race, eximiation push up long jumping with stoping, springing perpendicular, and flexibility ($p < 0,01$). On the other hand, the differences between the experiment and control groups were not significant in age, height, ant the fat percentage of the body. Also, the means of the experiment and control groups right fang power in the age groups of 13-14 and 17-18 were found statistically significant ($p < 0,05$).

Key words: Sports, secondary and high school youth, physical and physiological features.

* Gazi Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu / ANKARA

** Muğla Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu / İÜĞLA

GİRİŞ

İnsanoğlu yüzyıllar önce kendi bedenini kullanarak iş görürken, günümüzde teknolojinin kendisine sunduğu imkanlarla hareketliliğini yitirmiştir. Bugün birçok ülkede insanları tekrar hareketli kılmak bir devlet politikası olmuştur. Çünkü egzersizlerle sağlığı korumanın mümkün olduğu bilimsel bir gerçektir. Tıbbi yöntemlerle (ilaç tedavisi, cerrahi v.b.) alınan sonuçlar, bu işler için harcanan paralarla karşılaştırıldığında hiç de yüz güldürücü değildir. Oysa hergün egzersizlere ayrılacak 10-15 dakika ile sağlık harcamalarının büyük ölçüde önlenmesi mümkündür (1). Egzersiz fizyologu (Astrand 1977), "Bir ülkenin sağlık durumu ancak bireylerin yaşam kalitesi ile doğru olarak ölçülebilir ve değerlendirilebilir" demektedir (4). Egzersiz yapmayanların yapanlara oranla kalp ve damar hastalıklarına yakalanma ihtimali 2-4 misli daha fazladır. Hele sigara, alkol, aşırı ve dengesiz beslenmeye bağlı olarak ortaya çıkan fazla kilo, yüksek tansiyon gibi diğer risk faktörleri varsa, bu ihtimal daha da artmaktadır. Yaşam biçimi aktif olan kimseler, hareketlilikleri ile kandaki serbest yağ asidi düzeyini düşük tutarlar. Böylece kalp-damar sistemi hastalıklarına daha az oranda yakalanırlar. Çünkü egzersiz, yağların metabolize edilmesini ve yağ kökenli maddelerin atardamar çeperlerinde birikerek damar sertliği yapmasını engeller (Sharkey, 1975; Hockey, 1977) (1,2).

Ülkemizde çocukların gelişimi ve fiziksel uygunlukları ile ilgili çalışmalar, Akgün ve arkadaşları (1986), İşleyen ve arkadaşları (1989), Erdil ve arkadaşları (1990), Kuter ve Öztürk (1992), Özer ve arkadaşları (1992), Ziyagil ve arkadaşları (1994), Zorba ve arkadaşları (1995) tarafından yapılmıştır.

Çocukların gelişimi ve fiziksel uygunlukları ile ilgili çalışmaların sayısı azdır. Bu ölçümlerin ülke çapında yaygınlaşması farklı coğrafi bölgelerde değişik yaş gruplarındaki çocukların fiziksel ve fizyolojik özelliklerinin belirlenmesi ve farklı araştırma sonuçlarının kıyaslanması amaçlanarak bu çalışma yapılmıştır.

MATERYAL VE METOD

Bu çalışmaya Tokat il merkezindeki orta öğretim kurumlarında okuyan yaşları 13-18 arasında değişen deney ve kontrol grubu olmak üzere toplam 123 erkek öğrenci katılmıştır.

Deney Grubu: Tokat Güreş Eğitim Merkezi'nde kalan ve eğitim yılı boyunca haftada beş gün, günde en az 2 saat düzenli antrenman yapan 33 güreşçiden meydana gelmiştir.

Kontrol Grubu: Tokat İli orta öğretim kurumlarında okuyan düzenli spor yapmayan rastgele seçilmiş 90 erkek öğrenciden oluşmaktadır.

Boy ve ağırlık hassas (0,1 kg) bir kantar ve bu kantardaki metal çubuk vasıtasıyla ölçülmüştür. Pençe kuvveti el dinamometresi ile sağ ve sol elden ayrı ayrı (kg) cinsinden alınmıştır. Kol ve omuz kaslarının kuvveti için 30 sn. sınav, bel ve sırt kasları için 20 sn. mekik, omuz ve kol kaslarının dayanıklılığı için barfiksde kol çekme ve paralelde dips testi tükeninceye kadar uygulanmış, hareketin her tekrarı sayılarak kaydedilmiştir.

Anaerobik güç testi için 2 defa tekrarlanan durarak uzun atlama ve dikey sıçrama testi, esneklik için 2 defa tekrarlanan otur-eriş testi yapılarak elde edilen değerler (cm) cinsinden kaydedilmiştir. Aerobik güç ölçümü için 6 dakika koşu testi yapılarak katedilen mesafe metre cinsinden kaydedilmiştir.

Vücut yağ yüzdesinin ölçülmesi için vücudun 6 standart bölgesinden biceps, triceps, subscapula, abdominal, ön bacak ve suprailiaktan deri altı yağ ölçümleri "kıskaç tipi

kalibre" aleti ile 2 defa aynı değerler elde edilinceye kadar deneğin sağ tarafından alınmıştır.

Vücut yağ yüzdesini bulmak için aşağıdaki formül kullanılmıştır:

Vücut yağ %'si = 6 ölçüm toplamı (0,097) + 364 (Green, 1970) (8).

Elde edilen değerler Microsta paket programında aritmetik ortalama (x), standart değişim (SD), standart hata (SH), range ve aritmetik ortalamalar arası %'lik değişim değerleri alındıktan sonra, her bir değişkenin iki grup arasında t testi uygulanarak, sonuçların 0,01 ve 0,05 önem seviyesinde olup olmadığına bakılmıştır.

BULGULAR

Tablo1: 13-14 Yaş Deney ve Kontrol Grubu Öğrencilerin Fiziksel ve Fizyolojik ölçüm Sonuçlarının Karşılaştırılması

DEĞİŞKEN	DENEY GRUBU (N = (1)			KONTROL GRUBU (N = (30)			T-Testi	%’lik Fark
	X	SD	min - max	X	SD	min - max		
Yaş	14.0	0.61	13.1 - 14.9	13.9	0.60	13.1 - 14.9	0.149	0.719
Boy	157.45	5.84	150-166	155.63	7.70	137- 169	0.808	1.169
Kilo	51.64	5.71	44-59	43.97	5.36	32-55	**3.879	17.44
Sağ el p. kuv.	23.36	6.93	15-40	15.6	5.58	5-28	**3.339	49.74
Sol el p. kuv	21.18	6.81	10-33	14.9	5.76	5-27	*2.723	42.14
Barfiksle kol.ç.	19.64	6.34	11-30	2.97	2.22	0-7	**8.535	5.612
Paralelde dips	17.09	4.35	10-25	3.17	2.09	0-7	**10.19	43.91
6 dk. koşu	1272.7	112.6	1100- 1450	1042.6	147.8	760- 1330	**5307	22.06
Sınav	36.45	5.41	26-41	16.07	4.29	11-23	**11:26	126.8
Mekik	30.36	5.75	22 - 38	14.13	3.58	5-20	**8,763	114.8
Durarak uz. atl.	203	19.04	177 - 234	151.97	14.78	115-170	**8.048	33.57
Dikey sıçr.	39	6.51	30-52	27.93	5.43	17-40	5.036	39.63
Esnelik	34.46	4.67	27-42	19.2	4.38	10-30	9369	78.95
Biceps	4.19	0.52	3.5-5.0	4.79	1.56	3.0-9.5	1.81	-1252
Triceps	8.1	2.55	5.0- 12.5	7.42	2.26	43 - 13.0	0.779	9.164
Subskapula	7.15	1.02	5.5 - 8.6	6.01	0.99	4.3 - 8.2	**3.221	18.%
Abdominal	7.05	1.32	5.5 - 9.5	9.06	3.73	43- 19.5	*2.55	-22,18
Bacak	9.23	2.77	3.5 - 13.0	10.18	3.17	5.5- 18.0	0.935	-9.332
Suprailak	7.11	1.24	6.0- 16.0	7.84	2.37	53 - 16.5	128	-9.311
Vücut Yağ %si	7.76	2.14	7.25 - 8.68	8.03	3.2	6.06 - 9.59	1.218	-3.362

Tablo 2: 15-16 Yaş Deneş ve Kontrol Grubu Öğrencilerin Fiziksel ve Fizyolojik Ölçüm Sonuçlarının Karşılaştırılması

DEĞİŞKEN	DENEY GRUBU (N = (11))			KONTROL GRUBU (N = (30))			T-Testi	%’lik Fark
	X	SD	min - max	X	SD	min- max		
Yaş	16.0	0.58	15.2- 16.9	15.93	0.48	15.1- 16.8	0.194	0.439
Boy	164.73	8.11	150- 177	161.73	6.51	145- 178	1325	2.234
Kilo	63	9.43	41-78	50.17	4.02	44 -59	** 4369	25.57
Sağ el p. kuv.	32.45	8.55	22 -44	22.83	5	12 -31	**3.518	42.13
JSol el p. kuv	33.45	4.47	22-44	19.6	5.21	8 -29	**5.666	70.66
Barfiksle kol .ç.	22.73	8.21	11 -30	5	2.94	0 - 14	**7.002	354.6
Paralelde dips	19.82	4.17	14-28	4.83	2.63	0 - 13	**11.144	3103
6 dk. koşu	1325.45	151.42	1000- 1500	1084.5	158.86	820- 1480	4.445	22.21
Sınav	40.18	2.4	36-45	20.7	4.77	1532	** 17.22	94.1
Mekik	29.64	3.67	24-36	17.8	3.62	12 -30	**9.192	66.51
Durarak uz. atl.	219	15.84	2.00-2.50	166.6	19.42	130- 218	**8.8U	31.45
Dikey sıçr.	42.09	6.39	34-52	31.1	6.48	15-43	**4.862	35.33
Esneklik	37.55	3.69	32.44	20.03	5.97	10.0 -32	**11.252	87.46
Biceps	4.21	1.43	3.2 - 8.0	4.53	1.01	3.0 -7.0	0.685	-7.064
Triceps	6.78	3.94	4.0-18.2	7.35	2.64	5.0- 14.5	0.444	-7.755
Subskapula	8.49	4.58	4.5- 16.0	6.71	2.46	4.5- 16.0	1.226	22.14
Abdominal	8.04	4.56	5.0-21.3	9.62	4.59	5.0- 25.0	0.609	26.52
Bacak	9.54	5.58	5.5-21.0	9.39	3.56	5.5- 21.0	0.046	1.597
Suprailak	8.36	4.47	5.3 - 20.6	8.87	3.02	5.0- 22.0	0.995	-5.749
Vücut Yağ %’i	7.46	2.24	6.45- 18.44	8.15	2.84	6.42- 13.2	0.705	8.466

**p<0.01 *p<0.05

Tablo 3: 17-18 Yaş Deneysel ve Kontrol Grubu Öğrencilerin Fiziksel ve Fizyolojik Ölçüm Sonuçlarının Karşılaştırılması

DEĞİŞKEN	DENEY GRUBU (N = (11))			KONTROL GRUBU (N = (30))			T-Testi	%’lik Fark
	X	SD	min - max	X	SD	min - max		
Yaş	18.0	0.61	17.2 - 18.9	17.8	0.59	17.1 - 18.8	0.956	1.123
Boy	168.82	6.32	158- 177	166.2	6.88	155-187	1.148	1.576
Kilo	66.64	8.55	54-78	57.07	6.57	42-76	**3366	16.76
Sağ el p. kuv.	37.73	1036	24-60	2833	6.57	17-45	*2.212	26.12
Sol el p. kuv	32.64	113	18-56	28.27	6.2	18-41	1.217	15.45
Barfiksle kol.ç.	21.82	4.73	17-31	7.07	4.49	0-20	**8.972	208.6
Paralelde dips	21.27	3.98	16-30	6.07	3.73	1 - 15	**10.565	217.4
6 dk. koşu	1377.27	127.21	1200 - 1600	1192.5	29.66	980- 1560	1.106	15.49
Sınav	37.27	533	30-46	19.83	6.86	10-35	**8.561	87-94
Mekik	27.91	4.09	22-36	17.93	6.83	10-38	**5.693	55.66
Durarak uz. atı.	220.73	16.06	200 - 247	169.27	21.66	130-215	**8.233	30.4
Dikey sıçr.	46.45	738	34-36	34.03	3.97	24-40	**5307	36.49
Esneklik	36.18	431	30-45	24.23	7.44	13-42	**6359	49.31
Biceps	3.78	0.82	3.0-5.6	4.25	1.02	3.0-8.5	1.546	-11.05
Triceps	6.19	0.74	5.4-7.6	6.34	1.94	3.3-11.0	0.359	1x2365
Subskapula	8.8	1.96	6.0- 12.2	6.89	1.56	4.5-12.1	*2381	27.7:
Abdominal	7.97	232	5.3 - 12.5	9.39	4.33	5.3 - 27.0	1345	-15.12
Bacak	8.77	1.88	6.0- 11.0	8.6	3.11	5.1-21.2	0.264	1.976
Suprailak	8.82	3.14	6.5-12.0	9.28	3.75	6.0-22.5	0.522	4.956
Vücut Yağ %’i	7.94	232	6.93 - 9.07	7.92	23	6.07 - 13.5	0.097	0.252

**p<0.01 *p<0.05

TARTIŞMA VE SONUÇ

Tablo 1'de 13 - 14 yaş, spor yapan ve yapmayan öğrencilerin fiziksel ve fizyolojik özelliklerinin ölçüm sonuçları sunulmuştur.

Deney ve kontrol grubuna ait biceps, triceps, bacak, suprailiik ve vücut yağ yüzdesi ortalamaları arasındaki fark istatistik açıdan önemli bulunmamıştır. Kilo, sağ pençe kuvveti, barfikste kol çekme, paralelde dips, 6 dakika koşu, sınav, mekik, durarak uzun atlama, dikey sıçrama ve esneklik ortalamaları arasındaki fark $p < 0.01$; sol pençe kuvveti ve abdominal deri kıvrımı ortalaması $p < 0.05$ seviyesinde anlamlı bulunmuştur.

Aynı yaş grubuna ait boy ve kilo değerlerini Kuter ve Öztürk (1991) basketbolcularında 181.6 ± 6.7 cm. ve 65.6 ± 11.4 kg; Seliger ve arkadaşları (1975) adölesan erkek çocuklarda 162.8 ± 5.87 cm. ve 58.91 ± 3.25 kg; Ziyagil ve arkadaşları (1991) spor yapmayanlarda 143.20 ± 6.85 cm. ve 34.48 ± 4.94 kg. olarak tespit etmişlerdir. Bu çalışmadaki değerlerin, Kuter ve Seliger'in değerlerinden düşük, Ziyagil'in değerlerinden yüksek olduğu görülmüştür (13, 16,21).

Seliger ve arkadaşları (1975) adölesan erkek çocukların sağ pençe kuvvetini 35.8 ± 8.6 kg. sol pençe kuvvetini 33.6 ± 7.9 kg Zorba ve arkadaşları (1995) futbolcuların sağ pençe kuvvetini 34.95 ± 7.56 kg. sol pençe kuvvetini 32.02 ± 7.52 kg. Ziyagil ve arkadaşları (1991) spor yapmayan erkeklerin sağ ve sol pençe kuvveti ortalamasını 12.65 ± 2.94 kg. olarak bulmuşlardır. Bu çalışmadaki değerlerin Seliger ve Zorba'nın değerlerinden düşük, Ziyagil'in değerlerinden yüksek olduğu görülmüştür (16,21,18).

Akgün ve arkadaşları (1989) 'nın spor yapmayan erkeklerde belirledikleri 37.2 ± 5.8 cm³lik dikey sıçrama değerinin bulunduğu bu çalışmadaki değerlerden yüksek, Zorba ve arkadaşları (1995)'nin futbolcularda 30.58 ± 5.64 cm'lik dikey sıçrama değerinin ise çalışmamızdaki değerlerden düşük olduğu tespit edilmiştir (4. 21).

Ağaoğlu (1994) güreşçilerin vücut yağ yüzdesini (9.9 ± 5.4) bu çalışmadaki değerlerden yüksek bulurken, Zorba ve arkadaşları (1995) sadenterlerin vücut yağ yüzdesini 5.86 ± 1.5 ile bu çalışmadaki değerlerden düşük bulmuşlardır. Berge (1972) bisikletçilerin vücut yağ yüzdesini 8.0 bulurken, bunun çalışmamızdaki değerlere benzer olduğu görülmektedir (6. 21).

Tablo 2'de 15-16 yaş spor yapan ve yapmayan öğrencilerin fiziksel ve fizyolojik özelliklerinin ölçüm sonuçları sunulmuştur. Deney ve kontrol grubu öğrencilerine ait yaş, boy, 6 dakika koşu, biceps, triceps, subskapula, abdominal, bacak, suprailiik, deri kıvrımı ve vücut yağ yüzdesi ortalamaları arasındaki fark istatistik açıdan önemli bulunmamıştır.

Kilo, sağ ve sol pençe kuvveti, barfikste kol çekme, paralelde dips, sınav, mekik, durarak uzun atlama, dikey sıçrama ve esneklik ortalamaları $p < 0.01$ seviyesinde anlamlı bulunmuştur.

Aynı yaş grubuna ait boy ve kilo değerlerini İşleğen ve arkadaşları (1989) futbolcularda 171.9 ± 5.5 cm ve 65.9 ± 4.9 kg; Opüger ve arkadaşları (1991) güreşçilerinde 170.3 ± 7.7 cm ve 64.2 ± 10.2 kg; France (1987) güreşçilerinde 158.7 cm ve 50.6 kg. olarak tespit etmişlerdir. Bu çalışmadaki değerlerin İşleğen ve Opliger'in değerlerinden düşük, France'ın değerlerinden yüksek olduğu görülmüştür (13, 14, 15).

İşleğen ve arkadaşları (1989) futbolcuların sağ pençe kuvvetini 54.4 ± 6.3 kg. sol pençe kuvvetini 51.3 ± 6.2 kg; Kılıç (1994) güreşçilerin sağ pençe kuvvetini 36.28 kg. sol pençe kuvvetini 35.09 kg ile bu çalışmadaki değerlerden yüksek bulurken, Seliger ve arkadaşları (1975)'nin buldukları erkek çocukların sağ pençe (35.8 ± 8.6 kg) ve sol pençe kuvveti

(33.6±7.9 kg) değerleri, bulurken bu çalışmadaki değerlere benzerlik göstermektedir (10.12.16).

Akgün ve arkadaşları (1986) erkek öğrencilerin dikey sıçramasını 53.7±5.0 cm. Sherry ve arkadaşları (1977) elit basketbolcuların değerini 56.0 cm. bulurken, bu çalışmadaki dikey sıçrama değerleri daha düşük bulunmuştur (3,15).

Horsvill ve arkadaşları (1990) sedanterlerin vücut yağ yüzdesini 6.12±0.40; İşleğen ve arkadaşları (1989) futbolcuların vücut yağ yüzdesini 11.0±0.6, Opliger ve arkadaşları (1991) güreşçilerin vücut yağ yüzdesini 8.0±3.0 olarak tespit etmişlerdir. Bu çalışmada elde edilen vücut yağ yüzdesi, İşleğen'in bulgularından düşük, Horsvill'in bulgularından yüksektir. Opliger'in bulgularına ise benzerlik göstermektedir (9,10,14).

Tablo 3'te 17-18 yaş spor yapan ve yapmayan öğrencilerin fiziksel ve fizyolojik ölçüm sonuçları sunulmuştur. Deneysel ve kontrol grubu öğrencilerine ait yaş, boy, sol pençe kuvveti, biceps, triceps, abdominal, bacak, suprailiak, deri kıvrımı ve vücut yağ yüzdesi ortalamaları arasındaki fark, istatistik açıdan önemli bulunmamıştır.

Kilo, barfiks kol çekme, sınav, mekik, durarak uzun atlama, dikey sıçrama ve esneklik ortalamaları $p < 0.01$, sağ el pençe kuvveti ile subskapula deri kıvrımı ortalamaları $p < 0.05$ seviyesinde anlamlı bulunmuştur.

Aynı yaş grubuna ait verilerde, Seliger ve arkadaşları (1975)'nin belirledikleri adölesan erkek çocukların (176.8 ± 6.0 cm. 67.87 ± 7.99 kg.) değerleri, bu çalışmadaki değerlerden yüksek bulunurken, Ziyagil ve arkadaşları (1994)'nin güreşçilerinde buldukları boy (167.23 ± 9.36 cm) boy ve kilo değeri bu çalışmadaki değerlere benzerlik göstermektedir. Kilo (68.0 ± 9.3 kg) değerlerinin ise bu çalışmadaki değerlerden yüksek olduğu görülmüştür (16, 19).

Seliger ve arkadaşları (1975) adölesan erkek çocukların sağ pençe kuvvetini 49.7 ± 11.8 kg. sol pençe kuvvetini 46.7 ± 11.0 kg., Çimen (1994) masa tenisçilerin sağ pençe kuvvetini 41.37 kg, sol pençe kuvvetini 38.5 kg, Ziyagil ve arkadaşları (1994) güreşçilerin sağ pençe kuvvetini 46.78 ± 7.9 kg, sol pençe kuvvetini 46.0 ± 7.2 kg olarak bulurken, bu çalışmadaki sağ ve sol pençe kuvveti değerleri daha düşük bulunmuştur (16,7,19).

Ziyagil ve arkadaşları (1990) Türkiye birincisi güreşçilerin dikey sıçramasını 47.27 cm. Türkiye ikincisi güreşçilerin dikey sıçramasını 46.53 cm olarak bulmuşlardır. Deneysel grubunun dikey sıçrama değerleri Ziyagil'in değerlerine yakın, kontrol grubunun değerleri ise Ziyagil'in değerlerinden düşüktür (19).

Seliger ve arkadaşları (1975) adölesan erkek çocukların vücut yağ yüzdesini 12.0 ± 4.1, Kayatekin ve arkadaşları (1993) genç futbolcuların vücut yağ yüzdesini 9.2, Ziyagil (1991) güreşçilerin vücut yağ yüzdesini 7.2 olarak tespit etmişlerdir. Bu çalışmada elde edilen vücut yağ yüzdesi değerleri Seliger ve Kayatekin'in değerlerinden düşüktür. Ziyagil'in değerlerine ise benzerlik göstermektedir (16, 11,20).

Bu çalışmada ortaya çıkan sonuç, 13-18 yaş grubundaki spor yapan ve yapmayan gruplar arasında fiziksel uygunluk değerleri bakımından anlamlı bir fark bulunduğudır. Antropometrik ölçüm değerlerinde ise istatistiksel bakımdan anlamlı bir fark bulunmamıştır.

KAYNAKLAR

- 1- AÇIKADA, C: ERGEN, E. Bilim ve Spor, Büro Tek Ofset Matbaacılık, Ankara, 1990.
- 2- AKGÜN, N. Egzersiz Fizyolojisi, Ege Üniversitesi Matbaası, İzmir, 1982
- 3- AKGÜN, N.; ERTAT, E.: İŞLEĞEN, Ç. Preliminary Results of Motor Fitness, Cardiorespiratory Fitness and body Measurements in Turkish Children, 5 th. European Research

- Seminar on Testing Physical Fitness (Report), Formia (Italy), 12-17 May 1986, Committee for the Development of Sport, Strasbourg, pp. 25.
- 4- AKGÜN, N.; İŞLEĞİN, Ç.; ERTAT, A.; ERGEN, E.; ÇOLAKOĞLU, H. ve EMEK, Y. Eurofit test Results of children in the western part of Turkey - 1989.
 - 5- AĞAOĞLU, S, Yetenekli Minik Güreşçilerin Seçimi, M. Ü. Sağlık Bilimleri Enstitüsü B.E.S. Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 1994.
 - 6- ASTRAND, P.O.: RODAHL, K. Text Book of Work Physiology, Mc Graw Hill Book Company, New York, 1972.
 - 7- ÇİMEN, O. Çabuk Kuvvet Çalışmalarının 16-18 Yaş Grubu Erkek Masa tenisçilerin Bazı Motorik Özelliklerine Etkisi, G.Ü. Sağlık Bilimleri Enstitüsü B.E.S. Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1994.
 - 8- GREEN, H.J. Laboratory Manual on the Principles of Measurement in Human Performance. University of British Waterloo, Canada, 1970.
 - 9- HORSWILL, C.A.: LAHMANW, M.H.; SLAUGHTER, R.A.: BORLEAM and WILMORE, J.H. Estimation of minimal weight of Adolescent Males Using Multicomponent Models, Vol. 22 No: 4, pp. 528, 1990.
 - 10- İŞLEGEN, Ç.; KARAMIZRAK, O.: ERTAT, A.; VAROL, R. 15-17 Yaş Genç Milli Futbol takımlarının Bazı Sağlık Muayene Sonuçları, Vücut Kompozisyonu ve Fiziksel Uygunluk Özellikleri, Spor Hekimliği Dergisi, C. 24, S. 3, 1989.
 - 11- KAYATEKİN, M.: SEMİN, L.: SELAMOĞLU, Ş.: TURAN, M.; AYAN, L.; ACARBAY, S. Bir Genç Futbol Takımının Fizyolojik Profili, Spor Hekimliği Dergisi, 23,1993.
 - 12- KILIÇ, R. Dairesel Çabuk Kuvvet Antrenmanının 14-16 Yaş Grubu Erkek Güreşçilerin Bazı Özellikleri Üzerine Etkisi, G.Ü. Sağlık Bilimleri Enstitüsü B.E.S. Anabilim Dalı, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1993.
 - 13- KUTER, M.: ÖZTÜRK, F, Türkiye Şampiyonu Bir Küçük Yıldız Basketbol Takımının Fiziksel Profili, Spor bilimleri II. Ulusal Kongresi Bildirileri, H. Ü., Ankara, 1992.
 - 14- OPPLİGER, R.A.: NIELSEN and VANCE, C.G. Wiestlers Minimal, Weighing, Anthropometry, Bioimpedance and Hydrotatic Weighing Compared, Vol. 23 No: 2, pp. 247,253,1991.
 - 15- SHERRY, E.: BECKENHOLD, M.A. and MAHYEW, J.L. "Specificity Among Anaerobic Power tests in Male Athletes", Acta Physiol Scand, s. 100,1977.
 - 16- SELİGER VE Ark. Çekoslovakya'da Somatik Fonksiyonel Motor Özelliklerin Ortalama Değerleri, Uluslararası Biyoloji Programı (Çev. H. Turnagöl), Antrenman Bilgisi Sempozyumu, H. Ü. Spor Bilimleri ve Tek. Y.O. Yayını, 157, Ankara 1991.
 - 17- TAMER K. Sporda Fiziksel-Fizyolojik Performansın Ölçülmesi ve Değerlendirilmesi, Türkler Kitapevi, s. 26,158, 159, Ankara 1995.
 - 18- ZİYAGİL, M.A., TAMER K, ZORBA E, UZUNCAN S, UZUNCAN H., Eurofit Testleri ile 10-12 Yaşları Arasında Erkek Öğrencilerin Aerobik Güç ve Fiziksel Uygunluklarının Ölçülmesi, G.Ü. Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, C. 1, Ankara, 1995.
 - 19- ZİYAGİL M.A., ZORBA E, ELİÖZ M., Sıkletlerinde Birinci ve İkinci Olan Güreşçilerin Yapısal ve Fonksiyonel Özelliklerinin Karşılaştırılması, Spor Bilimleri Dergisi, H.Ü. Yayını, Ankara, 1 Mart 1994.
 - 20- ZİYAGİL M.A., Güreşçilerin Antropometrik Özellikleri, Biyomotor Yetenekleri ve Başarıları Arasındaki İlişkinin Araştırılması, M.Ü. Sağlık Bilimleri Enstitüsü B.E.S. Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 1991.
 - 21- ZORBA E, ZİYAGİL M.A., ÇOLAK H., KALKAVAN A., KOLUKISA Ş., TORUN K., ÖZDAG S., 12-15 Yaş Grubu Futbolcuların Antropometrik ve Fiziksel Uygunluk Değerlerinin Sadenter Grupla Karşılaştırılması, Futbol Bilim ve Teknoloji Dergisi, H.Ü. Spor Bilimleri ve Tek. Y.O. Yayını, S. 3, Ankara 1995.
 - 22- ZORBA E., ZİYAGİL M.A., Beden Eğitimi ve Spor Bilimcileri İçin Vücut Kompozisyonu ve Ölçüm Metodları, Epek Ofset, 166, 184,252, Trabzon 1995.

İLK VE ORTA DERECELİ OKULLARDA BEDEN EĞİTİMİ ÖĞRETMENLERİNİN OKUL MÜDÜRÜ OLMASININ ENGELLERİ*

Yasemin SUNAY **

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, ilköğretim okulları ve liselerde, Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu ve bölümlerinden mezun okul müdürlerinin oranının, beden eğitim öğretmenlerinin sayısına göre düşük olma nedenlerinin saptanmasıdır.

Araştırma problemine yönelik olarak verilen bir kısmı tarama yöntemi ile Ankara ile ve ilçeleri Milli Eğitim müdürlüklerinde ve M.E.B.'liğinin mevcut kaynaklarından taranarak toplanmıştır. Bunun dışında beden eğitimi ve spor öğretmeni, okul müdür, müdür atama sürecine katılan üst yöneticiler için ayrı ayrı üç tür bilgi toplama aracı kullanılmıştır. Bilgi toplama araçları, sosyo-ekonomik yapılan yönünden Ankara ilini temsil etme özelliğine sahip Çankaya, Polatlı, Keçiören, Ayaş ve Haymana ilçelerinde görevli 770 beden eğitimi öğretmeni, 38 okul müdür, 44 üst yöneticiye uygulanmış ancak öğretmen anketlerinin 58 (%76) sı, müdür anketlerinin 37 (%98)'i, yönetici anketlerinin ise 38(%86) sı alınabilmiştir. Verilerin sayısallaştırılarak anket sorularına deneklerin katılma derecesi frekans ve yüzdelerle hesaplanmış değişken açısından yüzdelerinin farkı test edilerek farklılıkların anlamlılığı 0.05 düzeyinde aranmıştır. Araştırmada aşağıdaki sorulara cevap aranmış ve veriler aşağıdaki istatistiki işlemlerle değerlendirilmiştir.

1- Beden eğitimi ve spor yüksekokulu ya da bölümü mezunlarının dağılımı nasıldır? Sorusuna ilişkin veriler çizelgeleştirilerek frekanslarla belirlenmiştir.

2- Örnekleme giren okullarda görev yapan müdürlerin, görev yaptığı ilçe, yöneticilik yaptığı okul türü, toplam hizmet süresi, okul müdürlüğündeki toplam hizmet süresi nedir? Sorusuna ilişkin veriler, frekans ve yüzdelerle yorumlanmıştır.

3- Beden eğitim ve spor öğretmenleri yönetici olmayı istemektedirler?

4- a) Kadın beden eğitim öğretmenlerine,

b) Erkek beden eğitimi öğretmenlerine

c) Okul yöneticilerine,

d) Yönetici atamalarında karar oluşturma durumundaki yöneticileri (Bakanlık İlk ve Orta-öğretim Genel Müdürlüğü ile Personel Müdürlüğü atama birimi yöneticileri)ne göre beden eğitimi öğretmenlerinin yönetici olmalarının engelleri nelerdir? 3. ve 4. sorulara ilişkin verilerin çözümlenmesinde frekans ve yüzdelerle X2 tekniğinden yararlanılmıştır. Anketler bilgisayar programına uygun şekilde kodlanarak A.Ü. Bilgi işlem merkezinde değerlendirilmiştir.

** Araştırma bulgularına göre, beden eğitimi öğretmenlerinin sayısı ile beden eğitimi spor yüksekokulu mezunu müdürlerin oranı tutarlı değildir.*

** Beden eğitimi öğretmenlerinin müdür olma konusunda istekli olmamaları atamada yetkili yöneticilerin diğer branş öğretmenlerini tercih etmeleri, yürürlükteki mevzuatta, yönetim dersi alan beden eğitim ve spor yüksekokulu mezunlarının yöneticilikte, yeterliliklerinin belirlenmiş olmaması, beden eğitimi öğretmenlerinin okul müdürü olarak atanmalarına engel oluşturduğu sonucuna varılmıştır.*

* Bu çalışma; 8.9.10 Mayıs ;997 tarihleri arasında Marmara Üniversitesinin düzenlemiş olduğu kongrede bildiri olarak sunulmuştur.

** A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Eğitim Yönetimi ve Planlaması Bölümü Doktora Öğrencisi, Ankara 100. Yıl Anadolu Meslek Lisesi Beden Eğitimi Öğretmeni

THE DIFFICULTIES OF PHYSICAL EDUCATION TEACHERS TO BE THE PRINCIPALS IN SECONDARY EDUCATION SCHOOLS*

ABSTRACT

The aim of this research is to analyze the low rate of principals, graduated from institution of physical education compared with the number of its teachers.

A piece of data of the research matter is got by thoroughly searching technique from National Education directorates of Ankara and its environments and also from National Education ministry's (M.E.B.) source. Besides, three different kinds of data collection means are used for physical education teachers, and administrators involving in appointment of principals. Means, mentioned above, are applied in Çankaya, Polatlı, Keçiören, Ayaş and Haymana districts teachers of 770 Physical education teachers, 38 principals, 44 administrators who are the good representatives of socio-economic point. But only 588 (76%) of teacher 37 (98%) principal. 38 (98%) administrators' survey returned back. Later, data is changed into numerical dimension and the rate of the subjects of the research has been concluded through the frequency and percentage of the variables and then the difference between the percentages in terms of the variable has been tested and the meaningfulness of the differences has been searched in $\alpha = 0.05$ in the research the answers of the questions, below, were looked for and data was processed according to statistic operations.'

1. What is the distributional rate of the graduates of physical educational institute? The data related with this question were determined by frequency and showed in graphs.

2. The data related with the principals period of the service, county, and the kind of school he worked at were interpreted by percentage.

3. Do not the teachers of physical education want to be administrators?

4. What are the difficulties of physical education teachers to be the administrators according to,

a) Female physical education teachers,

b) Male physical education teachers,

c) School principals,

d) The administrators in decision making post (in Secondary Education Management and Staff Management)? To analyze the data of questions 3. and 4. frequency and percentage χ^2 techniques were used. Surveys were processed in A.Ü. Computer Processing Unit after coding to computer program.

* According to result of the research the rate between the physical education teachers and principals graduated from the Institute of Physical Education is not consistent.

** It can be said that the difficulties of physical education teachers to be the principal of schools are;

. teachers unwillingness to be the administrator,

. administrators in power prefer the other branches teachers,

. the adequacy of physical education teacher in the management post is not determined in the current regulation.

* This article was presented in congress held in Marmara University in may 8-9-10, 1997

** Doctorate Student at A.Ü. Faculty of Educational Sciences. Department of Planning and Management of education, Physical Education Teacher of 100. Yıl Anadolu Meslek Lisesi, Ankara.

BÖLÜM 1

GİRİŞ

Bu çalışmada, beden eğitimi öğretmenlerinin sayısına göre, beden eğitim ve spor yüksekokulu mezunu müdürlerin düşük oranda bulunmasının nedenlerinin saptanması amaçlanmıştır.

Araştırma bulguları doğrultusunda, beden eğitim ve spor yüksekokulu mezunu müdürlerin oranını, beden eğitimi öğretmenlerinin oranına daha uygun duruma getirilmesi ve beden eğitimi öğretmenlerinin okul müdürlüğüne olan isteksizliklerinin giderilmesi konusunda öneriler geliştirilmesi düşünülmüştür. Ayrıca, ülkemizde özellikle spor yönetimi alanına yönelik olarak, üzerinde hiç çalışmamış olan beden eğitimi öğretmenlerinin okul müdürü olmasını engelleyen nedenlerin saptanması konusundaki boşluğun bir ölçüde doldurulması da amaçlanmıştır. Konunun seçiminde, beden eğitimi öğretmenlerinin okul müdürü olabilmesi için gerekli çalışmaların başlatılması açısından Milli Eğitim Bakanlığı'nın karar verme yetkisine sahip yöneticilerini olumlu yönde etkileyeceği düşüncesi araştırmanın yapılması için yönlendirici olmuştur.

M.E.B.'lğınca okul müdürlüğüne atanma ilkeleri incelendiğinde (1), (2), bu göreve atanma konusunda beden eğitimi öğretmenlerinin aleyhine işleyecek bir hüküm görülmemektedir. Ancak, beden eğitimi öğretmenlerinin okul yöneticiliğindeki oranı ile, toplam beden eğitimi öğretmeni sayısındaki oran arasında bulunan dengesiz görünümün yönetsel metinlerden kaynaklanmadığı anlaşılmaktadır. Sonuçta ortaya çıkan bu durum, eğitimi oluşturan personel yapısına uymamaktadır (II). Türkiye'de beden eğitimi öğretmenlerinin okul yöneticisi olmalarının bir takım engelleri olduğu saptanmıştır. Bu engellerin güvenilir yöntemlerle saptanması, engelleri ortadan kaldırmanın ya da aza indirmenin ilk aşaması olarak görülebilir. Eğitimin toplumsal boyutlu önemli bir sorununun, bu tür bilimsel araştırmalara konu edilmesi, sorunun çok yönlü olarak ele alınmasıyla olanaklı kılınabilir.

Bu araştırmanın amacı, ilköğretim okulu ve liselerde, Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu ve bölümlerinden mezun okul müdürlerinin oranının, beden eğitimi öğretmenlerinin sayısına göre düşük olma nedenlerinin saptanmasıdır.

Araştırma problemine yönelik olarak verilerin bir kısmı tarama yöntemi ile Ankara ili ve ilçeleri Milli Eğitim Müdürlerinden ve M.B.E.'lğının mevcut kaynaklarından taranarak toplanmıştır (5), (10). Bunun dışında beden eğitimi ve spor öğretmeni, okul müdürü, müdür atama sürecine katılan üst yöneticiler için ayrı ayrı üç tür bilgi toplama aracı kullanılmıştır. Bilgi toplama araçları, sosyo-ekonomik yapıları yönünden Ankara ilini temsil etme özelliğine sahip Altındağ, Çankaya, Polatlı, Keçiören, Ayaş ve Haymana ilçelerinde görevli 770 beden eğitimi öğretmeni, 38 okul müdürü, 44 üst yöneticiye uygulanmış ancak öğretmen anketlerinin 588 (%76) sı, müdür anketlerinin 37 (%98)'i, yönetici anketlerinin ise 38 (%86)'sı geri alınabilmektedir. Verilerin sayısallaştırılarak anket sorularına deneklerin katılma derecesi frekans ve yüzdelerle hesaplanmış değişken açısından yüzdeleri X2 ile ilişkin anlamlılığı 0.05 düzeyinde test edilmiştir. Araştırmada aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

1. Beden eğitimi ve spor yüksekokulu ya da bölümü mezunların dağılımı nasıldır?
2. Örnekleme giren okullarda görev yapan müdürlerin, görev yaptığı ilçe, yöneticilik yaptığı okul türü, toplam hizmet süresi, okul müdürlüğündeki toplam hizmet süresi nedir?
3. Beden eğitimi ve spor öğretmenleri yönetici olmayı istemektedirler?
4. a) Kadın beden eğitimi öğretmenlerine,

4. b) Erkek beden eğitimi öğretmenlerine,

c) Okul yöneticilerine,

d) Yönetici atamalarında karar oluşturma durumundaki yöneticileri (Bakanlık İlk ve Ortaöğretim Genel Müdürlüğü ile Personel Müdürlüğü atama birimi yöneticileri)'ne göre beden eğitimi öğretmenlerinin yönetici olmalarının engelleri nelerdir?

BÖLÜM II

YÖNTEM

Evreni oluşturan birimler coğrafi bir genişlikte, dağılmış durumdadır. Veri toplamak üzere başvurulan öğretmen ve müdürlerin, araştırmanın konusuna ilişkin yargılarını etkileyeceğinden hareket edilerek, ilçeler üç kümeye ayrılmıştır.

Bu üç küme ilçeden "oransız küme örnekleme" (3) yöntemiyle altı ilçe çekilmiştir. Böylece araştırmanın örnekleme, ilçe boyutunda Çankaya, Altındağ, Keçiören, Polatlı, Ayaş ve Haymana olarak belirlenmiştir. Örnekleme oluşturan 6 ilçedeki okullarda görev yapan ve 770 Beden Eğitimi Öğretmeninin tümüne anket gönderilmiş ancak 588'i geri dönmüştür.

Örnekleme oluşturan ilçelerde görev yapan 38 okul müdürüne gönderilen anketlerden 37'si geri dönmüştür.

Üst yönetici, grubunu ise, MEB'lığı ilk ve ortaöğretim genel müdür ve genel müdür yardımcılarını, personel genel müdür ve genel müdür yardımcılarını, okul müdürü atama sürecine katılan personel daire başkanı ve şube müdürleri, 44 kişi oluşturmaktadır. Deneklere verilen anketlerin ancak 38'i toplanabilmiştir.

VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Araştırmada verilerin toplanması amacıyla tarama ve görüşmeler dışında üç tür anket kullanılmış, bunların bir kısmı araştırmacı, bir kısmı anketör, diğer kısmında posta ile ilgililere ulaştırmaya çalışılmıştır. Bu anketler:

1. Öğretmen anketi
2. Müdür anketi
3. Yönetici anketidir.

Ancak, üç tür anketde kullanılan "Okul Müdürünün Sahip Olması Gereken Özelliklerin orijinali olan Lider Davranışlarını Betimleme Anketi (Leader Behavior Description Questionnaire, LBDQ Form XII) A.B.D.'nde geliştirilmiş ilk olarak fusco (7) tarafından uygulanmıştır. Aracın Türkiye'de çeşitli kamu kuruluşları ve özel örgütlere uyarlanması ve kullanılması, ardından Açığöz'ün (3) öğretmenlerin okuldaki kararlara katılımı araştırmasından sonra liderlik davranışlarını ölçmede etkili olduğu sonucuna varılmıştır. Bu araştırmada anket, kullanılmadan önce, yönetim alanındaki uzmanların da onayına sunulmuş ve son şekli verildikten sonra, okullardaki müdür davranışlarına uyarlanmış ve örnekleme alınmayan 13 okul müdürü ile 34 öğretmene uygulanarak maddelerin Türkçe anlamları ve işlevleri son olarak kontrol edilmiştir. Aracın alfa güvenilirlik katsayısı 93 olarak saptanmıştır.

VERİLEN İŞLENMESİ

Araştırmada değişken açısından yüzdelerinin farkı test edilerek farklılıkların anlamlılığı 0.05 düzeyinde aranmıştır.

1. Birinci alt problemle ilgili olarak toplanan veriler, çizelgeleştirilerek frekanslarla belirlenmiştir.

2. İkinci alt probleme ilişkin veriler, yüzde ve frekanslarla yorumlanmıştır.

3. Üçüncü ve dördüncü alt probleme ilişkin verilerin çözümlenmesinde yüzde ve frekanslarla, X2 tekniğinden yararlanılmıştır. X2 sonucunda gruplar arasında saptanan ilişkinin anlamlılığı Kutsal ve Muluk (9) ile çözümlenmiştir.

Araştırmacıya zaman kazandırmak ve verilerin yukarıda sözü edilen istatistik teknikler ile daha güvenilir şekilde çözümlenmesini sağlamak üzere, anketler bilgisayar programına uygun biçimde kodlanarak Ankara Üniversitesi Bilgi İşlem Merkezinde değerlendirilmiştir.

BÖLÜM III

BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde, araştırmanın alt problemlerine ilişkin bulgular ve bu bulgular doğrultusunda yorumlar yer almaktadır.

BİRİNCİ ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGULAR VE YORUMLAR

Araştırmanın birinci alt problemi beden eğitimi ve spor yüksekokulu ya da bölümü mezunlarının dağılımı nasıldır?" biçiminde ifade edilmiştir. Bu problem için araştırma kapsamındaki ilçelerde ilköğretim (ilkokul, ortaokul) ve ortaöğretim okullarında görev yapan beden eğitimi öğretmenlerinin okul türlerine ve cinsiyetine göre frekansları verilmiştir.

Birinci alt probleme ilişkin örnekleme giren beden eğitimi öğretmenlerinin ilçe okul türü ve cinsiyete göre dağılımı Tablo 1'de görülmektedir.

Tablo 1: Örnekleme Giren İlçelerde Görev Yapan Beden Eğitimi Öğretmenlerinin İlçe, Okul Türleri ve Cinsiyete Göre Dağılımı

İLÇELER	İlk ve Ortaokul			Lise			Meslek Lisesi			Özel Liseler		
	Kadın	Erkek	Toplam	Kadın	Erkek	Toplam	Kadın	Erkek	Toplam	Kadın	Erkek	Toplam
	f	f		f	f		f	f		f	f	
Çankaya	66	46	112	50	87	137	10	3	13	14	30	44
Keçiören	23	41	64	15	45	60	3	11	14	1	2	3
Polatlı	2	7	9	2	5	7	2	3	5			
Ayaş	-	1	1				-	2	2			
Haymana	2	3	5		1	1		1	1			
Altındağ	17	33	50	15	25	40	7	12	19		1	1
TOPLAM	110	131	241	82	163	245	22	32	54	15	33	48

Tablo 1'e göre örnekleme alınan ilçelerin ilkokullarında kadrolu beden eğitimi bulunmadığı, bu dersin boş geçmemesi için sınıf öğretmenlerinin 15 günlük kurslardan geçirilmek suretiyle beden eğitimi dersine girdikleri görülmektedir.

Beden eğitimi öğretmenleri ilköğretim okullarında 4. sınıftan itibaren 4. 5. 6. 7. 8. sınıflara derse girmektedir. Araştırma kapsamında ilköğretim okullarında kadrolu 241 beden eğitimi öğretmeni bulunmaktadır.

Ortaöğretimde (lise, meslek lisesi, özel lise) ise frekans dağılımına göre genel liselerde 245 meslek liselerinde 54 özel liselerde ise 48 beden eğitimi öğretmenin görev yaptığı görülmektedir.

Tablo 1'de ilköğretim okullarında görev yapan kadın öğretmenlerin 110, erkek öğretmenlerin sayılarının 131 olduğu, orta öğretimde ise genel liselerde görev yapan kadın öğretmenlerin 82, erkek öğretmenlerin 163, meslek lisesinde görev yapan kadın öğretmenlerin sayısının 22, erkeklerin ise 32 olduğu, özel liselerde ise 15 kadın, 33 erkek beden eğitimi öğretmenin/görev yaptığı görülmektedir.

Birinci alt problemle ilgili olarak beden eğitimi öğretmenlerinin ilçelere ve okullara dağılımına ilişkin bulgular da genel görünümü ile öğretmenlerin durumunu yansıtmakla birlikte sayısal veriler arasında da önemli fark bulunmaktadır. Beden eğitimi öğretmenlerinin örnekleme giren ilçelere göze azalanan ya da "sıfır" olan oranı, öğretmenlerin bölgelere göre dağılımı ile tutarlı, ancak beden eğitimi öğretmenlerinin sayısına göre, okul müdürü olma oranının çelişkili, ters ve manidar bir görünüm ortaya koymaktadır.

İKİNCİ ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGULAR VE YORUMLAR

Araştırmanın ikinci alt problemi şöyle biçimlendirilmiştir.

"Örnekleme giren okullarda görev yapan müdürlerin branşı, halen yönetici olan beden eğitimi ve spor yüksekokulu mezunu müdürlerin görev yaptığı ilçe, yöneticilik yaptığı okul türü, toplam hizmet süresi, okul müdürlüğündeki toplam hizmet süresi özellikleri nasıldır?"

Bu alt probleme ilişkin olarak beden eğitim ve spor yüksekokulu mezunu müdürlerin yukarıda sayılan özellikleri verilmiştir. Örnekleme giren ilçelerde görev yapan müdürlerin branşa göre dağılımı Tablo 2'de verilmektedir.

Tablo 2: Örnekleme Giren Okullardaki Müdürlerin Branşa Göre Dağılımı

Branşı	Sayı (f)	%
Beden Eğitimi	11	29.7
Diğer	26	70.3
TOPLAM	37	100

Araştırmanın sınırlılıkları çerçevesinde, Ankara ilinden 6 ilçede görev yapan beden eğitimi ve spor yüksekokul mezunu müdürlerin tümü örnekleme alınmasına karşın, bunlar, örnekleme alınan müdürler grubunun ancak %29.7'ini oluşturabilmektedir. Araştırma kapsamındaki beden eğitimi öğretmenlerini oranı ile karşılaştırınca müdür oranının düşüklüğü daha da anlam kazanmaktadır. Bu durum araştırma probleminin önemini ortaya koymaktadır.

Beden eğitimi ve spor yüksekokulu mezunu müdürlerin ilçelere göre dağılımı Tablo 3'de verilmektedir.

Tablo 3: Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu Mezunu Müdürlerin İlçelere Göre Dağılımı

İlçe	Toplam Müdür		Beden Eğitimi ve Spor Y.O. Mezunu Müdürler	
	f	%	f	%
Altındağ	11	22.4	2	18.18
Çankaya	12	37.6	4	36.36
Keçiören	8	23.0	4	36.36
Polatlı	2	5.8	1	9.10
Ayaş	2	5.4	-	-
Haymana	2	5.8	-	-
TOPLAM	37	100	11	100

Tablo 3'te görüldüğü gibi beden eğitimi ve spor yüksekokulu müdürlerin Çankaya ve Keçiören ilçelerinde %36.36 oranında yoğunluğu oluşturdukları görülmektedir.

Örnekleme giren Ayaş ve Haymana'da beden eğitimi öğretmeni olan okul müdürlerinin hiç bulunmaması dikkati çekmektedir. Buna adı geçen ilçelerde görev yapan beden eğitimi öğretmenlerinin sayısal açıdan azlığı neden olabilir.

Tablo 4: Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu Mezunu Müdürlerin Okul Türlerine Göre Dağılımı

İlçe	İlköğretim		Lise		Toplam	
	f	%	f	%	f	%
Altındağ	2	18.18	-	-	2	18.18
Çankaya	3	27.27	1	9.09	4	36.34
Keçiören	3	27.27	1	9.09	4	36.34
Polatlı	-	-	1	9.09	1	9.09
Ayaş	-	-	-	-	-	-
Haymana	-	-	-	-	-	-
TOPLAM	8	73	3	27	11	100

ayrılma nedenleri, okul müdürlüğü için başvuruda bulunup bulunmadıkları, başvuruda bulunanların bu isteklerinin gerçekleşip gerçekleşmediği, başvurmayış nedenleri öğretmenlerin müdürlüğe ilişkin görüşleri, müdür olma isteklerinin düzeyini belirleyen değişkenlerin neler olduğu, öğretmenlerin kişisel özellikleri ile müdür olma isteği arasındaki ilişki konusundaki "bulgulara yer verilerek, bu bulgular çerçevesinde beden eğitim öğretmenlerinin yönetici olmayı isteyip istemedikleri, hangi koşullarda isteyebilecekleri saptanmaya çalışılmıştır.

Tablo 6: Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Müdürlük Yapmalarına ve Müdürlük Sürelerine Göre Dağılımı

BEDEN EĞİTİMİ ÖĞRETMENLERİNİN MÜDÜRLÜK YAPMALARINA GÖRE DAĞILIMI			BEDEN EĞİTİMİ ÖĞRETMENLERİNİN MÜDÜRLÜK YAPTIKLARI SÜREYE GÖRE DAĞILIMI		
DURUM	Sayı (f)	%	SÜRE	Sayı (f)	%
Müdürlük Yapanlar	130	22	5 veya daha az	84	64.7
Müdürlük Yapmayanlar	445	76	6-10 yıl	31	23.7
Belirtmeyenler	13	2	11-15 yıl	8	1.4
			16-20 yıl	3	2.4
			20 yıldan fazla	2	1.5
			Belirtmeyenler	2	1.5
TOPLAM	588	100	TOPLAM	130	100

Tablo 7: Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Müdürlük Görevinden Ayrılma Nedenleri

Müdürlük Görevinden Ayrılma Nedeni	Sayı (f)	%
Tam zamanlı çalışma koşullarının uygun olmaması	21	15.8
Görevden alınma	8	6.0
Tatil süresinin kısa olması	7	5.2
Antrenörlük için zaman bulamaması	6	4.5
Sağlanan maddi olanakların görev ile dengeli olmaması	4	3.0
Kişilik yapısının insanları yönetmeye elverişli olmaması	1	0.7
Devamlı sorumluluk altında olmaktan rahatsızlık duyulması	5	3.8
öğretmenlerce istenmeme	1	0.7
Kendi isteğiyle başka yere atanma	75	56.5
İstifa dolayısıyla	5	3.8
TOPLAM	133	100

Örnekleme giren beden eğitimi öğretmenlerinin %22'sinin, daha önce okul müdürlüğü görevinde bulunduğu, bunların da %64.7'sinin 5 yıldan az, %23.7'sinin de 6-10 yıl arasında bu görevi sürdürdükleri görülmektedir. Bu durum, öğretmenlerin sadece %12.2'nin okul müdürü olmayı istemeleri ile karşılaştırıldığında, okul müdürlüğü görevinde bulunmuş öğretmenlerin bu görevi bir daha istemelerini olumlu yönde etkileyebilecek kadar memnun kalmadıkları biçiminde yorumlanabilir. Çünkü, okul müdürlüğü psikolojik bir doyum sağlayabilmiş olsaydı beden eğitimi öğretmenlerinin en azından %22'sinin bu göreve istekli olmaları gerekirdi, müdürlük görevinde bulunan öğretmenlerin %56.5'nin bu görevden kendi istekleriyle başka yere atanmak suretiyle ayrılmaları da, müdürlük görevinin bağlayıcı yanlarının bulunmadığı biçiminde yorumlanabilir.

Tablo 8: Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Müdürlük Görevine Başvuruları ve Başvuru İsteğinin Gerçekleşmesine Göre Dağılımı

BEDEN EĞİTİMİ ÖĞRETMENLERİNİN MÜDÜRLÜK GÖREVİNE BAŞVURULARINA GÖRE DAĞILIMI			MÜDÜRLÜK İSTEĞİNİN GERÇEKLEŞMESİNE GÖRE BEDEN EĞİTİMİ ÖĞRETMENLERİNİN DAĞILIMI		
MÜDÜRLÜĞÜ BAŞVURMA	Sayı (f)	%	İSTEĞİN GERÇEKLEŞMESİ	Sayı (f)	%
Başvuruda bulunanlar	34	5.8	Gerçekleşenler	9	26.5
Başvuruda Bulunmayanlar	526	89.5	Gerçekleşmeyenler	34	73.5
Belirtmeyenler	28	4.7			
TOPLAM	588	100	TOPLAM	34	100

Tablo 8'e göre, örnekleme alınan beden eğitimi öğretmenlerinin ancak %5.8'nin okul müdürlüğü için başvuruda bulunmuş olması okul müdürlüğüne atanmak için öğretmenlerin nitelikli olmadıklarından ya da bu görevi istekli olmayı gerektirecek kadar çekici bulmadıklarından kaynaklandığı biçiminde yorumlanabilir. Ancak, müdürlük için başvuruda bulunanların da %73.5'nin bu isteğinin gerçekleşmemiş olması, beden eğitimi öğretmenlerinin okul müdürlüğüne istekli olmalarını ya da müdürlük için başvuruda bulunmalarını engelleyen önemli bir etken olduğu düşünülebilir. Diğer taraftan, çalışmanın bir doğurgusu olan yöneticiliğe, beden eğitimi öğretmenlerinin büyük ölçüde ilgisiz ve isteksiz olmalarının müdür atamaya yetkili birimlerin dikkatini çekmesi gereken bir husus olduğu ileri sürülebilir. Okul müdürlüğüne atanan kişilerin, büyük bir çoğunluk olan "isteksiz kişilerden" seçilmiş olması durumunda, bu kişilerin görevlerinde başarılı olamayabileceklerini bunun bedelinin ise eğitime malolacağı ve bu nedenle eğitimin niteliğini olumsuz yönde etkileyebileceği düşünülebilir.

Tablo 9: Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Müdürlük İçin başvurmayı Nedenleri

Nedenler	Sayı (f)
Tam zamanlı çalışma şartları uygun gelmiyor	5
Şimdiki yönetim anlayışını benimsemiyorum	3
Öğretmenliği yöneticiliğe tercih ediyorum	304
Antrenörlük yapmak için daha çok zaman ayırmak istiyorum	181
Hizmet sürem yeterli değil	11
Şu andan düşünmüyorum, gelecekte düşünebilirim	4
Kişilik yapım yöneticiliğe elverişli değil	3
Müdürlüğe sağlanan maddi olanaklar yetersiz	2
Okul müdürüne yeterli yetki verilmemesi ve müdürlüğün cazip olmaması	5
Kadro bulunmaması	4
Atamaların partizanca yapılması ve liyakata önem verilmemesi	6
Müdürlüğün yorucu, yıpratıcı ve sorumluluk isteyen bir görev olduğunu düşünüyorum.	2

Tablo 9'da görüldüğü gibi, beden eğitimi öğretmenlerinin çoğunluğu öğretmenliği yöneticiliğe tercih ettikleri, büyük bir kısmı da antrenörlük yapabilmeye daha çok zaman ayırmak istedikleri için müdür olmayı istememektedirler. Beden eğitimi öğretmenlerinin, okul müdürlüğü için başvurmayı nedenlerinden ilk sırada gösterilen, öğretmenliği yöneticiliğe tercih etmeleride bu mesleğin müdürlükten daha çekici olduğu, beden eğitimi öğretmenliğini gerçekten sevdiğikleri ve istedikleri için seçmiş olabilecekleri düşünülebilir. Ancak, üniversitelere giriş sınavları sonucunda herhangi bir yüksek okulu kazanmayanların ÖSS sınavı sonucuna göre açıkta kalmamak için Beden eğitimi ve spor yüksekokullarına müracaatta bulunulması ve bu okullara düşük puanlarla girilmesi dikkate alındığında böyle bir yargının savunulamıyacağı ortadadır.

Tablo 10: Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Okul Müdürlüğüne İlişkin Görüşleri

Okul Müdürlüğüne İlişkin Görüşler	Boş	Hiç Katılmıyorum	Çok az Katılıyorum	Biraz Katılıyorum	Çok Katılıyorum
	Okul müdürü olmak, öğretmenin mesleğinde başarılı olmasının bir göstergesidir.	42	353	72	96
Bir okulu yönetmek, prestij sağlayan bir görevdir.	45	118	146	162	117
Müdürlük, öğretmenliğe göre daha fazla ekonomik olanak sağlar.	42	159	176	149	62
Müdürlük, çalışma saatleri açısından öğretmenliğe göre daha serbesttir.	43	260	88	117	80
Müdürün özel odası, farklı olanakları ve emrinde çalışanları vardır.	50	185	138	104	111
Müdürün öğretmenlere göre daha geniş bir çevre ve üst makamlarla ilişki kurma olanağı vardır.	38	58	75	179	238
Müdürlük öğretmene bir doyum hissi verir.	53	290	107	92	46
Müdürlük, çok cezbedici bir görevdir.	50	358	112	55	13

Tablo 10'a göre; beden eğitimi öğretmenlerinin, okul müdürlüğünü çekici, maddi olanaklar sunan, mesleki doyum ve prestij sağlayan, çalışma saatleri açısından esnek olan bir görev olarak görmemeleri, onların müdürlük için başvurmayışlarında ve okul müdürü olmak istemeyişlerinde önemli rol oynayan etkenler olduğu biçiminde yorumlanabilir.

Tablo 11: Beden Eğitimi Öğretmenlerinin. Müdür olmayı istemelerine ve cinsiyete göre dağılımı

BEDEN EĞİTİMİ ÖĞRETMENLERİNİN MÜDÜR OLMAYI İSTEYİP İSTEMEMELERİNE GÖRE DAĞILIMI			MÜDÜR OLMAK İSTEYEN BEDEN EĞİTİMİ ÖĞRETMENLERİNİN CİNSİYETE GÖRE DAĞILIMI		
YANITLAR	Sayı (f)	%	CİNSİYET	Sayı (0)	%
Müdür olmak isteyenler	72	12.2	Kadın	33	46
Müdür olmak istemeyenler	496	84.4	Erkek	39	54
Belirtmeyenler	20	3.4			
TOPLAM	588	100	TOPLAM	72	100

Tablo 11'de görüldüğü gibi, beden eğitimi öğretmenlerinin çoğunluğu (%84.4) okul müdürü olmayı istememektedirler. Müdür olmak isteyen beden eğitimi öğretmenlerinin %46'sını kadın öğretmenler oluşturmaktadır. Müdür olmak isteyen beden eğitimi öğretmenlerinin dağılımında cnsiyet açısından önemli bir fark bulunmamaktadır. Diğer bir anlatımla, kadın öğretmenler de erkek öğretmenler kadar müdür olmayı istemektedirler.

Tablo 12: Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Müdür Olma isteklerinin Düzeyini Belirleyen Değişkenlere Göre Dağılımı

Değişkenler	Top. Önr.	%	Erkek	%	Kadm Önr.	'
Yarım gün çalışma sistemi getirildiğinde	17	20.48	9	23.08	8	.18.18
Çocukların büyüdüğünde	9	10.84	1	2.56	8	18.18
Bekâr olduğum sürece	.2	2.41	1	2.56	1	' 2.28
Okul müdürüne daha iyi maddi olanaklar sağlandığında	14	16.86	10	25.64	4	9.09
Mesleğimde gereği kadar olgunlaştığıma inandığımda	30	36.15	16	41.03	14	, 31.82
Toplumda cinsiyet ayrımı yapılmadığına inandığımda	10	12.05	2	5.13	8	18.18
Emekliliği hak ettiğimde	1 *	1.21	-	-	1	2.27
TOPLAM	83	100	39	100	' 44	100

Beden eğitimi öğretmenleri yönetici olmayı istemekte midirler? alt problemi ile ilgili olarak beden eğitimi öğretmenlerine yöneltilen "okul müdürü olmayı istiyor musunuz? sorusuna örnekleme giren 588 öğretmenden sadece 72'si (% 12.24) evet yanıtı vermiştir. Buna göre, müdür olmak isteyen 72 beden eğitimi öğretmeni arasında kadın öğretmenlerin oranı %46'dır. Ancak, okul müdürlüğünü istemede kadın ve erkek beden eğitim öğretmenleri arasındaki denklige karşın, uygulamada ya da müdür atamada erkek öğretmenlerin tercih edildikleri anlaşılmaktadır.

Örnekleme giren beden eğitimi ve spor yüksekokulu mezunu müdürlerin çoğunluğunu (%37.5) ilköğretim okullarında görev yapan müdürler oluşturmaktadır. Örnekleme giren müdürlerden 3'ü yani %27'si lise müdürlüğü yapmaktadır. Bu bulguya göre beden eğitimi öğretmeni olan okul müdürleri lise düzeyinde sayısal azlığa sahiptir denilebilir.

Bu durumun, örnekleme giren okulların çoğunluğunu, ilköğretim okullarının oluşturmasından kaynaklandığı düşünülebilir. Ankara liselerinde anketlerin uygulandığı 1996-1997 öğretim yılında beden eğitimi ve spor yüksekokulu mezunu müdürün azınlıkta olması, mevcut yönetimin temel politikasının, müdür atamadaki uygulamaya da yansımalarının bir sonucu olarak düşünülebilir. Ayrıca bu durumu birinci alt problemin beden eğitim ve spor yüksekokulu mezunu müdürlerin liselerdeki sayısal azlığına ilişkin bulgusunu desteklediği ve araştırma probleminin önemini bir kez daha ortaya koyduğu biçiminde yorumlanabilir.

Tablo 5: Müdürlerin Toplam Hizmet Sürelerine ve Müdürlükteki Hizmet sürelerine Göre Dağılımı

Toplam Hizmet Süresi	Müdürlerin Toplam Hizmet Sürelerine Göre		B. E. Spor Y.O. Mez.		Müdürlerin Müdürlükteki Hizmet Sürelerine Göre		B. E. Spor Y.O. Mez.	
	Toplam Müdür	%	%	%	^Toplam Müdür	%	%	%
5 veya daha az	1	2.7	-	-	14	37.9	4	36.4
6-10 yıl	6	16.2	2	18.1	11	29.7	4	36.4
11-15 yılı	7	18.9	1	9.1	6	16.2	2	18.1
16-20 yıl	7	18.9	4	36.4	1	2.7	1	9.1
20 yıldan fazla	16	43.3	4	36.4	4	10.8	-	-
Bos					1	2.7		
Toplam	37	100	11	100	37	100	11	100

Tablo 5'de görüldüğü gibi, gerek toplam müdür dağılımında gerekse beden eğitimi spor yüksekokulu mezunu müdürlerin dağılımında müdürlük görevlerdeki hizmet süreleri 5 veya daha az yıl ile 6-10 yıl seçeneklerinde yığılma göstermektedir. Beden eğitimi ve spor yüksekokulu mezunu müdürlerin müdürlükteki hizmet sürelerine bakıldığında, 5 veya daha az (%36.4) ve 6-10 yıl (%36.4) seçeneklerinde eşit olarak yığılma göstermektedir. Bu durum, müdürlerin bu görevde ya kendi istekleriyle uzun süre İcalmaktıkları ya da ilgililerce bırakılmadıkları veya uzun bir öğretmenlik süresinden sonra bu göreve gelinebildiği biçiminde yorumlanabilir.

ÜÇÜNCÜ ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGULAR VE YORUMLAR

Araştırmanın üçüncü alt problemi şu şekilde ifade edilmiştir:

Beden Eğitimi öğretmenleri Yönetici olmayı istemekte midirler?

Bu alt problemle ilgili olarak örnekleme giren öğretmenlerin, daha önce müdürlük yapmadıkları, yapanların bu görevde ne kadar süre buldukları, müdürlük görevinden

Müdür olmak isteyen beden eğitimi öğretmenlerinin bu isteklerinin düzeyini belirleyen değişkenlere bakıldığında, katılım oranına göre sırasıyla:

1. Mesleklerinde gereği kadar olgunlaşma
2. Yarım gün çalışma sisteminin getirilmesi
3. Okul müdürüne daha iyi maddi olanaklar sağlanması
4. Toplumda cinsiyet ayırımı yapılmadığının inandırıcı olması
5. Çocuklarının büyümesi
6. Bekar olma
7. Emekliliği hak etme gibi durumların yöneticiliği istemede etkili olduğu gözlenmektedir.

Beden eğitimi öğretmenlerinin müdür olma isteği ile kişisel özelliklerinin ilişkisi araştırıldığında, öğretmenlerin cinsiyetleri ile daha önce okul müdürlüğü yapmış olmaları, onların müdür olma isteğini etkilemektedir. Beden eğitimi öğretmenlerinin, buldukları ilçe, çalıştıkları okul türü (ilköğretimokulu ve lise) ve öğretmenlikteki hizmet süreleri onların müdür olma isteğini etkilememektedir.

Tablo 13: Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Kişisel Özellikleri ile Müdür Olma İstekleri Arasındaki İlişki

Kişisel Özellikler	Sd	X ² (Hesap)	X ² (Tablo)
Cinsiyet	2	22.60*	5.99
Okul Müdürlüğü yapmış olmak	4	9.96*	9.48
İlçe	8	6.94	15.51
Okul Türü	4	4.35	9.48
Öğretmenlik hizmet süresi	8	9.70	15.51

*: 0.05 düzeyinde anlamlı

588 beden eğitimi öğretmenin müdür olma isteğiyle onların cinsiyetleri ve daha önce okul müdürlüğü yapmış olmaları arasında anlamlı ilişki bulunduğu görülmektedir. Beden eğitimi öğretmenlerinin buldukları ilçe, çalıştıkları okul türü (ilköğretimokulu, lise) ve öğretmenlikteki toplam hizmet süreleri ile okul müdürlüğünü istemeleri arasında anlamlı bir ilişki görülmemektedir.

DÖRDÜNCÜ ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGULAR VE YORUMLAR

Araştırmanın dördüncü alt problemi şu biçimde ifade edilmiştir.

- a. Kadın beden eğitimi öğretmenlerine,
- b. Erkek beden eğitimi öğretmenlerine,
- c. Okul yöneticilerine,

d. Yönetici atamalarda karar oluşturma durumundaki yöneticilere (Bakanlık ilk ve ortaöğretim genel müdürlüğü ile personel müdürlüğü atama birimi yöneticileri) ne göre beden eğitimi öğretmenlerinin okul müdürü olmalarına engeller nelerdir?"

Bu alt problemle ilgili olarak, üç tür ankette beden eğitim öğretmenlerinin okul müdürlüğüne atanmasının olası 11 engeli verilerek bu engellerden kendilerine en uygun olanları işaretlemeleri istenmiştir. Örnekleme giren 588 öğretmen, 37 okul müdürü ve 38 yönetici tarafından anketlerde verilen onbir engelin tekrarlanma sayısı aşağıdaki tablo 14'de verilmektedir.

Tablo 14: Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Müdür Olmasının Engelleri ile Deneklerin Statü, Cinsiyet ve Buldukları İlçe Arasındaki İlişki

Engeller	f	%	Statü (Kay-Kare)(sd:3)	Cinsiyet (Kay-Kare) (s±1)	İlçe (Kay-Kare)(sd:3)
Beden eğitimi öğretmenlerinin okul müdürü olmayı istememesi	460	66.3	10.94*	7.19**	15.89***
MEB'nin Beden eğitimi ve spor yüksek okulu mezunu yöneticilerin atanmasını teşvik edici olmaması	137	19.7	18.38*	31.67**	45.67***
Toplumsal yapımızda beden eğitimi ve spor yüksekokulu mezunu yöneticilerin toplumdaki imajlarının uygun olmaması	168	24.2	36.61*	17.20**	44.03***
Okul ortamı ve çevresinin, beden eğitim ve spor yüksekokulu mezunu müd. ü gereğince kabul etmemesi	121	17.4	29.80*	7.01**	25.53***
Yürürlükteki mevzuatta; beden eğitimi ve spor yüksekokulu mezunu müdürlerin yeterliliklerin belirlenmiş olmaması	111	16.0	10.71*	3.40	3.10
Atamaya yetkili amirlerin, başka branşlardan okul müdürlerini tercih etmesi	198	28.5	4.01	-	2.48
Teftiş sonuçlarının, beden eğitim ve spor yüksekokulu mezunun okul müdürlerinin yeterince başarılı olmadıklarını vurgulaması	19	2.7	0.04	0.31	5.20
Beden eğitimi ve spor yüksekokulu mezunu müdürlerin, öğrenci, öğretmen ve velilere karşı yanlış davranması	30	4.3	1.90	0.13	4.01
Beden eğitimi ve spor yüksekokulu mezunu müdürlerin, yönetim için gerekli zamanı ayıramaması	229	33.0	32.30*	12.45**	30.64***
Beden eğitimi ve spor yüksekokulu mezunu müdürlerin, resmi ve özel yaşamlarını birbirine karıştırmaması	51	7.3	5.61	7.89**	3.55
Beden eğitimi ve spor yüksekokulu mezunu müdürlerin, yönetim işlerinde ve kararlarda duygusal yanlış davranması	75	10.8	7.25	10.02**	7.05

* : 0.05 düzeyinde, 3 serbestlik derecesinde anlamlı, Tablodan okunan X^2 değeri : 7.81

** : 0.05 düzeyinde, 1 serbestlik derecesinde anlamlı, Tablodan okunan X^2 değeri : 3.84

*** : 0.05 düzeyinde, 5 serbestlik derecesinde anlamlı, Tablodan okunan X^2 değeri : 11.07

Tüm denekler tarafından, beden eğitimi öğretmenlerinin müdür olmasının engellerinin belirlenmesinde yığılmanın, beden eğitim öğretmenlerin müdür olmayı istememesi, beden eğitimi ve spor yüksekokulu mezunu müdürlerin, yönetim için gerekli zamanı ayıramaması ve atamaya yetkili amirlerin, başka branş mezunu okul müdürlerini tercih etmesi seçeneklerinde yoğunlaştığı görülmektedir.

a. Lise beden eğitimi öğretmenlerine göre; Beden eğitimi öğretmenlerinin müdür olmasının engelleri sırasıyla:

1. Beden eğitimi öğretmenlerinin müdür olmayı istememesi,
2. Atamaya yetkili amirlerin, başka branş okul müdürlerini tercih etmesi,
3. Beden eğitimi ve spor yüksekokulu mezunu müdürlerin, yönetim için gerekli zamanı ayıramaması,
4. Toplumsal yapımızda beden eğitimi ve spor yüksekokulu mezunu yöneticileri toplumda imajlarının uygun olmaması,
5. Yürürlükteki mevzuatta yönetim dersi alan beden eğitimi ve spor yüksekokulu mezunu yöneticilerin yeterliliklerinin belirlenmiş olmaması.

b. İlköğretim beden eğitimi öğretmenlerine göre; Beden eğitimi öğretmenlerinin müdür olmasının engelleri sırasıyla:

1. Beden eğitimi öğretmenlerinin müdür olmayı istememesi,
2. Beden eğitimi ve spor yüksekokulu mezunu müdürlerin yönetim için gerekli zamanı ayıramaması,
3. Atamaya yetkili amirlerin diğer branş okul müdürlerini tercih etmesi,
4. Toplumsal yapımızın beden eğitimi ve spor yüksekokul mezunu yöneticilerin toplumdaki imajlarının uygun olmamasıdır.

c. Okul yöneticilerine göre; Beden eğitimi öğretmenlerinin müdür olmasının engelleri sırasıyla;

1. Beden eğitimi öğretmenlerinin müdür olmayı istememesi,
2. Atamaya yetkili amirlerin, başka branş okul müdürlerini tercih etmesi,
3. Toplumsal yapımızda beden eğitimi ve spor yüksekokulu mezun yöneticilerin toplumdaki imajlarının uygun olmaması,
4. Okul ortamı ve çevresinin, beden eğitimi ve spor yüksekokulu mezunu müdürü gereğince kabul etmemesi,
5. Beden eğitimi ve spor yüksekokulu mezunu müdürlerin yönetim için gerekli zamanı ayıramamasıdır.

d. Yönetici atamalarında karar oluşturma durumundaki yöneticilere (Bakanlık ilk ve ortaöğretim genel müdürlüğü ile personel müdürlüğü atama birimi yöneticileri) göre; Beden eğitimi öğretmenlerinin müdür olmasının engelleri sırasıyla:

1. Beden eğitimi öğretmenlerinin müdür olmayı istememesi,
2. Beden eğitimi ve spor yüksekokulu mezunu müdürlerin yönetim için gerekli zamanı ayıramaması,

3. Okul ortamı ve çevresinin, beden eğitimi ve spor yüksekokulu mezunu müdürü gereğince kabul etmemesi,

4. Toplumsal yapımızda beden eğitimi ve yüksekokulu mezunu yöneticilerin toplumdaki imajlarının uygun olmaması,

5. Yürürlükteki mevzuatta yönetim dersi alan beden eğitimi ve spor yüksekokulu mezunu yöneticilerin yeterliliklerinin belirlenmiş olmaması beden eğitim öğretmenlerinin okul müdürü olarak atanmasına engel oluşturan etmenler olarak sıralanmıştır.

BÖLÜM IV

SONUÇLAR

1. Beden eğitimi ve spor yüksekokulu mezunu müdürlerin oranının, beden eğitim öğretmenlerinin sayısı ile tutarlı olmadığı görülmektedir.

2. Beden eğitimi öğretmenlerinin, müdür olma konusunda istekli olmadıkları, ancak, müdür olmak isteyen az sayıdaki öğretmen arasında da cinsiyet bakımından önemli bir fark bulunmadığı görülmektedir. Kadın beden eğitimi öğretmenleri de erkek beden eğitimi öğretmenleri kadar müdür olmayı istemektedirler.

3. Kadın ve erkek beden eğitimi öğretmenleri, müdür olmak için, mesleklerinde gereği kadar olgunlaşmayı ve yarım gün çalışma sisteminin getirilmesini istemektedirler. Erkek öğretmenler ise, okul müdürüne daha iyi maddi olanakların sağlanmasını istemektedirler.

4. Müdür olmanın istenmemesi, yönetici atamalarında karar oluşturma durumundaki yetkililerin müdürlük konusunda diğer branş öğretmenlerini tercih etmesi, yönetim için gerekli zamanın ayrılamaması öğretmenler tarafından beden eğitimi öğretmenlerinin müdür olmasına engel durumlar olarak gösterilmektedir. Yöneticiler ise; beden eğitimi öğretmenlerinin müdür olmayı istememesini, beden eğitimi ve spor yüksekokulu mezunu müdürlerin yönetim için gerekli zamanı ayıramamasına ve atamaya yetkili amirlerin diğer branşlardan okul müdürlerini tercih etmelerine, beden eğitimi öğretmenlerinin müdür olmasına engel olarak düşünmektedirler.

5. Bakanlık ilk ve ortaöğretim genel müdürlüğü ile personel müdürlüğü atama birimi yöneticileri yürürlükteki mevzuatta, yönetim dersi alan beden eğitimi ve spor yüksek okulu mezunlarının yöneticilikte yeterliliklerinin belirlenmiş olmamasının, okul müdürü olarak atanmalarına engel oluşturduğunu belirtmektedirler.

ÖNERİLER

Burada uygulamacılar için geliştirilen öneriler sunulmaktadır.

1. Beden eğitimi öğretmenlerinin, okul müdürlüğü konusundaki isteksizliklerinin giderilmesi, bu göreve, makam, iş güclüğü, tam zamanlı çalışma güclüğü gibi unsurlar dikkate alınarak, ek ücret verilmesi yolu ile sağlanabilir.

2. Okul müdürlüğüne atamada, başarı kıdem, yöneticilik eğitimi, lisansüstü eğitim gibi niteliklere, uygulamada da önem verilerek, beden eğitimi öğretmenlerinin bu göreve olan isteksizlik ve atama birimlerine duydukları güvensizlik giderilmeye çalışılabilir.

3. Beden eğitimi öğretmenleri, okul müdürü olmayı, diğer branş öğretmenleri kadar istediklerine göre, atamaya yetkili amirlerce, bu göreve atamalarda beden eğitimi öğretmenleri de tercih edilmelidir.

4. MEB merkez ve taşra örgütünün, okul müdürlerinin çeşitli gereksinimleri karşılamada daha titizlik göstermesi gerekebilir. Okul müdürünün performansının yükseltilmesi öğretmen, büro elemanı, yardımcı hizmet elemanı, kaynaklama (finansman) gibi gereksinimlerinin zamanında ve yeterince karşılanması ile olanaklıdır.

5. Büyük sorumlulukları bulunan bir okul müdürüne, bu sorumluluklarla dengeli yetkiler de verilmelidir.'

KAYNAKÇA

1. AÇIKALIN, Aytaç (1980). "Orta Dereceli Okul Öğretmenlerinin Atama, Yerdeğiştirme İlkeleri ve Amaçları."
2. AÇIKGÖZ, Kemal (1984). "Öğretmenlerin Okuldaki Kararlara Katılımı". (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
3. BOŞGELMEZ, Meral (1984). "Klasik Yönetici Davranışlarına Öğretmenlerin Tepkileri." (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
4. BURSALIOĞLU,*Ziya (1975). Eğitim Yöneticisinin Yeterlikleri, Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi.
5. Türkiye İstatistik Yıllığı 1993. DİE Matbaası.
6. FİŞEK, Kurthan (1979). Spor Yönetimi. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi (Yayın No. 437).
7. FUSCO, Constance M. (1984). "An Examination of Teachers Attitudes Toward Women in Education Administration." (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Massachusetts: University of Massachusetts.
8. KAYA, Y. Kemal (1979). Eğitim Yönetimi Kuram ve Türkiye'deki Uygulama. Ankara: Doğan Basımevi.
9. KUTSAL, Alaattin ve F. Zehra MULK (1972). Uygulamalı Temel İstatistik, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
10. Millî Eğitim Bakanlığı (1995). Eğitim Gençlik ve Spor İstatistikleri 1995.
11. Millî Eğitim Bakanlığı (1986). Taşra Teşkilatı Yöneticiliklerine Atama ve Bunların Görevden Alınmaları Hakkında Yönerge.

TÜRK SPORUNUN GELİŞMESİ VE TOPLUMA YAYGINLAŞTIRILMASI BAKIMINDAN BASININ ETKİNLİĞİ

Suat KARAKÜÇÜK *
Fatih YENEL **

ÖZET

Yasama, yürütme ve yargıdan sonra dördüncü kuvvet olarak kabul gören medyanın toplumlara bilgilendirme, eğlendirme yoluyla etkileyerek yönlendirmedeki rolünün büyük olduğu tartışmasız kabul edilmektedir.

Sporun kitleler tarafından öncelikle aktif olarak yapılmasını sağlayacak, spordaki uluslararası başarıyı getirecek ve sporcu bir toplum yaratabilmek için her türlü çaba içinde olması gereken spor yönetiminin öncelikli konularının başında medya gelmektedir. Kanatımızca spor yönetiminin güncel sorunlarından birini de bu ilişkiler oluşturmaktadır.

Bu anlayışla medyanın önemli bir kolu olan yazılı basın, sporun gelişmesinde ve yaygınlaşmasından rolünün incelenmesi araştırmanın amacını oluşturmaktadır.

Araştırma 7-21 Ekim 1996 tarihleri arasındaki 15 günlük Türkiye, Hürriyet, Milliyet, Sabah ve Yeni Yüzyıl gazetelerinin genel haberler, reklam ilanlar ve spor haberleri ile spor haberlerinin konulara ve branşlara göre yüzdesel dağılımları incelenmek suretiyle bir içerik çözümlenmesi şeklinde gerçekleştirilmiştir.

Araştırma sonuçlarına göre Türkiye'deki gazetelerin %12'lik yeterli sayılabilecek bir oranda spor haberlerine yer verdikleri, ancak branşlara göre dağılımlarında %84.5 gibi yüksek bir oranda futbola yer ayrıldığı, diğer branşların tümüne birden ise ancak %15.5 gibi bir yer ayrıldığı görülmüştür.

Bu sonuç basının televizyonlarda da olduğu gibi öncelikle para kazanmayı amaç edinen bir yaklaşım içerisinde olduğunu ortaya koymaktadır. Bu durumda sporu yönetenlerin ise basını, sporun gelişmesi ve yaygınlaşması açısından profesyonel bir yaklaşımla bile kullanmayı düşünmediklerini veya bunda başarılı olmadıklarını ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Spor ve basın

THE EFFICIENCY OF MEDIA IN TERMS OF THE DEVELOPMENT OF TURKISH SPORT AND THE SPREAD OF SPORT IN SOCIETY

ABSTRACT

It is undauntly accepted that media has a great role to inform, and to direct the societies as the fourth force after legislation, execution and judgement media has important place among the priorities subjects of sport administration that it must be in great struggle in order to activate people participation into sports, having success in international area and to create sportsman society.

According to our opinion, one of the problems of sport administration is these relations.

Aim of this research is to review the role of press which is one of the important branch of media to develop and to wide spread sports.

* Gazi Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksek Okulu I ANKARA

** Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü I ANKARA

The research was done with reviewing the percentage distribution and the content analysis of general news, advertisements and sports news in Türkiye, Hürriyet, Milliyet, Sabah and Yeni Yüzyıl papers between 7-21 October 1996.

According to results of this study, the rate of sports news are 12% in the Turkish Papers, however in the distribution of branches, football has high percentage with 845%, all other branches have only 15,5%.

This result shows that press approaches to sports from the financial point of view as television. This situation explain that sports administrators have no success to use press in a professional manner to improve and widespread sports.

Key Words: Sport and press

GİRİŞ

Tüm yazılı ve elektronik basın yani kitaplar, dergiler, gazeteler, sinemalar, tiyatro, radyo ve televizyon medyayı oluşturmaktadır. Medya ise insanları, ulaştığı güçlü nokta itibarıyla okul döneminden olduğundan da köklü bir şekilde hayatları boyunca ve çoğu zaman farkında olmadan yoğun bir şekilde etkileyen önemli bir kitle iletişim aracıdır.

Medyanın en önemli kurumu kuşkusuz televizyondur. İnsanların günde ortalama 3-4 saat televizyon izlemeleri bunun en büyük kanıtıdır. Yazılı basın ise televizyondan sonra toplumlara etkileme gücüne sahip kitle iletişim araçlarıdır.

Televizyonun rakipsiz bir dinlenme, boş zamanları değerlendirme, haber iletme ve bilgilendirme aracı olduğu tartışmasız kabul edilmektedir. Ancak insanların tercihleri; hangi kitle iletişim araçlarını hangi ortamlarda kullanacakları ve hangisini daha güvenli bulacaklarına göre değişebilmektedir. Bu durumda televizyon yine ön planda yer alırken gazeteler ikinci sıraya gelmekte ve önemli bir güç olma özelliğini de devam ettirmektedir.

Kitle iletişim araçları çok çeşitli konudaki enformasyonla insanlar üzerinde etkili olabilmektedir. Bilgi edinmek ve özellikle de boş zamanlarını değerlendirmek üzere kitle iletişim araçlarına yönelen insanlar, yoğun bir yönlendirme ile karşı karşıya kalabilmektedirler. Eğitim, kültür, coğrafya, ekonomik durum veya diğer faktörlerin etkisiyle çoğu kere alternatifsiz bir rekreatif araç olan kitle iletişim araçları insanlar üzerindeki etkisini daha da artırabilmektedir.

Bu etki olumlu olabileceği gibi olumsuzda olabilmektedir. İzleyiciler veya okuyucular çoğunlukla da bunun farkına varamamaktadırlar. Bunun sonucu güven de azalmaktadır. Örneğin Amerikan halkı televizyonkolik bir toplum olmasına rağmen televizyonların güvenilir olduğuna inanıyor ancak %25 kadardır (Turam 1994, s. 46). Ancak bu güvensizliğe rağmen kitle iletişim araçlarından vazgeçilememekte ve ister istemez etkileme yönü-geci dışına çıkılamamaktadır.

Demokrasi her alanda medyanın bir dizi işlevi ve hizmeti yerine getirmesini ister. Bu beklentiler de oldukça titiz ilkelere sahiptir. Bu anlamda medyanın işlevi ile ilgili bazı demokratik beklentiler bulunmaktadır.

Bunlar (Gurevitch and Blumler, 1997, s. 200-201):

1. Toplumsal ve siyasal çevrenin gözetimi yurttaşların refahını olumlu yada olumsuz biçimde etkileyecek gelişmelerin haber verilmesi.

2. Anlamlı gündem koyma.

3. Çeşitli çevrelerin görüşlerinin aktarılmasında bir platform görevi görme

4. Çeşitli görüş temsilcileri ile veya iktidarı elinde bulunduranlarla kitleler arasında diyalog sağlama.

5. Resmi görevlilerin yetkilerini nasıl kullandıklarına ilişkin hesap vermeleri için mekanizmalar sağlamak.

6. İnsanların, her alandaki uygulamaları, politikaları izlemek ve konuşmaktan çok, öğrenmeleri, tercih yapmaları ve katılmaları için teşvik etme.

7. Medya bağımsızlığını ve ilkelerini koruyan çalışmalar yapma.

8. Bilgilendirme

Ayrıca, medyanın, dikkat ve ilgi çekiciliği, zayıf davranışları etkilemesi, etkisinin kalıcılığı, elastiki oluşu, aktüaliteyi takip kolaylığı gibi özellikleri insanlara cazip gelmektedir. (Gani, 1996, s. 1363).

Medyanın amacı, kamuyu ilgilendiren konulara ilişkin çeşitli enformasyonu ve kanırları aktarmak olmalıdır. Bu bilgiler hem yurttaşların eğitimi ve kültürü üzerinde önemli etkiler oluşturacak, hem deonlarıninsanlar ve kurumlar hakkında kendilerine ait kanırlarının oluşumunda bir temel işlev görecektir (Encabo, 1997, s. 291). Bu durumda medya, enformasyonu başlı başına bir amaç olarak değil, kişinin ve toplumun gelişimine katkıda bulunmanın bir aracı olarak kabul etmektedir. Medya, kamuoyunu önceden belirlemek ya da yaratmak; çok geniş etkileri bulursa bile yalnızca kamuoyunu eğitmek veya kendilerini resmi olmayan kararları veren yargı benzeri karar alma organları olarak fonksiyon üstlenen amaçların ötesinde faaliyetlerini sürdürmelidir.

Eğer bilgilendirme ve iletişim sağlama amacı eğitime, yargılama ve kamuoyu yaratma şekline dönüşürse, medya okullar ve yargı gibi toplumsal kurumların yani bir bakıma halkın haklarını sahiplenerek demokratik bir dengesizlik yaratabilirler (Encabo, 1997, s. 292).

Yazılı basın, devleşen televizyon yanında fonksiyonunu devam ettirmektedir. Ancak bunu çağdaş evrimleşmesi süreci içerisinde yerine getirebilmektedir. Bu süreçte basın televizyonun duyurduğu haberleri daha detaylı işler. Televizyon toplumun ilgisini üzerine çektiği olayları her çeşit belge, detaylı yazılar, düzenlemeler, demeçlerin tam metinleri ile özel makedelerle verir. Bu yazılar aynı zamanda kesilip saklanabilir ve arşiv oluşturulabilir. (Gaillard 1991, s. 17). Ayrıca tekrar okunabilme, haberlerin daha ayrıntılı, derinliğine inilerek verilebilmesi zamanın daha elverişli kullanılması nedeniyle gerektiğinde sayfa sayısı artırılarak kapsamın genişletilebilmesi gibi özelliklerinden bahsedilebilir. Kuşkusuz televizyona oranla daha az süratli olması ve yalnız göze hitap edebilmesi gibi durumlar da başka niteliklerini ortaya koymaktadır (Tokgöz, 1985, s. 6).

Bu yaklaşım içerisinde çalışmanın amacını Türk basınının toplumun ilerisinde olabilecek düzeyde, sporun topluma yaygınlaştırılması ve geliştirilmesinde öncülük etme, ve yönlendirmedeki etkinlik düzeyini incelemek oluşturmaktadır.

YÖNTEM

Araştırma içerik analiziye gerçekleştirilmiştir. Araştırmada 7-21 Ekim 1996 tarihleri arasında yayınlanan Türkiye'nin traj olarak beş büyük gazetesi olan Türkiye, Hürriyet, Milliyet, Sabah ve Yeni Yüzyıl gazeteleri değerlendirmeye alınmıştır. Tarihler seçilirken sporda olağan yaşanan günler olmasına dikkat edilmiş ve bu tarihler de uluslararası bir

organizasyon gerçekleşmemiştir. Bu tarihlerde Türkiye'de gazetelerin toplam trafi 3.5 milyon civarındadır. Bu traflar içerisinde araştırma örneklemini oluşturan beş gazetenin toplam trafi ise yaklaşık 2.3 milyondur. Genel traj içerisinde %65.7 gibi yüksek bir oranı oluşturmaktadırlar.

Gazeteler; genel haberler, reklam ve ilanlar ile spor haberleri olarak öncelikle üç gruba ayrılmıştır. Daha sonra spor haberleri; köşe yazıları, haberler ve fotoğraflar olarak, ayrıştırılarak ölçülmüşlerdir. Son olarak da köşe yazıları, haberler ve fotoğraflar spor branşlarına göre ayrıştırılarak ve her biri ayrı ayrı olarak ölçülmüşlerdir.

Ölçümler cm^2 olarak ifade edilmiştir. Gazetelerin araştırma içerisindeki sayfa sayıları ve alan toplamaları cm^2 olarak ve ortalamalar alınarak incelemeye tabi tutulmuştur.

BULGULAR VE YORUM

Örnekleme grubunu oluşturan gazeteler ortalama 28 sayfa sayısı ve $60.170'cm^2$ de alan ortalamalarıyla önemli sayılabilecek bir yoğunlukta yayın yapmaktadırlar.

Tablo 1: 7-21 Ekim 1996 Tarihlerinde Yayınlanan ve Değerlendirilen Günlük Gazetelerin Sayfa ve Alan Durumları

Gazeteler	Sayfa sayısı	Toplam alan (cm ²)
Türkiye	24	51072
Hürriyet	34	74036
Milliyet	28	60830
Sabah	30	63840
Yeni Yüzyıl	24	51072

Gazeteler, genel haberlere %56, reklam ve ilanlara %32 ve spor haberlerine ise %12 oranında yer ayırmaktadırlar. Tablo 2'de de görüldüğü gibi spor haberlerine en fazla % 14.1 ile Milliyet, en az ise % 10.8'lik bir oranla sabah yer ayırmaktadır.

Gazetelerin yaşama kaynağının reklamlar ve ilanlar olduğu ve genel haberler içerisinde de çok çeşitli haberlerin bulunduğu düşünülürse, spora ayrılan %12'lik bir kısmın yeterli olduğu düşünülebilir. Ancak spor sayfasının, gazeteyi satın almadaki nedeninin %31 olduğu ve gazeteyi satın alan her 100 okuyucudan 9.6'sının ilk spor sayfasına baktığı göz önüne alınırsa (Eroğlu, 1987, s. 76-77) bu durumda gazetelerin spora ayırdıkları yer oranlarını daha da arttırmaları gerektiği söylenebilir.

Çalışanlarda gazete okuma alışkanlığı %82.3'dür. Bunların %55.5'i siyasi haber ve yorumları okumaktadır. İkinci tercihlerde ise erkeklerde en çok ilgi spora duyulmaktadır (%7.0). Kadınlar spora hiç ilgi duymamaktadır. Bunun yerine ekonomi ve piyasa haberleriyle ikinci olarak ilgilenmektedirler (%20) (DPT, 1992, s. 234).

Gazete okuma öğrenim durumuna göre de değişmektedir. Genelde ve devamlı okuyanların oranı ilkokul mezunlarında %18.3, ortaokul mezunlarında %30, lise mezunlarında %41.4 ve üniversite mezunlarında %85.7 dir. (DPT, 1992, s. 234; Tokgöz, 1979, s. 99). Bunların gazetede tercihlerine bakıldığında, siyasi haber ve yorumlar üniversite mezunları tarafından %77.7 gibi yüksek bir oranda tercih edilirken spor tercihleri çok düşüktür. İlkokul, ortaokul ve lise mezunlarının siyasi haber ve yorumları tercih oranları kademeli olarak düşerken spor tercihleri üniversite mezunlarına göre yükselmektedir. (İlkokul siyasi %45,7 spor %11,8, ortaokul siyasi 47,8 spor %5,2, lise siyasi %64 spor %2) (Aziz, 1982, s. 86). Ayrıca çocuklar gazetede %33.7 oranında spor ve %32 oranında ise ünlü kişiler sanatçılar ve sporcularla ilgili haberleri okumaktadırlar (Bulgu, 1995, s. 44). Bu durum yaşla olan bir ilişkiyi de ortaya koymaktadır. Buna göre basının spor üzerinde etkileme, yönlendirme rolünün daha da arttığı söylenebilir.

Spor haberleri, çeşitlerine göre değerlendirildiğinde haberlere %68.9, fotoğraflara %20.6 ve köşe yazılarına ise %10.4 oranında yer ayrıldığı görülür (Tablo 3.). Bu oranlar gazetelere göre de pek fazla bir değişiklik göstermemektedir. Sadece Türkiye gazetesi köşe yazılarına %16.6 oranında ve diğerlerine göre daha fazla bir yer ayrılmaktadır.

Tablo 2: Gazetelerin Haber Dağılımı.

GAZETELER	GENEL HABERLER		REKLAM ve İLANLAR		SPOR HABERLERİ		TOPLAM	
	f (cm ²)	%	f (cm ²)	%	f (cm ²)	%	f (cm ²)	%
TÜRKİYE	31057	60.8	13360	26.1	6655	13	51072	100
HÜRRIYET	32894	44.4	32820	44.3	8322	11.2	74036	100
MİLLİYET	33927	55.7	18320	30.2	8584	14.1	60830	100
SABAHA	34065	53.3	22850	35.7	6925	10.8	63840	100
YENİ YÜZYIL	35610	69.7	9887	19.3	5575	10.9	51072	100
TOPLAM	167553	56.0	97237	32.0	36061	12.0	300851	100

Köşe yazıları oranının genelde düşük olması gazetelerin; sporda kalıcı, eğitici, düşündürücü, derinlemesine inceleyci ve yorumlayıcı bir politikadan çok fotoğraf ve haberlerle çarpıcı, anlık, etkileyici, traj artırıcı ve geliş geçici bir politikayı tercih ettikleri söylenebilir. Bu Jeani gazetelerin köşe yazılarındaki konu içerikleri analiz edildiğinde daha da belirginleşmektedir. Buna göre; köşe yazılarının konusunu %82.8 oranında (toplam köşe yazıları 3733 cm² içinde futbol 3090 cm²dir.) futbol oluşturmaktadır. Diğer bütün branşlar ve konular ise ancak %17.2 oranında kalmaktadır.

Tablo 3: Spor Haberlerinin Çeşitlerine Göre Toplam Dağılımı.

GAZETELER	SPOR HABERLERİ		KÖŞE YAZILARI		HABERLER		FOTOĞRAFLAR		TOPLAM	
	f (cm ²)	%	f (cm ²)	%	f (cm ²)	%	f (cm ²)	%	f (cm ²)	%
TÜRKİYE	1108	16.6	4295	64.5	1252	18.9	6655	100		
HÜRRIYET	766	9.2	6017	72.3	1539	18.5	8322	100		
MİLLİYET	674	7.9	5757	67.0	2153	25.1	8584	100		
SABAHA	549	7.9	4898	69.4	1568	22.6	6925	100		
YENİ YÜZYIL	636	11.5	3985	71.5	952	17.0	5575	100		
TOPLAM	7353	10.4	24863	68.9	7464	20.6	36061	100		

Gazetelerin, spor branşlarına göre sütunlarında ayırdıkları yere bakıldığında ise %84.5'lik yüksek bir oran ve büyük bir farkla futbolun ilk sırada yer aldığı görülmektedir (Tablo 4).

Futbolu, %7.3 ile basketbol takip ederken, at yarışları, voleybolda küçük oranlarla basketbolü takip etmektedir. Bir anlamda futbol dışındaki, federasyonu olan 35 branşa ve daha birçok spora ancak %15.5 lik bir oranda yer ayrılmaktadır. Bu durum ise büyük bir çarpıklığı ortaya koymaktadır.

Ayrı ayrı gazetelere bakıldığında ise, durumun pek fazla fark içermediği, ancak Yeni Yüzyıl gazetesinin futbola %72.8 ile diğer gazetelerden daha az yer ayırarak, öbür spor branşlarına biraz daha fazla ağırlık verdiği görülmektedir (Tablo 4).

Tablo 4: Gazetelerin Branşlara Göre Spor Haberlerinin Dağılımı.

BRANŞLAR GAZETELER	FUTBOL	GÜREŞ	HALTER	ATLETİZM	HENTBOL	BASKETBOL	VOLEYBOL	RAKET SPORLARI	JUDO, KA., TAEK	BOKS	AT YARIŞLARI	RALLI	DİĞER	TOPLAM
	TÜRKİYE f cm ² %	5722 85.9	40 0.6	6 0.0	11 0.1	6 0.0	452 6.7	24 0.2	2 0.0	11 0.1	-- --	4 0.0	13 0.1	364 5.4
HÜRRIYET f cm ² %	7308 88.0	-- --	10 0.0	37 0.4	19 0.1	543 6.4	47 0.5	11 0.1	-- --	12 0.1	201 2.4	4 0.0	130 1.5	8322 100
MİLLİYET f cm ² %	7364 86.7	6 0.0	-- --	86 1.0	28 0.2	464 5.5	50 0.4	26 0.2	8 0.0	2 0.0	244 2.8	20 0.1	286 3.2	8584 100
SABAH f cm ² %	6051 87.3	14 0.2	-- --	4 0.0	19 0.2	458 6.8	34 0.4	11 0.1	5 0.0	5 0.0	255 3.6	1 0.0	67 0.9	6925 100
YENİ YÜZYIL f cm ² %	4052 72.8	16 0.2	-- --	15 0.2	39 0.7	748 13.4	224 3.9	36 0.6	2 0.0	2 0.0	233 4.3	82 1.5	126 2.1	5575 100
TOPLAM f cm ² %	30497 84.5	76 0.2	16 0.04	153 0.4	111 0.3	2665 7.3	379 1.1	86 0.2	26 0.08	21 0.06	937 2.5	120 0.3	973 2.6	36061 100

Gazetelerin spor haber çeşitlerinin branşlara göre dağılımına bakıldığında yani köşe yazıları, haberler ve fotoğraflarda yine futbol, diğer branşlara nazaran önemli bir farkla en fazla yer ayrılan ve önem verilen branş durumundadır (Tablo 5, 6,7,8,9).

Tablo 5: Türkiye Gazetesin'de Spor Haber Çeşitlerinin Branşlara Göre Dağılımı.

DEĞERLER BRANŞLAR	KÖŞE YAZILARI		HABERLER		FOTOĞRAFLAR		TOPLAM	
	f cm ²	%	f cm ²	%	f cm ²	%	F cm ²	%
FUTBOL	826	12.4	3840	58.2	105	16.3	5722	86.9
GÜREŞ	--	--	36	0.5	4	0.0	40	0.6
HALTER	--	--	6	0.0	--	--	6	0.0
ATLETİZM	--	--	11	0.1	--	--	11	0.1
HENTBOL	--	--	6	0.0	--	--	6	0.0
BASKETBOL	136	2.1	243	3.6	73	1.0	452	6.7
VOLEYBOL	--	--	18	0.2	6	0.0	24	0.2
RAKET SPR	--	--	2	0.0	--	--	2	0.0
JUDO KARATE	--	--	6	0.0	5	0.0	11	0.0
BOKS	--	--	--	--	--	--	--	--
AT YARIŞLARI	--	--	5	0.0	--	--	5	0.0
RALLİ	12	0.1	--	--	1	0.0	13	0.1
DIĞER	134	2.0	122	1.0	108	1.6	364	5.4
TOPLAM	1108	16.6	4295	64.5	1252	18.9	6655	100

Tablo 6: Hürriyet Gazetesin'de Spor Haber Çeşitlerinin Branşlara Göre Dağılımı.

DEĞERLER BRANŞLAR	KÖŞE YAZILARI		HABERLER		FOTOĞRAFLAR		TOPLAM	
	f cm ²	%	f cm ²	%	f cm ²	%	F cm ²	%
FUTBOL	648	7.9	5439	65.3	1221	14.8	7308	88.0
GÜREŞ	--	--	--	--	--	--	--	--
HALTER	--	--	5	0.0	5	0.0	10	0.0
ATLETİZM	--	--	27	0.3	10	0.1	37	0.4
HENTBOL	--	--	15	0.1	4	0.0	19	0.1
BASKETBOL	59	0.7	277	3.5	207	2.2	543	6.4
VOLEYBOL	2	0.0	35	0.4	10	0.1	47	0.5
RAKET SPR	11	0.1	--	--	--	--	11	0.1
JUDO KARATE	--	--	--	--	--	--	--	--
BOKS	2	0.0	6	0.0	4	0.0	12	0.1
AT YARIŞLARI	9	0.1	171	2.0	21	0.2	201	2.4
RALLİ	--	--	4	0.0	--	--	4	0.0
DIĞER	35	0.4	38	0.4	57	0.7	130	1.4
TOPLAM	766	9.2	6017	72.3	1539	18.5	8322	100

Tablo 7: Milliyet Gazetesin'de Spor Haber Çeşitlerinin Branşlara Göre Dağılımı.

DEĞERLER BRANŞLAR	KÖŞE YAZILARI		HABERLER		FOTOĞRAFLAR		TOPLAM	
	f cm ²	%	f cm ²	%	f cm ²	%	F cm ²	%
FUTBOL	601	7.1	5092	59.3	1671	19.7	7364	86.1
GÜREŞ	--	--	3	0.0	3	0.0	6	0.0
HALTER	--	--	--	--	--	--	--	--
ATLETİZM	--	--	36	0.4	50	0.5	86	1.0
HENTBOL	--	--	15	0.1	13	0.1	28	0.2
BASKETBOL	35	0.4	227	2.7	202	2.4	464	5.5
VOLEYBOL	10	0.1	25	0.2	15	0.1	50	0.4
RAKET SPR	--	--	11	0.1	15	0.1	26	0.2
JUDO KARATE	--	--	4	0.0	4	0.0	8	0.0
BOKS	--	--	1	0.0	1	0.0	2	0.0
AT YARIŞLARI	--	--	234	3.0	10	0.1	244	3.0
RALLİ	--	--	4	0.0	16	0.1	20	0.1
DİĞER	28	0.3	105	1.2	153	2.0	286	3.2
TOPLAM	674	7.9	5757	67.0	2153	25.1	8584	100

Tablo 8: Sabah Gazetesin'de Spor Haber Çeşitlerinin Branşlara Göre Dağılımı.

DEĞERLER BRANŞLAR	KÖŞE YAZILARI		HABERLER		FOTOĞRAFLAR		TOPLAM	
	f cm ²	%	f cm ²	%	f cm ²	%	F cm ²	%
FUTBOL	491	7.1	4198	60.6	1362	19.6	6051	87.3
GÜREŞ	--	--	9	0.1	5	0.1	14	0.2
HALTER	--	--	--	--	--	--	--	--
ATLETİZM	--	--	3	0.0	1	0.0	4	0.0
HENTBOL	--	--	15	0.2	4	0.0	19	0.2
BASKETBOL	24	0.3	275	3.9	159	2.6	458	6.8
VOLEYBOL	--	--	23	0.3	11	0.1	34	0.4
RAKET SPR	--	--	7	0.1	4	0.0	11	0.1
JUDO KARATE	--	--	3	0.0	2	0.0	5	0.0
BOKS	--	--	3	0.0	2	0.0	5	0.0
AT YARIŞLARI	14	0.2	237	3.4	4	0.0	255	3.6
RALLİ	--	--	1	0.0	--	--	1	0.0
DİĞER	20	0.3	33	0.4	14	0.2	67	0.9
TOPLAM	549	7.9	4807	69.4	1568	22.6	6925	100

Tablo 9: Yeni Yüzyıl Gazetesin'de Spor Haber Çeşitlerinin Branşlara Göre Dağılımı.

DEĞERLER BRANŞLAR	KÖŞE YAZILARI		HABERLER		FOTOĞRAFLAR		TOPLAM	
	f cm ²	%	f cm ²	%	f cm ²	%	F cm ²	%
FUTBOL	524	9.5	2951	52.9	576	10.4	4052	72.8
GÜREŞ	--	--	9	0.1	7	0.1	16	0.2
HALTER	--	--	--	--	--	--	--	--
ATLETİZM	--	--	9	0.1	6	0.1	15	0.2
HENTBOL	--	--	39	0.7	--	--	39	0.7
BASKETBOL	87	1.6	449	8.0	212	3.8	748	13.4
VOLEYBOL	22	0.4	138	2.5	64	1.1	224	3.9
RAKET SPR	--	--	28	0.5	8	0.1	36	0.6
JUDO KARATE	--	--	2	0.0	--	--	2	0.0
BOKS	--	--	2	0.0	--	--	2	0.0
AT YARIŞLARI	--	--	229	4.3	4	0.0	233	4.3
RALLİ	--	--	45	0.8	37	0.7	82	1.5
DİĞER	3	0.0	85	1.6	38	0.6	126	2.1
TOPLAM	636	11.5	3986	71.5	952	17.0	5575	100

TARTIŞMA VE SONUÇ

Araştırma bulguları, Türk basınının spora yeterli sayfa ayırdığını ancak, spora ayrılan yerlerdeki branşlar dağılımında profesyonel futbol lehine büyük bir dengesizliğin olduğunu ortaya koymaktadır. Nitekim bulgularımıza göre, futbola %84.5 oranında yer ayrılırken, basketbola % 7.3 ve diğer 34 branşa ise %8.2 gibi çok düşük düzeylerde yer verilmektedir.

Bu durum, futbolun 1959'da profesyonel olması ve lig maçlarının başlamasından bu yana süre gelmiştir. Bu süreçte gazeteler profesyonel futbola sürekli, daha fazla yer ayırmışlar ve popüler futbolu öne çıkarmışlardır. 1987'de Türkiye'de 13 gazete ve 24 spor federasyonu vardır. Gazetelerin spor sayfalarında %60 (%50 si profesyonel) futbol, %15 basketbol, %20 voleybol, güreş, boks ve atletizm, %5'de diğer branşlara yer ayrılmaktadır (Eroğlu, 1987, s. 76). Bu değerler araştırma bulgularımıza göre daha dengeli görülmektedir.

Araştırmada, spor köşe yazılarına %10.4, haberlere %68.9 ve fotoğraflara %20.6 düzeyinde yer verildiği ortaya çıkmıştır (Tablo 3). Eroğlu'nun 1987 araştırmasında ise bu bulguların, köşe yazıları %10, haber %35 ve fotoğraf-karikatürlere %55 oranında yer verildiği sonucunun bulunduğu görülmektedir. Buna göre haber oranlarının değiştiği gözlenmektedir. Bu durum TV'nin daha fazla yaygınlaşması okuyucunun görüntü arzusu yerine, daha detaylı haber arzusunun öne çıktığı söylenebilir.

Basının bu yoğunlukta profesyonel futbola yönelmesi, kuşkusuz tiraj kaygısından ileri gelmektedir. Uluç (1996, s. 1447) bu durumu; "Sayfaların ve programların içeriğini satış servislerinden gelen uyarılar belirliyor, yazı işleri değil..." diyerek ifade etmektedir.

Ancak medyanın ve onun önemli bir kolu olan basın da bazı toplumsal sorumlulukları bulunmaktadır.

Medya rekabet ortamının acımasızlığında estetik dahil birçok kuralı ve etik değerleri göz ardı etme pahasına kar etmeyi en önemli belirleyici durumuna getirmektedir. (Gani, 1996, s. 1363; Turan, 1994, s. 38). Oysa medya önemli bir güçtür. Gazetelerin spor sayfalarını özellikle gençler okumaktadır. Gazetenin bu insanlara ve voleybol, basketbol, atletizm, tenis, güreş, cimnastik gibi sporların meraklılarına da birşeyler vermesi gerekir,

Demiray'm sadece Avrupa Güreş Şampiyonalarının yapıldığı günlerdeki gazetelerin bile güreşe ilgilerinin yetersiz olduğunun ortaya koyan çalışması (1993) bulgularımızı doğrulamaktadır. Ata sporu güreş dahi basında yansımaları yeterli düzeyde bulamamaktadır.

Aktif spora ya da değişik branşlardaki aktif spor seyirciliğine yönelimin kendiliğinden olması çok zordur. Bunun için aile ve okulun yanısıra en önemlisi kitle iletişim araçlarına ihtiyaç vardır. Medyanın bu toplumsal sorumluluğu yerine getirmesi beklenir.

Basın bu görevi yerine getirememektedir. Televizyon da aynı paralelde fonksiyon üstlenmiştir. Türkiye'deki televizyon kanalları futbola %50.6 ile %86.7 ve ortalama %68.7 oranında geniş yer verirken diğer branşlara çok az yer ayırmaktadır (Karaküçük, Yenei ve Yaman, 1996, s. 44).

Basının bu eksikliği, kar amacının öne çıkarılması şeklindeki ana politikalarının olması yanında, kuşkusuz spor yazarlarından da kaynaklanmaktadır. İşi spor yazarlığı olan Türkiye'de yetişmiş çok değerli insanlar vardır. Ancak bunlar, belki de ana politikalar paralelinde görevlerini sadece futbol maç kritikleri ve heyecanlı, tiraj artırıcı taraftar yazıları yazmakla yerine getirmektedirler. Bu saygıyla karşılanabilir. Ancak bu çalışmalar dışında spor yazarlarının diğer branş gazetelerinin aksine pek fazla araştırma-inceleme kitaplarına rastlanılmamaktadır. Ergün Hiçyılmaz'ın, Doğan Yıldız'ın, Orhan Boran'ın, Halit Kıvanç'ın 1970'li yıllardaki yapıtlarının ve daha birkaç eserin dışında maalesef başka eserlere rastlanılmamaktadır. Ayrıca bu yazarlarımızın bilimsel dergilerde de yazılarına rastlanılmamaktadır. Gençlik Spor Genel Müdürlüğü'nün satın aldığı veya bastırıldığı kitaplar arasında bir gezinmek durumu daha açık ortaya koyacaktır.

Ayrıca spor gazetecileri, kendi içgüdülerini daha fazla ön plana çıkartarak olaylara mümkün olduğunca farklı bakış açıları getirmektedirler. Belki de bu durum kısmende olsa gazetecilerin bizzat kendilerinin haber üretme yoluna gitmeleriyle olumsuz sayılabilecek durumların ortaya çıkmasınada sebep olmaktadır (Miller, 1987, s. 46). Bütün bunlar spor basınının yıpranmasına da neden olmaktadır. Kuşkusuz bunda iyi yetişmiş elemanların spor basınına artık tercih etmemeleri ve düşük ücret politikalarında rolü bulunmaktadır (Demirkent, 1996, s. 1445).

Bu durumda kar etmeyi ön plana çıkaran medya, toplum için önemli olan amatör futbol dahil değişik spor dallarında aktif katılımı sağlayacak ve topluma yayacak yayınlar yapmaya yönlendirilmeye çalışılmalıdır. Yani "medya sana gelmiyorsa sen medyaya gideceksin" anlayışı öne çıkarılmalıdır.

TV'nin Türk halkının yaşamına tam olarak girmediği yıllarda atletizm başta birçok branşın yarışmalarında seyirci tıklım tıklım olurdu. İnönü Stadında yapılan atletizm yarışmaları buna örnektir (Uluç, 1996, s. 1448). Büyük gazetelerin bu branşlara biraz fazla yer vermeleri bunları sağlamaya yeterli olabiliyordu. Bugün Türkiye'de durum çok farklı geliyor. Olimpiyatlar artık kapımızda. Ancak olimpiyatların en önemli branşları atletizm, cimnastik ve yüzmede hatta ata sporumuz dediğimiz güreşte seyirci yok denecek kadar az

adeta yok. Bazı olimpik branşların ise sporcusu bile yoktur. Olimpiyatları almak için özellikle yurt dışında çaba harcayan medya mensupları ve tabii TMOK ile spor yöneticileri bu çabalarını öncelikli olarak ülke içinde futbolun dışındaki branşların gelişmesi ve topluma yaygınlaşması için de harcamalıdır.

Özellikle spor gazetecisinin; toplum karşısında spor olayını spora özgü bir anlayışla veren, spor bilincinin gelişmesi topluma yaygınlaşmasını sağlayan, sporun fair-play anlayışıyla yapılmasını ve algılanmasını amaçlayıp, sertlikten kaçınan (Erdemli, 1996, s. 31) ve spora uygun önem vererek sporun bir hayat memet meselesi olmadığı görüşüyle sorumluluk taşıması beklenir.

Bunun için ayrıca öncelikle esas görevi sporun topluma yaygınlaştırılması olan ve yaklaşık 14000 personeli, yurt sathına yayılmış örgütü ve önemli sayılabilecek bütçesi ile Spordan Sorumlu Devlet Bakanlığı ve Gençlik Spor Genel Müdürlüğü devreye girmelidir.

Neler yapılmalıdır:

1. Federasyon faaliyet programları hazırlanırken federasyonlar arasında koordinasyon sağlanmalı ve organizasyonlar dengeli olarak takvime alınmalıdır. Yığılma engellenmelidir.

2. Diğer branş organizasyonları mümkün olduğunca futbol yoğunluğunun azaldığı günlere alınmalıdır.

3. Medyaya reklam verilmelidir. Özellikle basında, bilgilendirmeye ve yönlendirmeye dayalı albenisi olan reklamlar yayınlanmalıdır. Bunun için profesyonel anlamda düşünülmeli ve profesyonel reklam şirketleriyle çalışılmalıdır.

4. Spor basını üzerine düşen sorumluluğun bilincini sürekli yaşmalıdır. Spor gazetecileri öncelikle sporun topluma yaygınlaşması yönünde de çalışmalar yapmalıdırlar. Bu konuda çalışmalar içerisinde olan diğer insanlar ve kamuoyu için geniş bilgi ve birikimlerini araştırmalarla destekleyerek kitaplar yazmalılar ve bilimsel dergilerde yazılar yayınlamalıdırlar.

Sporun futbolla beraber her dalının topluma tanıtılması, insanların aktif katılıma veya aktif seyirciliğe teşvik edilmesi ve yaygınlaştırılması toplumsal bir zaruret olduğu kadar, olimpiyatları düzenlemeye talip Türkiye'nin de bir zorunluluğudur.

Bu balamdan basın yeterince etkin olamıyorsa, profesyonel anlayışla devreye sokulabilmeli ve sporun her çeşidinin topluma yaygınlaştırılmasının sağlanmasına çalışılmalıdır.

KAYNAKLAR

- Aziz, A.; Toplumsallaşma ve Kitlesele Eğitim, A.Ü. B.Y.Y. Okulu Yayını, No: 2, Ankara, 1982
- Bulgu, N.; "Spor Haberlerinin Bir Popüler Kültür Ürünü Olarak Gazeteden Tüketimi 12-24 Yaş Grubu Öğrencilerine Yönelik Bir Araştırma", Spor Bilimleri Dergisi, H.Ü. B.S.Y.O. Yayını, c. 6, no: 3, Eylül 1995.
- Demiray, U.; Türk Basının Güreş Sporuna Bakışı, İstanbul Güreş İhtisas Kulübü Yayını, no: 7, İstanbul, 1993.
- Demirkent. N.; "Medya ve Spor", Yeni Türkiye Dergisi Medya Özel Sayısı II, Yıl: 2, no: 12 Kasım-Ara, 1996.
- DPT, Türk Aile Yapısı Araştırması, DPT Yayını, Ankara, 1992.
- Eroğlu, S.; "Türk Spor Basını", A.Ü. BYYO Yıllık 1986-1987, Ankara 1987.
- Erdemli, A.; "Spor Gazetecisinin Kendi Toplumu ve Dünya Karşısındaki Sorumluluğu", Olimpiyat Dünyası, no: 3, Nisan 1996.
- Encabo, M.N.; "Gazetecilik Etiği ve Demokrasi", Der. S. İrvan; Medya Kültür Siyaset, Ark Kitapları, Ankara, 1997 içinde.
- Gurevitch M. and Blumler J.G.; "Siyasal İletişim Sistemleri ve Demokratik Değerler", Der: S. İrvan; Medya Kültür Siyaset, Ark Kitapları Ankara, 1997, içinde.
- Güngör, N. ve Binark, M.F.; "Televizyonda ve Başında Haberler Karşılaştırılmalı İçerik Çözümlemesi", Amme İdaresi Dergisi, c. 26, no: 3, Eylül 1993.
- Gaillard, P.; Gazetecilik, (Çev. M.S. Şakiroğlu), İletişim Yayınları, İstanbul, 1991.
- Gani. V.; "Medya ve Eğitim", Yeni Türkiye Dergisi Medya Özel Sayısı II, Yıl: 2, no: 12, Kasım - Aralık 1996.
- Kaplan, Y.; Televizyon, (Çev. G. Kaplan), Alternatif Üniversite, İstanbul, 1992.
- Karaküçük, S. Yenel, F. ve Yaman, M.; "Sporun Topluma Yaygınlaştırılması Bakımından Televizyon Spor Programlarının Etkinliği", G.U. Spor Bilimleri Dergisi, C. 1, no: 3, Temmuz 1996.
- Kaçmaz, C.; "Medya Aynı Zamanda Eğitici de Olmalıdır.", Milliyet Gazetesi, 7 Ekim 1996.
- Miller, D.; "The Role of the Sports Journalist", Olympic Message, Comité International Olympique, No: 18, August 1987.
- Tokgöz, O.; Siyasal Haberleşme ve Kadın, A.Ü.S.B.F. Yayını. No: 429, Ankara, 1979.
- Tokgöz, O.; Temel Gazetecilik, A.Ü. Basın Yayın Yüksekokulu Yayını, No: 8, Ankara, 1987.
- Turam, E.; Medyanın Siyasi Hayata Etkileri, İrfan Yayıncılık, İstanbul, 1994.
- Uluç. H.; "Spor ve Medya", Yeni Türkiye Dergisi, Medya Özel Sayısı II, Yıl: 2, no: 1, Kasım-Aralık, 1996.

SPORDA ETİK DEĞERLER AÇISINDAN DOPİNG

Hasan Basri ÖNGEL *

ÖZET

İnsanlık tarihinin erken dönemlerinden bu yana, sportif başarıyı dışarıdan müdahale yoluyla, haksız bir şekilde etkileme düşüncesi, insanın bilinç altında hep varolmuştur. Tabii ki beraberinde sportmençe ve centilmençe davranma düşüncesinin varlığı da, tarihin bilinen en eski günlerine kadar indiği bir gerçektir. Önceleri dinsel ayinlerin bir ritüeli olan sportif karşılaşmalarda, toplumsal vicdanı da rahatlatmak bakımından, tanrıların arzusu gibi değerlendirilerek, fiziksel çalışmalar dışında, dinsel ve mistik öğelere başvurmak suretiyle sonuçların etkilenmeye çalışıldığı çeşitli efsanelerde dile getirilmektedir. Yine primitif toplumlarda bazı bitkilerin performansı artırıcı sikirsel gücünün varlığı inancı, bu yöntemin de denenmesine neden olmuş, belkide gerçek anlamda dopingin buluşuna yardımcı olmuştur. Doping vasıtasıyla suni biçimde elde edilen sportif performans sporcuyla zirveye taşırken, erdemli olmaktan uzaklaştırarak onurunun rencide olmasına, sporcu kişiliğinin ve fair play anlayışının kaybolmasına neden olmaktadır. Rekabetin olduğu bütün yarışlarda bu ahlaki ilkenin yozlaşması karşısında uluslararası bir anlayışı kapsayan "fair play" kavramı kurallara riayete beraber rakibe saygı ve yarışma eşitliği prensiplerini de taşımaktadır. Sporcular bu nedenle zirveye taşınırken ve zirvede kalmak için yöntem olarak suni yollarla yani dopingle değil; karakter, spor ahlakı ve spor eğitime sahip, sportif yeteneklere dayalı, antrenman yoluyla performansı sporun özüne göre geliştirilmesiyle her sporcuda olması gereken sportif erdem gerçeği ile hareket etmelidirler.

Anahtar kelimeler: Etik değerler, Doping.

DOPING IN SPORT IN TERMS OF ETHIC VALUES

ABSTRACT

From early ages of mankind history up to now, to improve illegally athletic success has existed in subconscious of human. It is a naturel reality that idea of fair play has been existed since the begining of sports. In different legends it was mentioned there were some attempts to affect the results of sports competitions wltic were a rituel of religious seramony with religous and mystic elements. These attempts have been accepted as the wishes of gods. Also in primitive societies, beliefs of enchanting forces in some plants became a reason to try this way and maybe it helped to find real doping.

While having artificial high performance whith doping substances carry sportsman to the top, at the some time it becomes a reason to loose fair play. In all competitions in which rivalry, against to damaging this ethic principle fair play means that accepting rules, respect to opponent ad equality of competition. For this reason sportmen while they are running to the top and to stay there, not whit artificial ways i.e. doping, they have to act with relaiety of athletic ethic.

Key words: Ethic Volues, Doping.

GİRİŞ

Spor kelimesi etimolojik köken olarak, Disport (dis ve portare) kelimelerinden türemiş olup, işten uzak, durmak anlamına gelir. Bir başka deyişle spor; ağır iş değil, eğlence manasındadır. Çalışmak ile oynama arasındaki tek fark, tutumdaki değişikliktir. Spordaki tutum oyun tutumudur; onu yaşarken duyulan zevktir; sadece elde edilen sonuç söz konusu değildir¹³. Bu nedenle spor özü gereği bir oyundur.

Ancak eski Yunan anlayışında oyun ve spor birbirinden mahiyet itibariyle ayrılıyordu. Bu ayrım en iyi atlet sözcüğünü de dile getirilmekteydi. Her çocuk oyun oynar, yorulunca oyunu bırakır. Atlet ise, yorulmasına rağmen oyunu sürdürür. Bu bakımdan spor bir oyundur, fakat her oyun bir spor değildir.

Atlet sözcüğü eski Yunanlılar'da yarışma anlamına gelen atlos ile, yarışmanın ödülü anlamına gelen atlon sözcüklerinden türer. Yarışma anlamına gelen atlos'un sıfatı olan atlios, güçlükler içinde acı çeken, yarışma sonunda da bitkin düşen anlamına gelir⁶. Her iki kavramın ortak ifadesinden yarışmacıların ruh ve bedeninin eğitilmesi için spor yapmak yanında, ödül için yarıştıkları ortaya çıkar. Ödül maddi bir değerden ziyade dinsel bir anlam taşırdı. Kazananın ödülü bu manada bir taçtı, daha sonraları değerli bir madenden bir sac ayağı verilmeye başlandı. Bazı zamanlarda şampiyonlar, oyunları kazandıktan sonra kent geliriyle beslenirlerdi ve vergiden bağışık tutulurdular⁷. Ödüller sembolik şekilleriyle kutsallık taşıdığı gibi, onu elde eden şampiyon da kutsallık kazanırdı. Bu nedenle eski Yunan'da spor; fiziksel gücün yarıştırdığı, ama fizik ötesi sonucun elde edildiği, dinsel ve mistik bir değere sahipti. Olimpiyat şampiyonları, tanrıların özel yarattıkları insanlar veya tanrılardan ilave birşeyler almış kişiler olarak kabul edilir ve kendilerine büyük hürmet gösterilirdi⁸. Yarışmacılar müsabakaya tanrıları memnun etmek ve onların arzularının gerçekleşmesini sağlamak amacıyla katılırlardı. Elbette ki yarışmaların sonucuna tanrıların desteği etki eder, hatta, sonucunu belirlerdi.

Dikkat edilecek olursa, o dönemde de atletleri motive eden önemli maddi ve manevi değerlerin söz konusu olduğu görülecektir. Bu değerler sporcuda mutlak kazanma arzusunu yaratmakta, onun fiziksel çalışmalar dışında, dinsel ve mistik öğelere başvurmak suretiyle, yarışmanın sonucunu kontrol altına alma arzusu gözlenmektedir. Bir anlamda yarışmalardaki sporcular arasında eşitlik bu yolla bozulmaktaydı. Halbuki yarışmalara katılacak atletler olimpiyat kurallarına uyacaklarına dair yemin ederlerdi⁹.

Yine, bu yarışmaların temelinde; bireysel güç gösterisi yoluyla efsanevi yarı tanrısal bir kimlik kazanma ve mutlaka başarılı olma isteği yanında, Yunan site devletleri arasındaki rekabette yatmaktaydı. Yarışmalar bu yanı ile de bir güç gösterisi görünümünde olup, kazanılan madalya niteliğindeki taçlar, diğer sitelere karşı kazanılan zaferin sembolleriydi. Sporcunun gücü, sitenin gücünü ifade ediyordu. Yarışmalardaki her sporcu, sitelerin toplumu ile özdeşleşirdi. Onların başarısı; halklarının ve devletlerinin başarısı ve zaferi, başarısızlıkları ise aynı şekilde ait oldukları toplumların başarısızlığı anlamını taşırdı.

Kişisel bazda, sporcuların başarısı, onların ait oldukları toplumun aristokrat sınıfında yer almalarını ve biraz önce sözünü ettiğimiz gibi, bazı ayrıcalıklara sahip olmalarını sağlamaktaydı. Mesela Hititliler'de tanrı Madruk adına yapılan yarışlarda birinci gelen atlete, kralın seyis başı unvanı veriliyor³ ve bu mevki ile devleti yöneten mecliste yer alıyordu. Elbette ki, böyle imkanlar o dönemde de kazanma arzusuyla, kural dışı davranışların kullanılmasına neden olmaktadır. Yine, bizzat olimpiyat oyunlarının doğmasına kaynaklık eden efsanevi kahraman Pelops ile ilgili efsaneye göre; Pelops, yöreyi yöneten hükümdarın kızı olan Hippodamia'ya aşık olur. Ama hükümdar kızının evlenmesini kesinlikle istememektedir. Zira hükümdarın hayatı, kendisine çok önceden verilen bilgiye göre kızının evlenmemesine bağlıdır. Kızı evlenince kendisi de ölecektir. Bu sebeple kızını almak isteyen herkesle atlı araba yarışmasına giren hükümdar, gayet iyi cins atları, çok iyi bakılı arabası olduğundan, yarışmayı kazanmakta ve yarışı kaybeden de ölüme mahkum olmaktadır. Hükümdarla yarışmada yenik çıkacağını gayet iyi bilen Pelops, Hippodamia ile anlaşarak, araba bakıcısını rüşvetle elde eder, yarışı ve kızı kazanır¹⁰. Yine, Yunan mitolojisinin motiflerinden oluşan İlyada'da atletlerin başarılarına nasıl hile ve sahtekarlık

kattıklarını şöyle dile getirmektedir: Oyunlar esnasında tanrılar yarışmalara müdahale ederler. Birinci en hızlı olan değil, aksine, tanrıların yardım ettiği olurdu. Örneğin Ulis, Atena'dan yardım diler, Atena, Ulis'in uzuvlarını hafifletir ve önde koşmakta olan Aises'i iterek kaymasına ve kokmuş sığır pisliğine düşmesine sebep olur. Seyirciler bu pislenmiş mağlup ile alay ederlerdi²⁹.

Özetleyecek olursak, tarihin bilinen en eski zamanlarından itibaren sportif başarıyı, dışardan müdahale yolu ile, kural dışı olarak etkilemek düşüncesi hep söz konusu olmuştur. Tabii ki beraberinde sportmence ve centilmence davranışların varlığı, tarihin bilinen en eski günlerine kadar indiği de vakıdır. Sporunun fiziksel ve psikolojik yapısının bozulmasına, sağlıksız bir görünüme bürünmesine neden olan doping uygulamalarının, sadece maddi kökenli söz konusu bozuklukların değil, aynı zamanda ahlaki ve etik değerlerinde aşındırılması suretiyle ideal insan tipi olan şampiyon ve rekortmen sporcu anlayışın da yozlaştırmaktadır.

Bu çalışmada sporcular üzerinde yürütülen doping adı verilen farmakolojik uygulamaların etik değerler üzerindeki etkilerini belirlemek amaçlanmıştır.

SPORDA DOPİNG KULLANIMININ TARİHSEL KÖKENLERİ

Primitif toplumlarda bazı bitkilerin performansı artırıcı büyüsel gücünün varlığı inancı, bu alanda araştırmalara neden olmuş, belkide gerçek anlamda dopingin bulunmasına sebebiyet vermiştir.

Tarihsel süreç izlendiğinde, sportif başarının sağlanması amacıyla, fiziksel gücü ve sportif performansı artırdığı inancıyla, çeşitli maddelerin kullanıldığını görmekteyiz. Aslında böyle maddelerin sporda kullanımı yeni birşey değildir. Antik çağda, eski Olimpiyatlarda atletlerin performanslarını artırmak için herşeye başvurdukları bilinir. Sporcular için her halde özel diyetleri vardı ve bedensel güçlerini arttırdığına inandıkları birçok maddeyi de kullanmaktaydılar⁴. Nitekim M.Ö. 3. yüzyılda yapılan olimpiyatlarda atletlerin her türlü çareye başvurarak güç ve enerjilerini suni olarak atırmaya çalıştıklarını Phlostratos ve Calenos'un yazılarından okuyoruz⁵. Yapılan spor karşılaşmalarında, aticilerin daha hızlı koşabilmek düşüncesiyle, bol miktarda mantar yemeleri gerektiğine inandıklarını elimizdeki kayıtlar göstermektedir⁶. Yine Orta ve Güney Amerika yerlileri uzun koşu ve yürüyüşlerinde Coco yapraklarını kullanırlardı⁷. Daha sonraki dönemlerde, özellikle köpek ve at yarışlarının popüler hale gelmesiyle birlikte, güç ve hız kazandırıcı yapay maddelerin kullanımı sistematik olarak yaygınlaşmış ve günümüzdeki konumuna ulaşmıştır⁸. Söz konusu maddeler genel olarak doping maddeleri adıyla isimlendirilmiş, performansı devamlı veya bir defaya mahsus, suni yollarla kural dışı artırmak amacıyla organizmada hiç bulunmayan veya az bulunan maddelerin anormal miktarlarda verilmesi şeklinde tanımlanmıştır. Kelime Afrika'da kullanılan Boer lehçesinde de geçmekte olup, orada dinsel bazı törenlerde kullanılan uyarıcı bir madde olarak bahsedilir. Etimolojisi anglo-felemenkçe olan bu kelime kısaca, performansı, verimi arttıran herhangi bir maddeyi ifade eder⁹.

Anlaşılabacağı gibi, 19. yüzyıla gelindiğinde performansı artırıcı maddelerin kullanımı birden bire fazlaşmıştır. 1896'da Modern Olimpiyat Oyunları'nın başlamasıyla birlikte, sporcular arasında kafein, alkol, nitrogliserin, eter, striknin ve opium olmak üzere, çok çeşitli maddelerin ve ilaçların kullanımı giderek yaygınlaşmıştır¹⁰. 1860'larda Amsterdam'da kanallarda düzenlenen yüzme yarışlarında doping yapıldığı bildirilir¹¹. Bisikletçi Knut Enemark Jensen, Jupp Elze arkası arkasına fazla miktarda amfetamin alıp doping

yaptıklarından dolayı yarışmalar ya da karşılaşmalar sırasında can verdiler¹⁶. 1964 Tokyo Olimpiyatında aradan henüz dört yıl geçmiş olmasına karşın, sporcuların kas kitlelerinin aşırı derecede arttığı görülmüştü ve ard arda rekorların gelmesi üzerine, FIMS ve IOC, dopingi yeniden tanımlayarak, bu konuda kesin kurallar getirmiş ve yasak maddelerin listesini belirlemişlerdir¹⁷. Açıklıkla anlaşılacağı gibi, dopingin olumsuz yönü, öncelikle sporunun vücudunda sağlık açısından yarattığı tahribat ve onun sonucu ortaya çıkan hayati tehlike nedeniyle önemli görülmüş, yasaklama noktasına bu sebeple gidilmiştir.

DOPİNG NEDİR? NİÇİN YAPILIYOR?

Alman Hekimler Birliği, yarışmalarda performansı arttırmak amacıyla verilen, etkin olan veya olmayan her türlü drogu doping olarak kabul etmektedir¹⁸. Çok hassas ve dikkatli irdeleme ve analizleme metodları geliştirilmiş olmasına rağmen, belirlenmesi güç yollara başvurarak doping yapan sporcuların varlığı bilinmektedir. Her geçen gün yeni yeni doping yöntemleri geliştirilmekte, bunlardan bir kısmı gerçekten etkili olurken, bir kısmında yalnızca psikolojik etki noktasında kalmaktadır.

Sporda rekabetin giderek artması, antrenmanların giderek zorlaşması ve insan gücünü zorlayan bedensel yüklenmeler, ardarda gelen rekorlar, daha güçlü, daha hızlı olma isteği ve çabası, sporcu üzerindeki stresi artırmakta ve kişilik sınırlarını zorlamaktadır¹⁹. Sporu bir iş olarak benimseyip, adeta onun için yaşayan bireylerde agresif davranışlar, sürekli üstün olma isteği, kendini beğenme ve şöhret olma düşüncesi hakimdir. Kişisel bazda şahsi prestij, sporunun iz bırakma arzusu, transfer ücretlerinin astronomik noktalara ulaşması, yarışmalarda madalya kazanma ve ödül alma arzusu doping için zemin hazırlamaktadır. Ayrıca günümüzde spor parasız yapılamaz durumdadır. Çünkü spor için barınma, beslenme, malzeme ve çalışma büyük bir maddi kaynak gerektirmektedir. Devreye bu nedenle giren sponsorluk müessesesi, onların sporculardan beklediği sürekli başarı ve bu başarı çerçevesinde oluşturulan efsanevi sporcu veya sporcuların reklam aracı olarak kullanılması, doping yapmaları için sporucuyu yönlendirmektedir.

Öte yandan, olayın bir başka boyutu ise, sporun ve sportif başarının milli ve uluslararası prestij vasıtası olarak görülmesi gerçeğidir. Ekonomik ve doktriner kutuplaşmalar, oluşturulan inanç sistemlerinin başarı göstergeleri, hep spor alanlarında vurgulanmaya çalışılmıştır. Nitekim II. Dünya Savaşı sonrası dönemde, demir perde ülkelerinin uluslararası alanda sportif başarı sergileyerek, doktrinlerinin geçerliliğini göstermeyi benimsediklerini görmekteyiz. Bu başarıya ulaşmada üretimi arttırmak amacıyla uyguladıkları kitle sporu politikaları ve buna bağlı olarak geniş tabandan yetenek seçimi modelleri yanı sıra farmakolojik ajanların kullanımının etkili olduğunu bilmekteyiz. Batılı ülkelerde ise, sosya ekonomik faktörler, daha çok bireysel planda "haksız çıkar" uman kişilerin doping uygulamaları ve bunların uluslararası platformdaki görüntüsü ile karşımıza çıkmaktadır²⁰. Bu görüntüye etnik prestiji de eklemek mümkündür. Örnek olarak, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki siyah-beyaz ayrımının olimpiyatlara yansıtılması, bu yolla spor alanlarında hak aranması, siyah sporcuların kendi toplumlarının etnik prestijini, elde ettikleri başarı ile sağlamaya çalışması gösterilebilir. Sebep ne olursa olsun, sporunun özdeşleştiği toplum, kendi prestijini, yetiştirdiği başarılı sporcularla sağlamaya çalışmakta, ondan mutlak suretle madalya beklemektedir.

Sporcuları dopinge iten önemli etkenlerden birisi de profesyonelliktir. Çünfü profesyonellikte ilkin gözetilen başarıdır. Burada sporcu başarı için zorlanır. Çalıştırıcı zorlar, klüp yönetimi zorlar, izleyiciler zorlar, spor basını zorlar, profesyonellik bağlamında yapılan bu belirleme, amatör görünümü veren spor branşları için de geçerlidir²¹.

Durum, genel planda böyle değerlendirildiğinden elbetteki devletlerin mutlak başarı düşüncesiyle, dopingi ve araştırmalarını kurumlaştırması da kaçınılmaz olur. Nitekim Batı Almanya'da doping merkezi, İçişleri Bakanlığına bağlı bir araştırma, geliştirme ve uygulama birimi iken, Doğu Almanya'da doping devlet destek ve kontrolünde gelişimini sağlayan bir kurum olarak yapılandırılmış, antrenörler ise köklü bir eğitimden geçirilmek suretiyle doping uzmanı olarak yetiştirilmiştir. Elbette ki doping konusunda kurumlaşan devletler bunlardan ibaret olmayıp, hemen hemen gelişmiş ülkelerin tümünde, irili ufaklı olmak üzere doping merkezlerinin varlığı bilinmektedir.

Özetleyecek olursak spor olayı; sporcular, öğretmenler, çalıştırıcılar, uzmanlar (hekim, diyetisyen v.b.), yöneticiler, üst yönetim, devletin spor üst kuruluşları, izleyiciler ve spor basını gibi dinamik öğelerden oluşan bir bütündür. Bir genç ne denli sporun özü gereği yetiştirilirse yetiştirilsin, eğer öğretmeni, çalıştırıcısı, yöneticisi, okulun, takımın, bölgenin adını duyurmak, ününü geliştirmek veya kişisel çıkar sağlamak amacıyla sporunun önüne başarı ögesi sürüyorsa, bunlar sportif erdemi, dolayısıyla sporu öldürüyor demektir. Sporcu okulda veya klüpte bu sorumlu kişiler tarafından bir sporcu olarak yetiştirilirken, üst yöneticiler bölgenin yatırımlarının karşılığı olarak; devletin üst spor kuruluşları politik yatırımlar, ülkenin reklamı gibi nedenlerle; izleyiciler başarıyla coşmak isteğiyle; tahrik ediyorsa, bu yolda ödüller, alkışlar veya suçlamalar dalga dalga geliyorsa, sporcu nasıl yetiştirilirse yetiştirilsin benliğine ekilmiş bulunan sportmenlik katledilmekte⁷ ve dopingin yapılması için zorlayıcı neden olmaktadır.

SPORDA AHLAKİ DEĞERLER

Ahlak insanların toplum içindeki davranışlarını, birbirleri ile ilişkilerini düzenlemek amacı ile konulmuş, kabul edilmiş kurallar olarak tanımlanabilir. Bu kurallar genellikle yazılı olmayıp, hukuk düzeninden bu yanı ile ayrılır; ama ahlak ve hukuk genede zaman zaman özdeşleşen, toplumun uyduğu kurallardır⁴. İncelendiğinde ahlak hep belirli bir topluluğun ahlakıdır ve ondan kaynaklanmaktadır. Böyle tek tek ahlaklara, morallere baktığımızda, karşımıza çıkan ise, "iyi", "kötü", "yapılması gerekenler", "yapılmaması gerekenler" eksenleri etrafında sıralanan değer yargıları, normlar, ilkeler, kurallar topluluğudur. Her ahlakın "iyi" olarak nitelendirdiği ve yapılmasını beklediği şeyler ile, "kötü" olarak nitelendirdiği ve yapılmamasını istediği şeyler vardır. Bu şeylerin değişik olması, bir ahlakta "iyi" olarak nitelenen şeyin, diğerinde "kötü" olarak nitelenebilmesi çok doğaldır⁵. Bu anlamda değerlerin toplumdaki topluma değişmesi, onun göreceli olmasından kaynaklanır.

Aynı zamanda ahlak toplumsal yaptırımlara dayalı bir duygudur. Ahlak duygusu ahlak yargısı tarafından uyarılan bir yetidir. Akıl, kurallarının uygulanışıyla uyum sağlayan her nesneyi kapsamına alır, ama kurallara ters düşen her şeye de karşı koyar. Ahlak dışı eylemler, kurallara ters düştüğünden, genel kural haline getirilememeleri nedeniyle, akıl da bunlara karşı koyar, çünkü kurallar uygulanışlarıyla gelişirler. Demek ki, doğası gereğince akılda devindirici bir güç bulunmaktadır. Buna göre eylemlerin mahiyeti öyle olmalıdır ki, aklın genel biçimiyle uyum sağlasın, her zaman bir kural olabilsin; işte o zaman eylem ahlaksal olur⁶. Açıklıkla anlaşılabilceği gibi, ahklılık, eylemin genel kurallarıyla ilişkilidir. Eylemlerdeki ahlakal dediğimiz şeylerin tümü belli kuralları izler. Her zaman, herkes için geçerli genel kurallarla, eylemler uyum sağlama zorunda oluşu temel alınır, o zaman eylemler ahlak ilkesinden kaynaklanmış olur. Bu nedenle kuralları tanıma ve öğrenme, kuralları anlama ve özümseme, bu yolla ahklaki bir bilinç oluşturarak, davranış ve tutum belirleme, sportmenliğin en açık göstergesidir.

Ahlaki ilke, bugün özellikle performans ve yarışma sporlarında sık sık görülen sapma ve yozlaşmalara karşı, insani bir başkaldırıyı simgeleyen ve uluslararası bir çağrı olan "fair play" kavramı ile dile getirilmektedir. Bu kavramın kapsamını; yarışma şartlarının eşitliği, fırsat eşitliği, kurallara riayet, rakibe saygı, haksız avantajlardan kaçınma ve rakibin haksız dezavantajlarından yararlanmaya kalkışmama gibi prensiplerle belirlenmektedir⁹. Öte yandan, bir oyuncu ya da sporcu, kuralları saptanmış standart koşullarda, oyunu kazanmak ya da lehine çevirmek için olan gücünü kullanmaktadır. Oysa spor insanın sınır durumlarının zorlandığı bir eylem alanıdır. Olağan yaşamda kurallara uymak olağandır; ahlaki davranış ise insanın yaşamının sınır durumlarında gereklidir. Önemli olan yaşamın sınır durumlarında kurallara uyabilmektir. Sporun, insanın ahlaksal yaşamı bakımından büyük önemi de kendisini burada gösterir⁴.

Ahlak üstüne nerede, ne zaman düşünülüyse, bu düşüncenin odağında hep erdem bulunmuştur. En iyiyi, en güzeli ve en doğruyu arama, eylemlerine dayanak etme, erdemin niteliğidir. Düşünce tarihi boyunca değişik ahlak anlayışları bazen birbirlerine karşıt iddialar, yani birbirlerine karşıt erdem anlayışları, bazen birbirlerine benzer, bazende birbirini geliştiren erdem anlayışları savunmalarına karşın, erdemsizliği savunan hiç bir ahlak anlayışı yoktur. Çünkü, erdemin olmadığı yerde, artık ne türlü olursa olsun, ahlak da yoktur. İnsan ahlak olmadan yapamaz; her ahlak insanlara davranışlarını ona göre düzenleyeceği erdemler sunar. Bunlar sıradan yaşamın değerlerinin üstünde bulunan, bireyin özgür iradesiyle kabullenip, gerçekleştirmeye çalıştığı, yani hayatını ona göre yönlendirmeye uğraştığında, onu ululaştırın, yücelten değerlerdir.

İnsanın oyun oynama özelliğinden kaynaklanan spor, tesadüfen, kişiye göre değişen, isteyenini istediğini yaptığı bir eylem noktasında değil, tersine sportif sistemler bütünüdür. Onu isteyip kabul eden, dolayısıyla oradaki kuralları ve zorunluluğu da peşinen kabul etmiş olur. Sporun insanı eğlendirdiği, hoşça vakit geçirmesini sağladığı gibi, aynı zamanda insanı kendi isteğiyle sportif zorunluluklar uyarınca yönlendirdiği de bir gerçektir. Spor ahlakı işte burada başlar. Spor ahlakı spora dışardan katılmış kurallar değildir, spordan temellenir. Dolayısıyla, spor ahlakı ile gelen erdemler ki bunlara sportif erdemler diyoruz, spor olgusundan kaynaklanır.

Eylemler; teori-pratik etkileşimi sonucu oluşan praksis süreci neticesinde kendi felsefelerini ortaya koyarlar. Kendi kuralları içinde gelişen ve şekillenen ahlaki eylemlerde felsefelerini aynı sürece dayalı olarak kurarlar. Nitekim bazen belirli bir ahlakın temellendirilmesi olarak karşımıza çıkan ahlak felsefesi, bazen de tek tek ahlakların üstünde, onların bir üst ahlak getirme çabası olarak görünür. Fakat her iki durumda da ahlak felsefesi, ilgili tüm insanlara yapılması ve kaçınılması gerekenler konusunda, her durumda geçerli olabilecek, bir takım ilkeler, kurallar sunmaktadır.

Amaçlanan; belirli ahlakların dışına, üstüne çıkarak, üst bir ahlak elde etmek olduğunda da sonuçta ortaya çıkan, yine eylemlerin değerlendirilmesine ilişkin bir ölçüt geliştirme; hangi eylemlerin yapılması gerektiğinin belirlenmesi olmaktadır¹⁵.

Sporda üst ahlak kavramı, fair play anlayışı ile ifade edilebilir. Bu anlamda fair play, oyun ve spora katılan oyuncu ve taraftarların, oyunun kurallarına uymasının ötesinde, genel ve evrensel bir ahlakı temsil eder. Bu ilkenin açık anlamı şudur: spor olayına katılan oyuncuların, oyunun gerilimli ortamında, avantaj ve çıkarlardan bilinçli bir şekilde vazgeçerek, rakibinin kişiliğine, genel ahlaka saygı göstermesi ve uyum içinde en iyisini yapmasıdır. Bu anlamda "Fair Play"ın ölçüğü insanın içsel yaşamında bulunan bir ses ve vicdandır. İnsanın içsel yaşamında bulunan bu sese hak ve sorumluluk duygusu birlikte oluşur. Bu da yaptırımlarından kaynaklanan biçimsel anlamda kurallara uymanın ötesinde,

insanın salt iyiye, doğruya ve güzele uygun hareket etmesi ile söz konusudur. İnsanın bu eylemini dışardan sınırlayan ve yönlendiren bir etmen yoktur, kişinin serbest iradesine dayanan özgürlük vardır. Özgürlük bilincinin içerisinde insanın onuruna, onun maddi ve manevi varlığına saygı yatar¹².

İnsanlar için grup halinde yaşamın uygun şartlarının sağlanması güçtür. Bu nedenle ahlaksal yolu izleyen kişinin belli fedakarlıklarda bulunması gereklidir ve bu sebeple de, ahlaksal olmayan anlamda diğer yollarla elde edebileceğinden daha kötü bir hayata sürüklenmesi de mümkündür. Kişi çalışma ve çaba isteyen bir işin sonucunda, o işin güçlüklerine katlanmadan, gereklerini yerine getirmeden yararlanmak istediğinde, bu ahlak dışı bir davranış olmakta, başkalarının hukukuna tecavüz ettiği düşünülmektedir. Çünkü toplumsal yaşamda her birey düzene uymayı, düzeni belirleyen kurallara uyarak gerçekleştirir. Bu realite kişi için bir görev, diğer fertler için ise hak niteliğindedir. Nitekim spor uğraşısı olağan bir yaşam olmayıp, olağan dışı bir yaşam olduğu bilinen bir gerçektir. Spor hak etme, güçlülere katlanma anlamını taşır. Başarı sporun özüne göre gelişmesi durumunda ahlaki boyut sınırları içinde kalabilir. Sporun özüne göre gelişme ise, sporcunun kendi fiziksel kapasitesinin sınırlarını, gücünü bilip, onu geliştirmek suretiyle limit noktaya vardırma için yapması gerekenleri bilerek çalışmak, hem de sportif başarı uğruna spor ahlakını yokmuş farzetmemektir. Çünkü sporcunun sporcu olmak, fedakarlık temeli üzerine kurulmuş, kuralları yaşamının esas haline getirecek ölçüde özümsemiş bir şahsiyet anlamı taşır.

Ahlaksal olmayan temellendirmeler mutlak suretle bencilce ya da sağduyulu değildirler. Bu nedenle başkasından sahip olduğu şeyi almamak, kendisine vermektense daha önemlidir. Yani zarar, başkasının yasasına ters düşen eylemlerden ileri gelmektedir. Çünkü birine zarar verilirse, bu kişi iradenin genel yasalarına göre, gerekli olan şeyleri karşısındakinden isteme hakkına sahiptir. Ahlakta yasalar başkalarının mutluluğuyla bir ilişki içindedir¹⁹ ve ahlak kurallarının benzer her kişinin iyiliğine olması gerekliliği de önemlidir. Kişisel çıkar ise; kişinin kendini tüm diğer bireylerin üstünde yer alan, en değerli amaç olarak kabul ettiği için, ahlaksal bir bakış açısı olarak görülmez ve kesinlikle egoistçe bir anlam taşır.

Sportif karşılaşmalar, bir sporcu veya takımın rakibine karşı zaman, mesafe, hız, ağırlık ve rakibi belli bir konuma getirme gibi ölçütlerle, olumlu olarak tanımlanmış kuralları çerçevesinde, fiziksel kapasitesinin sınırlarının kontrollü bir şekilde denemesidir. Sporda kuralların çoğalması, yarışmada insanın rakibine karşı herhangi bir avantaj yakalaması için çalışma eğilimini kısmi olarak yansıtır. Eğer bir taraf, bir spor yarışmasında yeni bir yaklaşım sunuyorsa, bu yenilik getiren tarafa bir avantaj sağlar veya rakibe ise dezavantaj sağlar¹⁷. Elbetteki bu yeniliklerin ölçüsü etik değerlerden kaynaklanan, spor branşlarına şekil ve yön veren kurallardır.

Bu anlamda kuralları önceden belirlenmiş ve yönergelenmiş bir spor eyleminde oyuncular ve taraftarın kurallara normatif değerler olarak uymaları gerekir. Bu gereğe bağlı olarak bir oyuncu ya da sporcu, kuralları saptanmış, eşit şartlarda, oyunu kazanmak ya da lehine çevirmek için taktik, teknik ve antrenman öğelerini geliştirerek, gücünü kullanarak, kazanmak istemesi doğaldır ve sporun özüne uygundur. Halbuki sporcu, rakip «oyuncuyu kendisi gibi aynı haklara sahip bir oyuncu olarak değil, kuralları belirlenmiş ? yarışma ortamında, yarışı kazanmak için kendi çıkarlarını gözetken ve kollayan bir araç olarak görür¹². Halbuki rekabet ve rakip olmadan yarışma düşünülemez. Direkt veya dolaylı olarak rakip, yarışmanın temel şartıdır. Rakipsiz yarışma söz konusu olamayacağı gibi rekor ve başarının kaynağı rekabettir.

Bu konuda ahlaki düşünce ve eylemin ölçüleri açık ve belirgindir. Öncelikle kişilere davranmada eşitlik ilk planda gelir. Yine, kişilere iyi ve kötüyü paylaştırmada eşit davranma da önemli bir ölçüttür. Son olarakta hak etmenin veya layık olmanın ölçütü erdemdir; adalet ise iyiyi (mutluluğu) erdeme göre dağıtmaktır. Bu görüşe göre adalet, insanlara hak ettiklerine veya layık olduklarına göre davranılmasına ilişkindir. Sporda ahlaki düşünceye göre adaleti hakemlik müessesesi dağıtır. Hakemin hakemlik statüsü adalet ve erdemden kaynaklanır.

Sporun ahlaki ilkesi fairness'dir. Bilindiği gibi fairness sözcüğü, İngilizce kökenli olup, dilimizde karşılığı doğru, dürüst, hakça, tarafsız, hoş, latif v.b. gibi bir çok anlama gelen "fair" sözcüğünden türetilmiştir¹². Fairness ise, girilen uğraşta dürüst davranmak, hak gözeterek eylemek, şövalyeye, mertçe, insana yaraşır biçimde yaşamak anlamına gelmektedir¹³. Spor bağlamında "Fair" oyunu düzenleyen kuralların üstünde bulunan, fakat oyuna özgü ve onun özelliklerinden kaynaklanan kurallar sistemi ve bütünüdür; "Fair" oyun kuralları içinde kavranamayan, fakat bireyin spor yapanları göz önünde bulundurarak, onları bir gereksinim, bir değer olarak görüp kabul ettiği, sözcüklerle dile getirilemeyen, fakat yarış ortamında ve bütün koşullarda eşit görme isteğidir¹⁴. Bu anlamda sportif erdem, oyunun kurallarına uyma, herhangi bir nedenle kurallardan sapmamaktır.

Özetleyecek olursak; spor ahlakının özünü oluşturan erdem dar anlamda, kurallara bağlı olarak belirlenirken, geniş anlamda ise, her spor türünün yapısına ve sonra da genel olarak spor olayına ilişkin kurallar bağlamındaki özümsemiş ve hazmedilmiş erdemler anlaşılır. Bir oyun olarak spordaki eşitlik ilkesine uymak, oyuna sportif yeterliliğin en yüksek düzeyinde katılmak, rakibe saygılı davranmak olarak belirlenen sportif erdem içeriği, her sporcu için doğallıkla olması gerektirir¹⁵.

ETİK VE SPORTİF DEĞERLER

Etik, felsefenin bir dalıdır. İnsanlar arası ilişkilerde eylemin ne olduğunu - bir eylemin ne gibi öğelerden oluştuğunu ve ne gibi belirleyicileri olduğunu - inceler. Başka bir deyişle etik, felsefenin insanlar arası ilişkilerde değer sorunlarını inceleyen bir dalıdır. İnsanlar arası ilişkileri ve sorunları konu edinen etiğin dününe ve bugününe bakılırsa, ahlaklılık ilkeleri adı altında karşımıza çıkan bu ilkeler, sadece insanın değerinin bilgisinden kaynaklanan eylem ilkelerini kapsamıyor, aynı zamanda istemiye belirlemeye yönelik ilkeleri de kapsıyordu. Bu ilkeler, Türkçe'de "ahlak" terimine yüklenen ikinci anlama yani "yüce ahlak" bağlamındaki "ahlak" anlamına geliyor. Batı dillerinde buna çok defa "moral" değil, "moralite" deniyor. Belki de bu tür ilkelere "ahlak ilkeleri" değil de, ahlaklılık ilkeleri -ya da etik ilkeler- dememiz daha uygun olur¹⁶. Bir anlamda ahlak ve ahlaklılık, etiğin ve etik değerlerin arka planıdır. Kişinin "rol" üyle ilgili her davranış, temelini etik bir ilişkide bulur; kişinin her yaptığı, bütün arka planıyla birlikte bir davranış, yani bir eylemdir¹⁷. Bu nedenle etiğin en genel anlamda, kişilerin ilişkilerinin ve eylemlerinin bilgisini edinmeye çalıştığını söyleyebiliriz. Söz konusu bilgiler toplumdan topluma değişmeyen, olsa olsa ilgili oldukları şeylerin yapısına bağlı olarak, kesinliklerindeki farklılıklardan bahsedilebilir. Bu anlamda etiğin ne olduğuna bakacak olursak; çeşili ahlaklardan (morallerden) bağımsız olarak, kişilerin yapıp-etmelerine, davranış ve hareketlerine ilişkin, eylemin felsefi bilgisi olduğunu görürüz. Eylemde bulunmanın insanın bir yapı özelliği olduğu ve kişilerin yaşamlarında sürekli olarak eylemde oldukları göz önünde bulundurulursa, eylemin etik için önemi; her eylemin yöneldiği kişilerin ve yapıldığı koşulların çeşitliliği hesaba katıldığında ise karmaşıklığı açıkça görülür¹⁸. Eylem sadece bir yapma değildir. Her kişinin eylemini

oluşturan ve bu yapmadan önce, eylemin iki tane ögesi; değerlendirme ve ilgili yaşantı aşamaları vardır. Her eylem bu üç ana öğeden oluşur¹⁰. Etik ilişkide değerlendirilen, bir insan durumudur; bir insan ya da bir insan grubunun durumudur. Durum derken dile getirilmek istenen, bir insan ya da bir grubun bir "an"daki koşullarının bütünüdür.

Etiğin ana konusu eylemdir, eylemle ilgili tüm unsurlardır denilebilir. Kişiyi eyleme götüren etkenler kadar eylemin içinde yapıldığı koşullar, eylemin yöneldiği şey, eylemin sonuçları, eylemin doğruluğu-yanlılığı ve gerektiğinde eylemin doğruluğunun temellendirilmesi, etiğin anlamını oluşturur¹¹. Eylem, yakın veya karmaşık değerlendirme ve ilgili yakın veya çatışmalı yaşantıyı işleyen amaçlı bir yapma ya da yapmamadır. Bu yapmanın görünüşü bir "davranış", yapmamanın ki ise bir "tutum" olarak karşımıza çıkar.

Olaya spor açısından bakılacak olursa, etik değerler anlamıyla söylersek Fair Play kavramı insanın yüksek ve evrensel değerlerini kapsar. İnsanın yüksek değerlere ulaşması, insan olmanın en son basamağıdır¹². Bu aşama sportif erdem açısından ele alındığında olimpizm düşüncesiyle özdeşleşir. Ulusal ve kişisel kimliğinden sıyrılmış olarak olimpiyat atmosferine girmiş bulunan sporcu, olimpiyat idealinin değerlerini ve normlarını kendi kişiliğinde özümseyerek yeni bir şahsiyet oluşturarak davranış ve tutumunu belirleyecektir. Yarışma şartlarının eşitliğinde, hakça ve dürüst bir davranışta olacak, kurallara riayeti içgüdüsel bir dürtü gibi görececek, rakibe saygıyı ve haksız avantajlardan kaçınmayı hayat prensibi olarak algılayacaktır. Ödülü bir amaç değil, sportif ortamda bir sembolik temsil değeri olarak görecektir. Kazanmak kadar, erdemli olarak kazanmanın önemini bilincinde olacaktır. Olimpizm idealinde herşeyin ve her değerın doğal güzelliğinin esas olarak değerlendirildiği; insanın insan olarak varlığının ve fiziksel sınırlarının geliştirilmesinin önemli olduğu, doping yoluyla mekanik bir robot gibi performansın artırılmasında bilimsel ve teknolojik gelişimin kullanılarak, sporcunun kendi fiziki sınırları ve gücü dışında, yarıştırmasının anlamlı görülmediği sporcularca ve ilgililerce kavranılacaktır. Çünkü bu şartlarda yarışan sporcu değil, bilim ve teknoloji olacak, sporcu amaç olmaktan çıkıp, bu buluşların uygulandığı bir araç olacaktır. Olimpizm idealinin odağındaki insan, bir değer olma noktasından ayrılarak, üzerinde deneyler yapılan kobaylığa indirgenecektir. İnsani yüksek değerlerin yarıştırmaya ideali olan olimpiyat atmosferinde, onun tabii ortamında, tabii şartlarında ve tabii kişilerce oynanarak kazanılmış ve ödüllendirilmiş olmaktan uzaklaşıp, dürüst olmayan bir ortamda suni değerlerin yarıştırmaları anlamını taşıyacaktır.

Kişinin "rol"üyle ilgili her davranış temelini etik bir ilişkide bulur; kişinin yaşarken her yaptığı, bütün arka planıyla birlikte bir davranış, yani eylemdir¹³. Halbuki dürüst (fair) davranan bir oyuncu rakip oyuncuyu bir düşman olarak değil, onu oyunun oynanması için gerekli bir öge olarak değerlendirmeli, kural ihlallerini de ahlak dışı bir olay olarak görmelidir. Bu, eylemin yapılması açısından ideal bir davranış, yapılmaması gereken onurlu bir tutumdur.

Dürüst oynanan bir oyunda rakip üzerinde zor ve şiddet kullanılmamalıdır. Yenilen rakibe saygı duyulmalıdır. Çünkü bu insan onuruna karşı duyulan bir saygıdır. Onurlu ve başarılı bir rakiple yarışmak ve yenmek kişisel onur yönünden de yücelme anlamı taşır.

Oyunu oynayarak kazanmak bütün oyuncuların ortak amacı olduğunda bir fair davranıştan söz edilebilir¹⁴. Olimpizm düşüncesinin içinde yatan mükemmel insanı oluşturma ile beraber yiğitlik, kendini aşma, yüce ruhluluk, bilgelik, ölçülülük ve özgürlük, bu özelliklere ilişkin olarak sportif erdemi bir yaşama ilkesi olarak buluruz⁵.

SONUÇ

Davranış ilkeleri, genellikle, kişinin yapılıp-yapılmaz, etmeli-etmemeli konusunda, yani bazı gereklilikler konusunda düşünceleri, bu konuda genel kabulleridir. "Doğru hareket etme" konusunda bir tür inanç olan bu ilkeler, bir kişi hedefi gerçekleştirmeye yöneldiğinde, yanılmasının tarzını belirler. Bir davranış ilkesi bir bilgi değil, düşüncedir, yapılması-yapılmaması gereken ya da yapılmasına izin verilen-verilmeyen konusunda bir düşünceyi dile getirir¹¹. Bu açıdan bakılırsa doping kullanımı bir çok moral ve fizik nedenlerle yanlış bir kullanımdır. Halbuki sportif yarışmalarda eşit şartlarda ve centilmence yarışmak esastır. Eğer yarışma bu esaslara bağlı kalacaksa ve doğru hareket etme noktasında ise bazı kaideleri koymak lüzumludur. Bu bağlamda haksız bir uygulama olarak görülen farmakolojik ajanlarla ilgili olarak Uluslararası Olimpiyat Komitesi dopingi şöyle tarif eder: Yarışmada performansı haksız ve suni bir şekilde arttırmak amacı ile herhangi bir yabancı maddenin sporcuya verilmesi veya sporcu tarafından kullanılması veya herhangi bir fizyolojik maddenin anormal miktarda alınması veya vücuda anormal yollardan sokulmasıdır. Buna göre tıbbi bir gereği olmaksızın anabolik steroidlerin sportif bir avantaj kazanmak amacıyla kullanılması açıkça haksızlıktır, ahlaka aykırıdır... Toplumda yayılan ne pahasına olursa olsun kazanma tutkusu, sporcuyu kararsız bir hale sokmuştur. Bazı sporcular, eğer kendilerine olimpik altın madalya kazandırabilecek bir droga sahip iseler, bunu kullanmada ciddi her türlü tehlikeyi, hatta ölümü bile göze alabilecek tercihi yaptıkları konusunda kanıtlar vardır¹². Bu anlamda etik sebeplerden birisi olarak, bizim madalya kürsüsünde, en iyi kimyasal şekilde muamele gören kişinin bulunmasını istemememizdir. İnsanların biyolojik performans sınırları saygı görmelidir. Çünkü ahlaki düşüncelerden dolayı da bu böyle olmalıdır. Diğer tarafından bizi sürekli tehdit eden, gen teknolojisi uygulamalarına bir gün akılcı bir gerekçe ile karşı koyamayız¹³.

Yarışmalarda taraflardan birisi haksız kazanç sağlayacak bir uygulama yoluna giderse doğal olarak bu iyi niyetten, doğru davranıştan uzaktır. Doping sporda eşitliği bozan bir uygulamadır¹⁴. Bu nedenle sporculuk prensiplerine; sportmenliğe ve centilmenliğe aykırıdır. Bu değerlere -sportmenliğe ve centilmenliğe- insan açısından bakıldığında, bunlar etik ilişkilerde belirli eylem ve yaşantı olarak karşımıza çıkar. Buna göre etik değerlerin iki türünden: etik kişi değerlerinden ve etik ilişki değerlerinden söz edilebilir. Birincilerine dürüst, saygılı, güvenilir olma gibi kişi özellikleri; ikincilerine saygı, sevgi, güven, minnet gibi değerlilik yaşantıları örnek verilebilir¹⁵.

Spor genellikle bir irade ve toplumsallaşma ekolü olarak kabul edilir. İrade diyoruz; çünkü karakter oluşumunda bir araç olur. Dayanıklılığı sınar ve tüm bedensel yetenekleri hareket geçirir. Kuralları sertlik ve kesinlikleri ölçüsünde uygulandığında spor etkinliği kuralcı bir boyut kazanır. Zira güçlenme istek ve zevki, kendisini aşma arzusu, yenen ya da yenilen rakibe saygı, bireyin ortaklaşa çalışma arzusu, benliğini içinde eritip yok ettiği bir alçak gönüllülük, çok hızlı bir koşunun, bir atlama çitasının geçilmesinin ve en uzağa atmanın oluşturduğu dosimoloji öğeleri dürüstçe teslimiyet gerektirir¹⁶. Halbuki bunların doping yoluyla dışarıdan suni bir biçimde etkilenmesi, kendisini ve başkalarını aldatmasıdır¹⁷. Kendisine duyulan güveni istismar etmesi ve hak etmediği şeylere sahip çıkması şeklinde algılanmalıdır. Güven ise, etik kişi değerlerini bilen bir kişinin, ilişkide olduğu diğer kişilerin bir çok eylemini doğru değerlendirmesi sonucu, o kişinin değersiz bir eylemde bulunmasından edindiği bilgiye dayanan, onun değersiz bir eylemde bulunamayacağından emin olmasının yaşattığı yaşantıdır¹⁸.

Yine, doping ahlaki anlamda bireyi erdemli olmaktan hızla uzaklaştıran, sporun amaçlarının ve hedeflerinin tersine, yoz bir uygulama ve davranışa iten sosyal problemdir.

Bu uygulamaya kendini kaptıran sporcu, ailesi, arkadaşları, klübü ve milli spor federasyonları tarafından kendisine gösterilen güveni kötüye kullanmış sayılır². Yetiştirilen şampiyonlar, ideal insan tipleri değil, üzerinde deneylerin yapıldığı kobaylar noktasındadır. Kırılan rekorlar ve yenilen rakipler, doğal olmayan sebeplere bağlı oldukları için, anlamsız ve değersiz belirlemeler durumundadırlar. Ödüller ve sosyal statüler rakipten çalınmış, gerçek sahiplerinden hile ve ahlak dışı yollarla gasp edilmiş mahiyette değerlerdir.

Sporla doping ajanlarının kullanımının sağlıksız, spor ahlakına aykırı bulunduğunu ve onun için sporcuların fiziksel ve spiritüel sağlıklarını, onların centilmenlik ve yarışma değerlerini, sporu bir ünite olarak korumayı, spora katılanların hangi düzeyde olursa olsun haklarını korumayı göz önünde bulundurmak gerekirse³ doping bir milletin yasalarını zorlamadır ve doping kullanan suçlu işlemi görmelidir. Aynı anlamda IFBB'nin kurallarının açıklıkla zorlanması da söz konusudur. Aynı zamanda etik değerlerin zedelendiği ahlaksız bir davranıştır.

Doping uygulaması ilgili herkese karşı yapılmış bir ayıp olduğu gibi, diğer yarışmacılara da hakaret anlamı taşır. Ayrıca başka bir insan üzerinde deney yapmak insanlık suçu ve ahlaksızlıktır. Olayı organize eden antrenör, hekim ve yöneticiler bu açıdan ahlaki boyutlarıyla değerlendirilmelidir.

Bir etkinlik olarak eyleme-eylemde bulunmaya- baktığımızda, "gerekeni yapma" üç ayrı anlama gelebilir. Birincisi kişinin belirli bir ilişkide koyduğu hedefe ulaşacak tarzda hareket etmesi; ikincisi kişinin belirli bir ilişkide istediğini gerçekleştirecek tarzda hareket etmesi; üçüncüsü de kişinin belirli bir ilişkide yapılması gerekeni bulup yapması demektir⁴. Sporcular bu nedenlerle zirveye tırmanırken ve zirvede kalmak için yöntem olarak dopingi değil; karakter, spor ahlakı ve sportif yeteneklerle birlikte performansı tabi yöntemlerle, yani antrenman yoluyla artırmalıdır. Aksi takdirde hep geçilmek, yenilmek korkusuyla yaşayacak, elde ettiği haksız kazanımları devam ettirebilmek için tabi yollar dışındaki tüm yöntemleri, herşeyi hiçe sayarak kullanacaktır. Amaç araç noktasına indirgenmiş olacaktır.

Hileli yöntemlerle kolay bir biçimde, doping yoluyla zirveye çıkma arzusu günümüzde amacına ulaşamamakta ve sporcunun onurunu çıkarlarına alet etmesiyle rezil duruma düştüğü görülmektedir. Yetişen şampiyonlar sahte, kırılan rekorlar suni, ulaşılan zaman ve mesafeler zahiri değerler taşımaktadır. Bu anlamda etik ilişkinin ana özelliği de, olaylar zinciri içinde kişilerce yaşanan bir değerler ve değerlilik ilişkisi olması ve kişi eyemleriyle verilmesidir⁵.

Spor ahlakının bittiği yerde, çıkar başlar. Menfaatler uğruna vücutlarını yanlış ve hakkı olmadık biçimde kullananlar, bunun bedelini bedenleriyle ve sağlıklarıyla öderler⁶. İdeal sporcu ve insan olmanın değeri; insani ölçülerde, insan gibi ve tabi niteliklere bezenerek yarışmak, kazanmak ve rekorlar kırmakla anlam kazanacaktır.

KAYNAKÇA

1. AKBABA, Gülgün: Doping ve Zararları, Bilim ve Teknik, Cilt: 23, Sayı: 276, Kasım 1990.
2. AKGÜN, Necati: Steroitlere Karşı Mücadele Sürüyor, T.C. Başbakanlık Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü Yayın Na 96, Ankara 1991.
3. ALPMAN, Cemal: Eğitimin Bütünlüğü İçinde Beden Eğitimi ve Çağlar Boyu Ge-lişimi, I. Baskı, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul 1972.

4. DURUSOY, Fikret: Spor Ahlakı ve Doping Sorunu, Türk Alman Diyalogunda Spor Ahlakı ve Spor Felsefesine Yeni Yaklaşımlar, (Yayına Hazırlayan: Atilla ERDEMLİ), İstanbul 1991, s. 8-9.
5. ERDEMLİ, Atilla: Fair Play ve Olimpizm, Spor Bilimleri II. Ulusal Kongresi Bildirileri, 20-22 Kasım 1992, Hacettepe Üniversitesi Spor Bilimleri ve Teknolojisi Yayınları: 3, Ankara 1993, s.180-185.
6. ERDEMLİ, Atilla: Hüranizma Olarak Spor, Spor Bilimleri I. Ulusal Sempozyumu Bildirileri, 15-16 Mart 1990, Hacettepe Üniversitesi, Ankara 1990, s. 12-22.
7. ERGEN, Emin: Spor Ahlakı ve Doping, Türk Alman Diyalogunda Spor Ahlakı ve Spor Felsefesine Yeni Yaklaşımlar, (Yayına Hazırlayan: Atilla ERDEMLİ), İstanbul 1991, s. 11-13.
8. KALYON, Tunç Alp: Spor Hekimliği, Sporcu Sağlığı ve Spor Sakatlığı, II. Baskı, GATA Basımevi, Ankara 1994.
9. KORYÜREK, E. Cüneyt: Olimpiyad Tarihi, [İstanbul] [1996].
10. KUÇURADİ, İoanna: Uludağ Konuşmaları (Özgürlük Ahlak Kültür Kavramları), Türk Felsefe Kurumu Yayını, Ankara 1994.
11. KUÇURADİ, İoanna: Etik, Türkiye Felsefe Kurumu Yayını, Ankara 1996.
12. ORHUN, Adnan: Fair Play Okul Sporunda Bir Eğitim İlkesidir, Spor Bilimleri II. Ulusal Kongresi Bildirileri, 20-22 Kasım 1992, Hacettepe Üniversitesi Spor Bilimleri Teknolojisi Y.O. Yayını No 1, Ankara 1991, s. 186-188.
13. ÖZBAYDAR, Sabri: İnsan Davranışının Sınırları ve Spor Psikolojisi, Altın Kitaplar Yayınevi, Ankara 1983.
14. SÖKMEN, Tamer: Alkol ve Kafeinin Sportif Performans Üzerine Etkisi, Sporda Ergojenik Yardım Dersi Doktora Seminer Notu, Ankara 1994.
15. TEPE, Harun: Etik Metaetik, (20. Yüzyıl Etiğinde Normatiflik Tartışması), Türkiye Felsefe Kurumu, Ankara 1992.
16. TİRYAKİ, Gül: Doping, 19 Mayıs Gençlik ve Spor Akademisi Bitirme Tezi, (Yayımlanmamıştır), Ankara 1981.
17. WILLIAMS, J.G.P.: Drugge and Sport, London 1976.
18. W. HOLLMANN: Psikofaktoren Entwicklung Des Hochleistungssports Deutsche Zeit Schrift Für Sportmedizin, 38 (1987), Nr 2.
19. W. KANT: Philosophia Paractica Universalis (Etik Üzerine Dersler I), Kabala Yayınevi, İstanbul 1994.
20. YILDIRAN, İbrahim: Sporda Fair Play Kavramının Tarihsel Boyutları, Spor Bilimleri II. Ulusal Kongresi Bildirileri, 20-22 Kasım 1992, Hacettepe Üniversitesi Spor Bilimleri Teknolojisi Yayınları 3, Ankara 1993, s. 174-179.

**1997 YILI
KONGRELER TAKVİMİ**

VI. ULUSAL SPOR HEKİMLİĞİ KONGRESİ

Tarih : 19-21 Eylül 1997
Yer : Ege Üniversitesi A.K.M / İZMİR
Düzenleyen : E.Ü. Tıp Fak. Spor Hekimliği Anabilim Dalı
Türkiye Spor Hekimleri Derneği

1. ULUSLARARASI SPOR PSİKOLOJİSİ SEMPOZYUMU

Tarih : 10-12 Ekim 1997
Düzenleyen : Mersin Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi
Beden Eğitimi ve Spor Bölümü

**ANTALYA 2. ULUSLARARASI ENGELLİLERDE SPOR EĞİTİMİ
SEMPOZYUMU**

Tarih : 7-9 Kasım 1997
Düzenleyen : Akdeniz Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu

2. ULUSAL YÜZME VE SUTOPU SEMPOZYUMU

Tarih : 29 - 30 Kasım 1997
Yer : Otel Ege Sağlık / İZMİR
Düzenleyen : Ege Üniversitesi Spor Kulübü, Yüzme Şubesi
Yüzme Atlama Sutopu Federasyonu

ABONELERİMİZE DUYURU

Beden Eğitimi ve Spor. Bilimleri Dergisi'nin 1997 yılı abone bedeli 800.000.- TL.
(Öğrenci: 600.000,-TL)'dir.

Abonelik ücretini Gazi Üniversitesi BESYO Koruma Derneği Spor Bilimleri Dergisi
(Vakıfbank (849) Gazi Üniversitesi Bürosu - 2001129) hesabına yatıranların, banka dekon-
tununun bir nüshasıyla, doldurdıkları 1997 yılı abone formunu dergimize göndermeleri gerek-
mektedir. İlginize teşekkür ederiz.

Yayın ve Dağıtım Koordinatörlüğü

YAYIN KURALLARI

- 1- Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi'nde Beden Eğitimi ve Spor Bilimlerinin teorik ve uygulamalı alanlarına ilişkin araştırmalar ile yayın kurulunun uygun göreceği veya isteği üzerine hazırlanmış derleme yazılar yayımlanabilir. Konular şunlardır: Beden Eğitimi, Spor Eğitimi, Antrenman ve Hareket Bilimleri, Spor Yönetimi, Organizasyonu ve İşletmesi, Spor Sosyolojisi, Spor Psikolojisi, Sporcu Sağlığı, Spor Kültürü ve Tarihi, Spor Felsefesi.
- 2- Dergiye gönderilen yazılar A4 daktilo kağıdına ve sahifelerin bir yüzüne iki satır aralıklı, sağda 2 cm, solda 3 cm boşluk bırakılarak elektrikli daktilo veya bilgisayar ile yazılmalıdır.
- 3- Makalelerde Türkçe ve İngilizce özetler ve anahtar kelimeler yer almalı, kaynakça dahil 8 daktilo sayfasını geçmemelidir. Yazılar iki kopya halinde ve yazarın açık adresi, telefonu varsa faks numarası eklenerek gönderilmelidir.
- 4- Gönderilen yazılarda sade bir Türkçe kullanılması gerekmektedir. Aşırı yeni veya aşırı eski kelimelere gerekmedikçe yer verilmemelidir. Türkçe ve yabancı dilde yerleşmiş spor terminolojisine özen gösterilmelidir.
- 5- Fotoğraflar siyah-beyaz olmalı, arkalarına numara verilerek ayrı bir zarfa konulmalıdır. Ayrıca, metin içerisinde fotoğrafların yerleşeceği yere not düşülmelidir.
- 6- Şekil, grafik ve tablolar ayrı bir kâğıda baskıya girecek şekilde çizilmiş veya yazılmış olarak gönderilmelidir.
- 7- Makalelerin her türlü sorumluluğu yazara aittir. Yazılar yayınlansın ya da yayınlanmasın geri gönderilmez. Yayınlanmasına, kısaltılmasına veya bölümler halinde yayınlanmasına yayın kurulu karar verir.
- 8- Yazar adı veya adları başlığın sağ altına gelecek şekilde birden çok yazar varsa alt alta yazılmalıdır. Yazarın veya yazarların adresi adının ve soyadının sonuna konulacak yıldızla birinci sahifenin alt kısmında gösterilmelidir.
- 9- Yazılar, yayın kurulunun belirleyeceği hakemler tarafından incelendikten sonra yayın/anacaktır.
- 10- Kaynakça yazar soyadlarına ve alfabetik sıraya göre yapılmalıdır. Kaynak gösterilirken kaynak numaraları metin içinde cümlenin bittiği yerde parantez içinde verilmelidir.